

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 6 сакавіка 1987 г. № 10 (3368) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

8

САКАВІКА—
МІЖНАРОДНЫ
ЖАНОЧЫ
ДЗЕНЬ

Мастачка Пінскай фабрыкі мастацкіх вырабаў Алена ЕРАФЕЕВА.

Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

УНУМАРЫ:

У РЫТМЕ СВАЙГО СЭРЦА
СВЯТОЧНАЯ
АНКЕТА

3—4

Кастусь КІРЭНКА:
«Не даваць спакою
творчаму сумленню!»

5—7, 10—11

ЧЫТАЧ
ДЗЕЛІЦА
УРАЖАННЕМ

6

Вершы маладых
паэтэс

8—9

Пад ветразем
шуканняў і надзей...

3 выстаўкі
«МАЛАДОСЦЬ
РЭСПУБЛІКІ»

13

Праект
Статута Саюза
тэатральных
дзеячаў БССР

14—15

НА ПАРАДКУ ДНЯ—КАДРЫ

З калегіі Міністэрства культуры БССР

На чарговым пасяджэнні калегіі Міністэрства культуры БССР было разгледжана выкананне важных партыйных і ўрадавых дакументаў, сцераваных на далейшае ўмацаванне матэрыяльна-тэхнічнай базы клубных устаноў рэспублікі, развіццё выяўленчага мастацтва, паліяпшэнне канцэртнай дзейнасці.

Названы пераможцы сацыялістычнага спаборніцтва сярод тэатральна-відовішчых прадпрыемстваў па выніках мінулага года. Пераходны Чырвоны сцяг Міністэрства культуры БССР і Беларускага рэспубліканскага камітэта прафсаюза работнікаў культуры і першага грашовая прэмія прысуджаны калектыву Акадэмічнага тэатра імя Януба Коласа.

Шэрагу калектываў мастацкай самадзейнасці Мінскай і Віцебскай абласцей нададзены ганаровыя званні «народных» і «ўзорных».

Асобна было абмеркавана надзвычай актуальнае пытанне аб падборы і расстаноўцы мастацка-кіруючых кадраў тэатральна-відовішчых прадпрыемстваў рэспублікі. Як адзначалася, студзеньскі Пленум ЦК КПСС вызначыў новыя падыходы да надравай палітыкі. Прантычны вынік дзейнасці, здольнасць дамагчыся новай якасці працы, робяцца галоўнымі ў ацэнцы кампетэнтнасці, мэтанакіраванасці, ідэйнай і палітычнай сталасці кіраўнікоў. Сёння ў 18 тэатрах рэспублікі—тры вакансіі галоўных рэжысёраў (Дзяржаўны тэатр музычнай камедыі БССР, Брэсцкі абдраматэатр імя ЛКСМБ, Гродзенскі абласны тэатр лялек). З 24 пасада чарговых рэжысёраў-пастаноўшчынаў застаюцца

вакантнымі пляч, прычым дзве з іх—у Рэспубліканскім ТЮГу, у сувязі з чым тэатру пастаянна пагражае зрыў плана выпуску спектакляў.

Вельмі трывожнае становішча склалася з мастакамі-пастаноўшчыкамі—незанятая дзесяць пасадаў, у тым ліку няма галоўных мастакоў у чатырох з шасці ляльчых тэатраў.

З 10 рэжысёраў-выпускнікоў БДТМі апошніх гадоў толькі М. Пінігін, А. Стрыкуноў і Я. Наталаў, па сведчанні спецыялістаў і тэатральнай крытыкі, маюць творчую перспектыву. У той жа час некаторыя вядучыя рэжысёры належным чынам не дбаюць пра падрыхтоўку і выхаванне творчых кадраў. Не прыносіць адчувальных вынікаў стажыроўка рэжысёраў у Маскве і Ленінградзе—спектаклі В. Барноўскага, В. Бартосіна, М. Трухана не зрабіліся з'явамі ў тэатральным жыцці Беларусі. Жадае лепшага і ўзровень рэжысёрскай стажыроўкі ў Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы.

Калегія вырашыла прыняць неадкладныя меры па замяшчэнні вакансій галоўных рэжысёраў у Дзяржаўным тэатры музычнай камедыі БССР і Брэсцкім абласным драматычным тэатры імя ЛКСМБ, перададзенні творчага застою, аздараўленні псіхалагічнага мікраклімату ў калектывах тэатраў Брэста і Магілёва; сумесна з Саюзам тэатральных дзеячаў БССР распрацаваць перспектывныя мерапрыемствы, скіраваныя на карэннае паліяпшэнне падрыхтоўкі творчых кадраў для тэатральна-відовішчых прадпрыемстваў рэспублікі.

ВЕРНАСЦЬ КУРСУ ПЕРАБУДОВЫ

У абстаноўцы дзелавітасці, непрымірымасці да паказухі, барацьбы з шаблонам і фармалізмам праходзіць у Мінску XXVIII з'езд ЛКСМ Беларусі. Яго дэлегаты—прадстаўнікі амаль паўтарамільённага атрада камсамолі рэспублікі—выказваюць гатоўнасць справімі адказаць на гістарычныя ра-

шэнні XXVII з'езда КПСС, прыкласці ўсе намаганні для паспяховага ажыццяўлення заданых дэлегатам дэкрэтаў. Разам з тым, адзначаецца на з'ездзе, камсамол у многім страціў свае пазіцыі, у ім мала важакоў, здольных па-сапраўднаму павесці за сабой юнакоў і дзяўчат, не пераваляліся ама-

тары прыгожай фразы, дэмагогі, кар'ерысты.

Асноўная задача моладзі сёння—канкрэтнымі справамі ўносіць свой уклад у перабудову. Аб гэтым дакладна сказаў, выступаючы на адкрыцці XX з'езда Ленінскага камсамола Эстоніі, М. С. Гарбачоў: «Калі б мяне спыталі, у чым павінен заключыцца адказ цяпершняга маладога пакалення на заклік У. І. Леніна ву-

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

«УЗВЫСІЎ ПОМНІК Я САБЕ НЕРУКАТВОРНЫ...»

Працягваецца год памяці найвышэйшага рускага паэта Аляксандра Сяргеевіча Пушкіна. Працягваецца ва ўсёй нашай

шматнацыянальнай краіне і за мяжой. Мерапрыемствы, прысвечаныя гэтай знамянальнай даче, па-ранейшаму прахо-

дзяць і ў рэспубліцы. Аматыры паэзіі, прыхільнікі неўміручай пушкінскай музы сабраліся нядаўна ў Доме літаратара.

Аб ролі і значэнні паэзіі Пушкіна ў літаратуры, прыцягальнай сіле яго радка гаварыў першы сакратар праўлення СП БССР Н. Гілевіч, які адкрыў і вёў вечар. Ён падкрэсліў, што неацэнная заслуга многіх геніяў рускай літаратуры і мастацтва ў далучэнні беларусаў да рускай культуры, у выхаванні пачуцця роднасці і братэрства, любові і павагі да рускага народа. Але нават і самыя вялікія з іх не могуць у гэтых адносінах стаць паруч з Пушкіным. Бо ніхто ў гэтай меры, гэтак поўна і гэтак уражліва, як ён, не адкрыў нам Расію і рускі народ, усё самае ўзвышанае, прыгожае, моцнае і чыстае, што ёсць у душы рускага народа, што складае сапраўднае сутнасць яго нацыянальнага характару... Пры імені Пушкін у сэрцы кожнага беларуса нараджаецца гарачае пачуццё ўдзячнасці.

«Узвысіў помнік я сабе нерукатворны...»—гэтыя вядомыя словы паэта набылі на вечары свой сапраўдны сэнс, калі загучалі вершы, прысвечаныя Пушкіну, а таксама яго творы ў перакладзе на беларускую мову—выступалі М. Таік, С. Грахоўскі, Э. Агніцет, П. Макаль, Я. Сіпакоў, А. Грачанікаў, А. Вярцінскі, У. Паўлаў, Я. Мінлашэўскі.

Працягам сустрэчы з музай Пушкіна стала мастацкая частка вечара. У канцэрце прынялі ўдзел хор Рэспубліканскай школы-інтэрната па музыцы і выяўленчым мастацтве імя Ахрэмыча, народная артыстка БССР І. Шынунова, заслужаны артыст РСФСР М. Майсеенка, заслужаны артыст рэспублікі Р. Маленчаніа, А. Рудкоўскі і іншыя. На завяршэнне вечара была паказана заключная сцэна з оперы П. Чайкоўскага «Яўгеній Анегін».

Вечар адкрывае Ніл ГІЛЕВІЧ. Тэкст і фота Ул. КРУКА

ВІНШУЕМ!

За заслугі ў развіцці савецкага тэатральнага мастацтва і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР узнагародзіў артыста Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Януба Коласа ШМАКАВА Фёдара Іванавіча ордэнам Дружбы народаў.

За шматгадовую плённую літаратурную работу і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў пісьменніка СМАГАРОВІЧА Марна Станіслававіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ЛАД ЖЫЦЦЯ САВЕЦКІ

ПАДАРЫЎ МАСТАК ВЫСТАЎКУ

Рэпартаж з калгаса «Чырвоны сцяг» Валожынскага раёна

Летась у адным са студзеньскіх нумароў «Літаратуры і мастацтва» быў змешчаны расказ старшыні калгаса «Чырвоны сцяг» Валожынскага раёна, кавалера ордэна Леніна, доктара эканамічных навук С. Шарэцкага, які называўся «Культура вёскі—фактар эканамічнасці». У сваіх развагах пра культурнае выхаванне сельскага працаўніка старшыня падкрэсліў, што гэтая праблема ці не адна з бальчых у калгасе і стаць побач з пытаннем самым надзённым: далейшым развіццём сельскай гаспадаркі. У той час, калі С. Шарэцкі са сваім намеснікам, кандыдатам эканамічных навук І. Загараднюком прынялі адстаючы калгас, культурна-асветная работа была тут таксама ў заняпадзе. Каб абудзіць у людзях прагу да духоўнай актыўнасці, выпрацаваць патрэбу ў ёй, кіраўнікі гаспадаркі вырашылі наладжваць у калгасе своеасаблівы творчыя сустрэчы з артыстамі, літаратарамі,

мастакамі. Так нарадзілася цікавая і карысная традыцыя.

Менавіта тады, год назад, адбылося знаёмства старшыні калгаса са скульптарам М. Кандрэцкевічам. Наведанні майстэрню мастака, Сямён Георгіевіч прапанаваў яму стварыць скульптурную кампазіцыю для цэнтральнай сядзібы калгаса, каб увекавечыць памяць спаленай у гады Вялікай Айчыннай вайны вёскі Доры. На ішчасце, творчыя кантакты скульптара з калгаснікамі не сталі часовымі...

Адкрыццё персанальнай выстаўкі твораў Мікалая Іванавіча Кандрэцкевіча ў Дорскай школе-васьмігодцы адбывалася ў Дзень Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту. Святочная дата была выбрана не выпадкова: мастак-франтавік, які мае баявыя ўзнагароды, у сорак пятым ўзрэдзі цярпеў паранены, вырашыў правесці не проста своеасаблівы ўрок эстэтычнага выхавання сярод ма-

У час адкрыцця выстаўкі ў сельскай школе.

лодшага пакалення вяскоўцаў, але ў першую чаргу—урок грамадзянскасці і патрыятызму.

У гэтых творах—частка майго жыцця, частка біяграфіі краіны, беларускага народа, яго сейбітаў і песняроў, змагароў-вызваліцеляў і тых, хто сёння займаецца стваральнай працай,—гаварыў скульптар дзецяў.—Менавіта такія людзі, як Вера Харужая, як піянергерой Валера Волкаў, як настаўніца Арыядна Казей, узнагароджаная «Залатою Зоркай» за самаадданую асветніцкую працу, як народны паэт Якуб Колас і простая дзяўчына-рэгуліроўшчыца на франтавой дарозе, рупіліся пра тое, каб вы, нашчадкі, былі шчаслівыя. Гэтых слаўных людзей вы бачыце на сённяшняй выстаўцы ў скульптурных партрэтах і кампазіцыях. Але я хачу, каб вобразы іх, занатаваныя ў мастацкіх творах, засталі з вамі. Я ведаю, што калгаснікі марыць пра сваю карцінную галерэю, і

яна, калі за гэтую справу ўзяўся такі няўрымслівы чалавек, як Шарэцкі, абавязкова ў вас будзе. Вось чаму я перадаю ўсе гэтыя творы ў дар калгаса «Чырвоны сцяг»...

Мы назіралі, як знаёміў мастак вяскоўцаў з экспазіцыяй. Так, яны цяпер гаспадары гэтых акварэльных лістоў, малянкаў, скульптурных твораў. А іх—нямала: больш за сорак рэальных экспанатаў будучай калгаснай карціннай галерэі! Але чаму будучай? Яна фактычна была адкрыта сёння! А будынак? Ёсць у вёсцы Ярэвічы заняўдбаная царква XIX стагоддзя, гаворыць С. Шарэцкі, мяркуюць яе адрэстаўрыраваць. Чым не выставачная зала? Ды і канцэрты там будзем наладжваць...

Я нагадала старшыні ягонія словы ў лімаўскім артыкуле: «Як бы горад ні дапамагаў вёсцы, «усю культуру» сюды не прывязеш. Вось чаму трэба

ствараць сваё, самабытнае. Што я маю на ўвазе? А хоць бы адраджэнне вясковых традыцый, абрадаў, рамёстваў...»

Ну і як, адраджаецца?—спытала ў Сямёна Георгіевіча. Старшыня запрасіў нас паехаць у Ярэвічы. У адноўленым будынку старой школы мы пераканаліся: слова гэтага чалавека са справай не разыходзіцца. Ужо год працуе тут сельская школа мастацтваў: дзеці калгаснікаў спяцігаюць музыку, харэаграфію, сакрэты рытмы па дрэве.

Бачылі набор розных лыжак, распісаных дошчачак, якія дзеці падарылі Мікалаю Іванавічу Кандрэцкевічу?—зварнула да нас дырэктар школы мастацтваў Л. Каробкіна.—Гэта плён працы нашых юных талентаў...

Сама Людміла Фёдаруна па прафесіі музыкантавец, выкладала ў Мінскім харэаграфічным вучылішчы тэорыю музы-

АНКЕТА «ЛІМА»

чыцца камунізму, я адказаў бы:
Рыхтаваць сябе да перабудовы, актыўна ўдзельнічаць у перабудове, узвышаць наша грамадства, узвышаць аўтарытэт Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік!».

Сярод дэлегатаў з'езда — прадстаўнікі творчай моладзі рэспублікі. Адзін з іх — артыст Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі

Купалы В. Манаеў.
На свой форум камсамолі рэспублікі запрасіла ганаровых гасцей. Сярод іх — Г. Бураўкін, А. Дударэў, В. Маслюк, А. Сулянаў, М. Яроменка і іншыя прадстаўнікі розных пакаленняў творчай інтэлігенцыі.

Па Леніну звяраючы крок, юнакі і дзяўчаты рэспублікі вуснамі сваіх абраннікаў выказваюць вернасць курсу партыі, курсу перабудовы.

На вечар памяці Пушкіна ў Дзяржаўным музеі БССР сабраліся супрацоўнікі музеяў сталіцы рэспублікі. С. Букчын раскажа пра незлічоныя ніці, якія звязваюць творчасць паэта з сучаснасцю, пра той духоўны ўрок, якім з'яўляецца для нас пушкінская паэзія, проза, усё яго жыццё.

Вершы Пушкіна чытаў дыктар Рэспубліканскага радыё А. Віярскі. Салісты ДАВТА БССР

В. Цішына, Н. Руднева, М. Рысаў выканалі раманы рускіх кампазітараў на словы Пушкіна.

Сапраўдныя прадметы першай паловы XIX ст. з фондаў Дзяржаўнага музея БССР — мэбля, пісьмовыя прылады, кнігі, кандэлябры з запаленымі свечкамі — памаглі ўсім, хто прымаў удзел у вечары, пранікнуць да самім настроям пушкінскай эпохі.

Пра некаторыя аспекты з жыцця Злучаных Штатаў Амерыкі змаглі даведацца тыя, хто прыйшоў у Дом літаратуры на вечар з цыкла «Пісьменнікі ў замежнай паездцы». Удзельнік 41-ай сесіі Генеральнай Асамб-

леі Арганізацыі Аб'яднаных Нацый В. Казько раскажаў аб рабоце гэтага міжнароднага форуму, падзяліўся сваімі ўражанымі аб наведанні ЗША.

Фота Ул. КРУКА.

Па праграме тыдня роднай літаратуры і культуры ў Праўдзінскай сярэдняй школе Мінскага раёна адбылася сустрэча з кампазітарамі, лаўрэатамі прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Г. Гарэлавай і А. Ращынскім. Іх творы выканалі народныя артысты БССР Л. Гарэлік, заслужаныя артысты рэспублікі Л. Каспорская, Л. Мак-

сімава, артыст Ю. Кандраценка.

Вялася гаворка аб праблемах выхавання моладзі на лепшых узорах як рускага класічнага, так і нацыянальнага мастацтва, народнай творчасці — таго, што мы можам супрацьпаставіць націску масавай буржуазнай культуры, шырсапжыву.

Сустрэчу вёў мастак А. Цыркуноў.

Партрэт маці Я. Купалы — Вянігды Іванаўны Луцэвіч.

Сустрэча.

кі. І вось круты паварот у жыцці: разам з мужам, інжынерам-энергетыкам, вырашлі паехаць працаваць у вёску.

Сельская школа мастацтваў... Калгасная карцінная галерэя... Яны пакуль толькі першыя званы ў агульнай неабходнай грамадству справе, якую робяць на сяле разам старшыня калгаса вучоны С. Шарэцкі, мастак М. Кандрацеў, музыказнавец Л. Каробкіна... Няма сумнення, за людзьмі, якія выпраменьваюць духоўнае святло, абавязкова пойдуча іншыя энтузіясты, каб дапамагчы стварыць у калгасе музей і канцэртную залу, спартыўны комплекс і прафілакторый...

Л. АЛЯКСЕЕВА.
Ул. КРУК (фота),
спец. карэспандэнт «ЛіМа».

Партрэт удзельніца абароны Севастопалю ў гады Вялікай Айчыннай вайны піянера В. Волкава.

P. БАРАВИКОВА

N. ЗАГОРСКАЯ

Ю. КАНЗ

S. МАРЧАНКА

У РЫТМЕ СВАЙГО СЭРЦА

N. МАЦЯШ

A. ПАПОВА

L. ПАУЛІКАВА

A. СЯМЕНАВА

Paica БАРАВИКОВА:

1. Напэўна, усё мы чыталі кніжку Андрэ Маруа «Жорж Санд», але ці многія запомнілі, што «маленькі берыйскі горад, які знаходзіцца недалёка ад Наана, выносіў у 1830 годзе суровы прысуд Аўроры Дзюдэван. А што мы бачым сёння ў цэнтры Ла Шатра? Статую Жорж Санд. Адрынутая грэшніца стала гонарам краю. Тыя, хто быў яе сябрамі, — жывуць у памяці, побач з ёй. А дзе ж тыя, хто ганьбаваў яе? Хто памятае іх прозвішчы і іх заганыя дабрачыннасці?»

Я ні ў якім разе не заклікаю жанчын-пісьменніц быць «адрынутымі грэшніцамі», але хачу звярнуць увагу на тое, што вочы сучаснасці нярэдка памыляюцца, і той бляск, які цяпер здаецца нам золатам, з часам знікае...

А ўвогуле, жанчына ў літаратуры, калі яна мае сапраўдны талент, — гэта заўсёды цікава. Варта ўспомніць нядаўнюю кніжку паэзіі Веры Вярбы «Яраслаўна».

2. Яшчэ з часоў далёкага матрыярхату жанчына заўсёды была ахоўніцай сямейнага ачага, таму, напэўна, калі б зараз я сказала, што літаратура займае ў маім жыцці галоўнае месца, многія і многія скептычна пасміхнуліся б!

Застаецца сказаць адно: жыву звычайным чалавечым жыццём з усімі яго клопатамі, ішчаслівымі момантамі і праблемамі. Гаду дзядзю, хачу, каб яны выраслі добрымі, працавітымі, сумленнымі людзьмі. Калі ж пішацца — пішу... Стараюся па магчымасці друкавацца, не ўхіляюся і ад грамадскіх спраў.

3. Успамінаюцца словы з артыкула Тацяны Івановай «Адкуль бярэцца шэрая літаратура» («Літаратурная газета», № 7). «...Пісьменнікі — зоркія, вострыя, бясстрашныя. А любімых кніг не прыбывае».

Жадаю ўсім нашым пісьменніцам кніжак, якія б сталі са-

мымі жаданымі, самымі любімымі для чытачоў!

Ніна ЗАГОРСКАЯ:

1. У літаратуры ёсць найперш творца, а не жанчына ці мужчына! Галоўнае, каб была Літаратура! А стварылі яе Цётка, Леся Украінка, Саламея Нерыс, Аспазія, Сафю альбо Янка Купала, Максім Багдановіч, Адам Міцкевіч, М. Ю. Лермантаў, А. С. Пушкін, Шэкспір, Гарацый, Эсхіл ці хто іншы — якая розніца чытачу?! Быў бы ў іх творах вялікі напал пачуццяў і ачышчальная мудрасць, якія дарылі б людзям высокую духоўнасць! І неразумнымі лічу спробы розных літаратурных класіфікатараў упарта дзяліць паэзію на сапраўдную і жаночую. Вольна завядзёнку амаль усіх часопісаў і газет — скінуць ледзь не ўсе творы жанчын у нумар бліжэй да 8 Сакавіка: далі, ведаеце, з нагоды свята... Калі няма чаго даваць у друк — не давайце! Толькі вырашайце гэта сумленна, па-грамадзянску!

А нашы жанчыны дай бог якую ношу бяруць на свае плечы! І ў прозе, і ў паэзіі. Спрабуюць — і не без поспеху! — сілы ў драматургіі.

2. Покуць жыцця. Чорны, ад сонца да сонца, як у латомных сялян, — будзень. Незразумела толькі, чаму ў жанчын-пісьменніц суткі не ў сорок восем гадзін — тады, можа, знайшлася б гадзіна-другая і для сям'і.

3. Фізічнага і творчага здароўя! Не зайздроснічаць! Не цягнуць метады кухоннага вырашэння спрэчак у літаратуру! Міру — самага надзейнага даху над Пялетай Болю і Надзеяй! І светлага Мацярынства!

Юлія КАНЗ:

1. Мне б не хацелася гаварыць пра нейкую асаблівую ролю і прызначэнне жанчын у літаратуры, бо такая гаворка, на маю думку, азначала б ўскоснае прызнанне нашай няроўнасці ў гэтай галіне. І не так ужо важна, якое гэта прызнан-

не — ці то прыніжанае, ці то какетлівае, ці то фанабэрыстае: маўляў, мы жанчыны, у нас свае законы. Калі чытач бярэ ў рукі кнігу, новую ці старую, яго цікавіць не тое, якое прозвішча — жаночае ці мужчынскае — стаіць на вокладцы, а тое, як яна напісана.

Але ў той жа час было б крывадушшам не прызнаваць, што, атрымаўшы роўнасць з рук закона, жанчына з куды большымі цяжкасцямі, чым мужчына, здзяйсняе свае мастацкія здольнасці. Бо хоць становішча жанчын у свеце за апошнія дзесяцігоддзі змянілася непаразнавальна (і, відаць, непараўна), але яна ўсё ж застаецца жанчынай і, значыць, больш востра і больш адказна адчувае свае абавязкі перад блізкімі — бацькамі, дзецьмі, мужам. І калі ўсё ж пераступае праз іх дзеля творчасці, дык моцна пакутуе ад гэтага. Калі ж лёс «творчай» жанчыны складваецца такім чынам, што ў яе гэтых абавязкаў няма, дык і ў такім становішчы мала добрага — і для творчасці таксама. Але ўсё гэта нашы ўнутраныя праблемы, і ніякіх скідак на іх мы не маем права прасіць ні ў закона, ні ў чытачоў, ні ў выдаўцоў. Вось чаму я так не люблю, калі пішуць пра так званую «жаночую» паэзію ці «жаночую» прозу і хваляць іх, а ўсё нібыта гавораць пра нейкія адгалінаванні амаатарскай творчасці.

Карацей кажучы, прызначэнне жанчын у літаратуры, на маю думку, — пісаць добра, як мага лепш.

Можна падысці да першага пытання анкеты з другога — рэальнага, практычнага боку і паглядзець, што ў жанчын атрымліваецца ў літаратуры інакш або лепш, чым у мужчын, чым вызначаецца іх творчасць (не маючы на ўвазе чыста жаночай тэматыкі). Мне здаецца, што ў літаратуры, як і ў жыцці, жанчына некалькі бліжэй, можна сказаць, інтымней падыходзіць да жыцця жывога — да (Зананчэна на стар. 4).

У РЫТМЕ СВАЙГО СЭРЦА

(Заканчэнне.
Пачаток на стар. 3).

ўсяго таго, што нараджаецца, расце, красуе... Што яна больш тонка і бескампрамісна адчувае фальш, няпраўду, крыўду, якую наносіць адзін чалавек другому. Што яна больш аб'ектыўна бачыць сямейнае жыццё. Выходзіць, што прыярытэтная сфера жанчыны — эмацыянальная. Прадчуваю, што некаторыя жанчыны пакрыўдзяцца на мяне за такое сцвярдзенне, але я кажу тут не пра асобныя постаці і індывідуальнасці, але пра агульную тэндэнцыю.

2. Вялікае, але меншае, чым мне б хацелася.

3. Творчага плёну, неабавязкова гучнага, але свайго, непдабнага ні на чый іншы. Высокага пачуцця свайго чалавечай годнасці (адстойваючы свае правы трэба таксама з годнасцю). Калегіяльнасці ў адносінах да таварышак (хто ж нас зразумее і пашкадуе, калі не мы самі) і ўвагі да калег-мужчын (хто ж іх ацэніць і падтрымае, калі не мы).

Святлана МАРЧАНКА:

1. Жанчына ў літаратуры... Мой ідэал пісьменніцы, паэтыцы?.. Хіба не правільней было б спытаць пра гэта ў мужчын-літаратараў?

Калісьці нашых чытачак нарадавала кніга «100 хвілін для характара і здароўя». Я, памятаю, нават выпісала з яе для сябе «параметры» жаночай красы (бюст, талія і г. д. у сантыметрах). Вельмі перажывала, калі дзе што не супадала з «эталонам». Сёння сваю «нестандартнасць» пераношу спакойна, бо добра ведаю: літаратура — не салон мод, а я і маю каліяжанкі — не манекеншыцы.

Ну, а калі больш сур'ёзна, дык прызначэнне полу не выбірае. Есць многа мужчын, якія пішуць па-дамску, і ёсць пісьменніцы-жанчыны, пра якіх гавораць: «мужчынская рука». Думаю, што спраўдны талент заўсёды працуе без скардак на пол, але з поўным выкарыстаннем свайго чалавечай, жыццёвага вопыту. Ідэал жанчыны ў літаратуры перш за ўсё прадвызначае і вылучае само грамадства ў залежнасці ад яго мэт і задач.

2. Асабіста для мяне другое пытанне гучыць балюча і здэкліва. Вось ужо колькі гадоў запар не маю магчымасці займацца любімай пісьменніцкай справай. Творча-бываюць ўмовы для гэтага, мякка кажучы, складаныя. Аднак у адказе на анкетнае пытанне не разгорнеш «панараму» пакут і змагання...

Я выбіваюся з творчага рытму. На жаль, залаты запас вечнасці ўсім нам даецца на пэўны час. Выбіцца з рытму — рызыкаўна, небяспечна! Але, дзякуй богу, я «чую» ўсё ненапісанае мной. Гэта надта вярэдзіць душу, але дае надзею.

Я спадзяюся патрапіць у рытм свайго сэрца і выкарыстаць адведзены для мяне час з максімальнай шчыльнасцю, хоць пісаць у засекі вечнасці не збіраюся, бо там месца меней, чым на паліцах кнігарні пісьменніка. Проста я ўпэўнілася, што магу рабіць карысць для агульнай літаратурнай справы.

3. Таварышам па літаратуры жадаю лёгкага п'яра, здароўя і прыжыццёвай славы, бо ў нас стала сістэмай (заганнай) ушаноўваць пасмяротна. Жывіце, родныя, любіце, тварыце, слаўцеся!

І трохі — канкрэтней. Прабачце за павучальны тон — анкетнае пажаданне вымагае. У верхах пра каханне не губляйце крытэрыі густу, каб не станавіцца невыносна напышлівымі. Вы — людзі адукаваныя, таленавітыя, умеце мысліць лагічна, што выяўляецца ў іншых жанрах. Дык навошта вершы-рэбусы, сэнсавыя прагалы, стыльвыя перакосы, вычварныя метафры, якія хутчэй кампраметуюць пачуццё, чым выказваюць яго? Міжволі ўсунішыся ў шчырасці вашага парывання.

Моцнага вам кахання — у жыцці і ў творах!

Ніна МАЦЯШ:

1. Я ніколі не ўмела гаварыць «пространно», а з узростам увогуле хочацца памаўчаць. Ды й што скажу аб ролі жанчыны ў літаратуры, аб яе прызначэнні? Духоўнае жыццё народа — люстэрка жыцця сацыяльнага. Росквіт жаночай паэзіі і ў беларускай літаратуры — не выпадковасць. Гэта яскравае сведчанне, што шалі духоўнага развіцця чалавека дужа схіснуліся ў бок «гасію». Цяперашнія мужчыны-паэты запам'яталі, што «відучае толькі сэрца». Прыгадалася перадача «Тэлемаст» «Масква — Уладзіслаўск — Токіо», адно з зададзеных пытанняў: ці й цяпер японская жанчына ідзе ў трох кроках заду за сваім мужам, як гэта было раней, па сцвярдзенні японскай літаратуры. Маладая прыгожая японка ўсмяшліва адказала: «Мы мудрыя... Мы стараемся падтрымліваць аўтарытэт мужчыны, але калі бачым, што ён аказваецца не на вышыні, то бяром усё на свае плечы». Ці ж

не гэтак яно і ў нашым грамадстве? Вось і мусяць менавіта жанчыны і ў літаратуры вяртаць людзям жыватворныя крыніцы шчырасці, чуласці, мужнасці, ласкі, спагады, любові.

2. Творчая праца ў маім жыцці не можа займаць нейкага «месца». Яна — тое, што надае сэнс майму побыту на зямлі.

3. Сваім таварышам па літаратуры ад усяго сэрца зычу хоць крышачку жаночага шчасця і шчырай узаемападтрымкі. Мірнага вам неба, дарагія сяброўкі мае!

Алена ПАПОВА:

1. Жанчына ў літаратуры, я думаю, тое ж, што і мужчына ў літаратуры. І роля ў яе такая ж — адлюстроўваць жыццё ва ўсёй яго шматстайнасці, як казаў Шэкспір, «трымаць люстэрка перад прыродай». Іншая справа, што жанчыне ў літаратуры невымерна цяжэй, чым мужчыне ў літаратуры. Хоць бы таму, што літаратура, як і кожны іншы від мастацтва, палітычна чалавека цалкам. Ну, а жанчына занадта на многае траціць сваю душу. А хіба ж у літаратурнай спадчыне такіх вялікіх пісьменнікаў, як Блок ці Марсель Пруст, няма часцінкі ад таленту іх мацярок?

2. Першае. Пры ўмове, калі ў сям'і і ў блізкіх людзей усё добра.

3. Натхнення. Паспеху. Цярпення. Люблю і паважаю жанчын у літаратуры. Які б сціплы ні быў іх уклад у агульную літаратурную справу.

Людміла ПАУЛІКАВА:

1. Першае пытанне анкетны спачатку мяне здзівіла: навошта агарод гарадзіць? Роля і прызначэнне пісьменніка — служыць мастацкім словам свайму народу, чалавецтву! Якая роля жанчыны? Але пасля, надумаўшы, зразумела, што пытанне гэта не такое простае, як здаецца. Неаднойчы чула: добра, калі жанчына застаецца жанчынай і ў літаратуры, калі яе твор нясе адбітак жаночага светаўспрымання. Безумоўна — добра, калі жаночая чулівасць выдзе пісьменніцу да глыбіннага пранікнення ў невычэрпны свет пачуццяў, да грунтоўнага асэнсавання падзей і з'яў жыцця, а не выліваецца ў слязіную спывядальнасць.

Бясспрэчна — добра, калі жаночая загадкавасць і далікатнасць пакідаюць якраз тую няўлоўную гульню святла і ценю, што робіць твор мастацкім, а не ператвараюцца ў звычайнае какетства.

Вядома — добра, калі чуласць

жаночае душы вымушае жанчыну — крытыка, публіцыста — да тактоўнасці, інтэлігентнасці пры ўсебаковым разглядзе праблемы, а не да паблагліваасці і ўседаравальнасці.

Карацей кажучы — добра, калі жаночасць пісьменніцы з'яўляецца яе сілай, а не слабасцю.

2. На гэтае пытанне цяжка адказаць, каб не схлусіць. Памятаеце, як вымушаюць хлусіць дзіця: «Каго ты больш любіш — маму ці тату?» Мне вельмі падабаецца тое дзіця, якое ўпарта паўтарае: «Маму і тату!» Бо ў гэтым не кампраміс, а шчырасць, неспасрэднасць, чысціна дзіцячай душы, не здольнай падзяліць непадзельнае.

Жыццё без творчай працы я не ўяўляю для сябе. Але дзе тая мяжа паміж жыццём і творчай працай? Творчасць — гэта ў першую чаргу праца душы, а яна не спыняецца ні на хвіліну. Калі ж прыходзіць час занатаваць вынікі гэтай працы — імкніся цалкам аддаць свой час пісьмоваму сталу з чыстымі лістамі паперы (дакладней — кухоннаму, бо за пісьмовым чамусьці не працуецца). Але гэта не заўсёды атрымліваецца. Прыходзіць, напрыклад, з трэніроўкі сын — хоча падыліцца са мной сваімі ўражаннямі. Калі адмахнуцца ад яго — хто ведае, пра што ў наступны раз ён будзе маўчаць? І так шмат у чым. Праўду кажучы — чалавек плануе, а чорт смеяцца. Але, шчыра кажучы, у тым не бачу благага. Гладкі дарогі часцей за ўсё бываюць коўзкімі. Так што па прыкладу таго дзіцяці — творчасць і жыццё ва ўсіх яго выявах і праявах успрымаю непадзельна.

3. Жадаю, каб нават у тым выпадку, калі літаратура знойдзе выдатную пісьменніцу, ніхто не згубіў выдатную жонку, маці, нявесту.

Жадаю патрабавальнасці да сябе, веры ў свой талент.

Ала СЯМЁНАВА:

1. Раней жанчына, як усім вядома, была часцей за ўсё ўвабленнем ідэалу ў літаратуры. Чароўная дама, муза, да ног якой высакродныя рыцары п'яра кідалі вышуканыя канцоны, альбы, пастарэлы... Толькі зрэдку пракідалася жаночае імя зрадкі саміх стваральнікаў. Але доўга яшчэ занятак літаратурнай лічыцца ўсё ж вылікам грамадскай свядомасці.

У XX стагоддзі ў літаратуры, як і ў іншых відах мастацтва, жанчына — і творца, і рамантычны ідэал. На жаль, часам і кухарка ў літаратуры, што спрыта на пяч блыны або фабрыкуе яшчэ які літарч. Аднак — пра тых, для каго літаратура — прызначэнне, накіраванне, лёс. Ці ўнесла ў літаратуру нешта новае жанчына ў сваім новым амплуа? Тэма для філасофска-літаратурна-сацыялагічнага даследавання. А калі ўвогуле — прысутнасць жанчын у літара-

туры адчуваецца і надае ёй пэўны тонус.

Існуюць нават такія паняцці — жаночая проза, жаночая паэзія. Я не прыхільныя гэтых вызначэнняў. Марыета Шагінін, Айрыс Мэрдак, Візма Бэлашавіч — пад іх творамі мог бы спакійна падпісацца мужчына. Гранічная адкрытасць, падкрэсленая інтымнасць ранній лірыкі А. Ахматавай і М. Цвятавай — хіба гэта не тая ж асабовасць, што выбухае водгукам у многіх душах, як і ранняя лірыка А. Блока, Б. Пастарнака, С. Ясеніна? А філасофскія празэрэнныя поэзія А. Ахматавай? Лісты і проза сталай М. Цвятавай? Тут выснаванасць думак, глыбіня, скандэсаннасць зместу, лапідарнасць і натуральнасць. Хіба чыста жаночы якасці? Зразумела, не. І ўсё ж нейкія штыршы характару, асобныя эмацыянальныя настроенасць, настроеннасць душы — гэта, мабыць, жаночае.

Увогуле, як грамадскае жыццё, так і літаратурнае, сёння немагчыма ўявіць без гэтай палавіны чалавечтства. У нас, на Беларусі, таксама. Алена Васілевіч, Вера Палтаран, Вера Вярба, Яўгенія Янішчыц, Валяціна Коўтун, Раіса Баравікова, Галіна Каржанеўская, Таіса Бондар, Святлана Басуматрава, Любоў Філімонава, Хрысціна Лялько... А ідучы новыя...

2. Вельмі балючае пытанне. Час — каварная катэгорыя. І заўсёды безліч штодзённага, неадкладнага клопату. Пачынае нават трызініца — не так каб вежа са слановай косці, але проста ціхі закутак волнага жыцця... Ну, а творчая праца нават у крытыкаў, у якіх кожны лічыць узорам добрага тону кінуць каменьчык, — не толькі гадзіны неспрэчна за пісьмовым сталом. Гэта і хвіліны пагоднага зімовага дня, калі ты спынішся пад высокім блакітным небам, працэрчаным выштукавана-строгім узорам дрэў, і пецар арфісткі ў былым касцёле св. Роха, і выстаўка Арлена Кашкурэвіча, і новае палатно Міколы Селешчука. Усё гэта адкладваецца ў душы, у памяці, розуме — каб потым прыгадацца нейкай асацыяцыяй.

...Творчасць — гэта тое, і перш за ўсё, з чым ты канкрэтна, выслюлена выходзіш да чытача. У мяне асабіста тут пакутлівае, крыўднае адчуванне — зроблена ганебна мала. Трэба рабіць.

3. Таварышам жадаю таго ж, чаго і таварышам, — вернасці ідэалам маладосці і плённай сталасці. Асабіста, толькі ім, жанчынам-літаратарам. Несці нялёгкаю ношчу эмансціпаванай жанчыны: быць нароўні з мужчынамі і ўмець даць рады ў справах спрадвечу жаночых. І сярод клопату штодзённага не забывацца пра сваю першаіснасць — быць ахоўніцай духоўнага агню.

МАТЭРЫЯЛЫ ПЛЕНУМА ЦК КПСС

Выдавецтва «Беларусь» выпусціла асобнай брашурай на беларускай мове матэрыялы Пленума Цэнтральнага Камітэта КПСС, які адбыўся ў Маскве 27—28 студзеня 1987 года. Змешчаны інфармацыйнае паведамленне аб Пленуме, даклад «Аб перабудове і кадровай палітыцы партыі», з якім выступіў Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў, а таксама слова М. С. Гарбачова, пастанова «Аб перабудове і кадровай палітыцы партыі».

Брашура надрукавана ў ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарні выдавецтва ЦК КП Беларусі.

«СУЧАСНІК» ПРАЦЯГВАЕ ЛЕТАПІС

Чарговы выпуск зборніка «Сучаснік», які выпускае выдавецтва «Мастацкая літаратура», адкрываецца артыкулам Максіма Танка «Не спыняцца на дасягнутым», што напісаны на падставе выступлення старшыні праўлення СП БССР на XXX з'ездзе Кампартыі Беларусі. Народны паэт Беларусі вядзе гаворку аб пра-

лемах, якія стаяць перад літаратурай на сучасным этапе, указвае на неабходнасць мецаваць сувязь пісьменніка з паўсядзённым жыццём. Аб тым, як публіцыстычна рэагуе на падзеі дня, у пэўным сэнсе дае адказ «Сучаснік-86», складзены В. Супрунчуком.

З акадэмікам М. Яругіным гутарыць А. Пісьмянкоў — «Матэматыка — гэта ціквіца».

У раздзеле «Вёска... Надзённае» — нарысы М. Герчыка «Дзе жыўе сіняя птушка», Л. Левановіча «Глыбокія карані», В. Праскурава «Сцежка ў жыцце». Артыкул В. Мысліўца «Школа гаспадарання» прапонуецца пад рубрыкай «Гарадскія вітражы».

Аўтары раздзела «Думаем, раімся, спрачаемся» — С. Алексіевіч («На ростанях»), В. Гігевіч, Д. Міхлеў («Родны дом»), «Чалавек і экалогія» — гэтай тэмай аб'яднаны выступленні І. Дуброўскага («Рукатворныя глебы») і Я. Леці («Плыві, рачулка, вечна!»).

Нарысы Г. Пашкова «Агні ў барханах» і Г. Каржанеўскай «Лісты з Поўначы» — чарговыя старонкі раздзела «Братэрства».

Пра мастака С. Свістунавіча расказвае У. Ягоўдзік — «Вясёлкаю ніткі і душы». «Горад мой — бяссоніца мая!» — А. Карлюк прыадкрывае старонкі гісторыі Гродна.

Пра мужнасць маладых сучаснікаў нарысы У. Саламахі «Зямныя сімвалы» і А. Ярохіна «Вясна яго жыцця».

Завяршае выпуск падборка «Кніганіс».

Ю. БАРЫСІК.

ПОСПЕХ АРХІВІСТАУ

Калектыву Цэнтральнага дзяржаўнага гістарычнага архіва БССР у г. Мінску прысуджана першае месца ў Усеагульным сацыялістычным спаборніцтве і ўручаны пераходны Чырвоны сцяг і Ганаровая грамата Галоўнага архіўнага ўпраўлення пры Савеце Міністраў СССР і ЦК прафсаюза работнікаў дзяржўстаноў.

На ўрачыстым сходзе прысутнічалі намеснік начальніка Галоўнага архіўнага ўпраўлення пры СМ СССР Ю. Турышчаў, начальнік Галоўархіва БССР У. Лашкевіч, старшыня Аб'яднанага камітэта прафсаюза работнікаў дзяржўстаноў г. Мінска

3. Барчук, прадстаўнікі цэнтральных дзяржаўных архіваў БССР і Дзяржархіва Мінскай вобласці.

Архіўны ЦДГА БССР беражліва захоўваюць унікальныя дакументы, сярод якіх, у прыватнасці, перагледныя граматы XIV—XVIII ст.ст., старажытныя актывыя кнігі на старабеларускай мове і іншыя.

Паспяхова выкарыстоўваюцца дакументы архіва ў палітычных, навуковых і сацыяльна-культурных мэтах для ўзнаўлення помнікаў гісторыі і культуры. Напрыклад, Спецыяльны навукова-рэстаўрацыйны вытворчы майстарні Міністэрства культуры БССР, літаратурны музей Якуба Коласа і Янкі Купалы выкарысталі таксама і графічныя матэрыялы пры распрацоўцы праектаў кансервацыі і рэстаўрацыі помнікаў архітэктуры Беларусі: Сафійскі сабор у Полачцы (XI—XVIII ст.ст.), замак у Міры (XIV ст.), мемарыяльныя комплексы народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы, Якуба Коласа і інш.

Па матэрыялах архіва падрыхтаваны і выдадзены шэраг зборнікаў дакументаў, якія асвятляюць шматвяковую гісторыю Беларускага народа.

Э. КАЗЛОЎСКАЯ.

— Кастусь Ціханавіч, пісьменніку, пазту заўсёды прымем да ведацца пра чытацкую думку аб сваіх творах. Удаля прыемна, вядома, убачыць водгук на старонках друку, як, напрыклад, слова ў «Ліме» дацэнта інстытута замежных моў, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны І. Пладунова пра вашу новую кнігу «Надзея». У ім даецца высокая ацэнка паэме «Алёна», іншым вашым творам, зместам сваім звязаным з падзеямі Вялікай Айчыннай вайны. Відаць, лісты ад чытачоў прыходзяць і вам асабіста. Наколькі дапамагаюць яны вам у творчасці, як уплываюць на ажыццяўленне далейшых мастацкіх задум?

— Што азначаюць для кожнага паэта, пісьменніка водгукі чытачоў, крытыкі — пра гэта ўжо сказана многа і падрабязна... Я не адкрыю тут нічога новага... Але скажу, як падказвае сэрца: па-мойму, водгук чытача для паэта, пісьменніка — гэта як агнявая падтрымка таварыша на полі бою, калі гаварыць моваю франтавых часоў, якая заўсёды жыве ў маім сэрцы... Асабліва пры адчуванні, што чытач цябе зразумеў, што пацучі яго душы зліліся з тваімі пацучыямі, яго ўяўленні пра жыццё сугучны з тымі ўяўленнямі, якія хвалююць цябе самога...

Калі ўжо вы ўспомнілі паэму «Алёна», дык я хацеў бы прывесці словы з пісьма аднаго чытача, што прыйшло ажно з далёкай Арэнбургскай вобласці. Урач Павел Яўгенавіч Кадышаў піша: «Ваша паэма «Алёна» мяне ўсхвалявала да глыбіні душы. Вельмі спадабалася праўдзівасць і жыццёвасць паэмы. Я не літаратар, я ўрач і, натуральна, у тонкасцях літаратуры не разбіраюся. Аднак мне здаецца, што такі твор літаратуры майстэрства, якім з'яўляецца паэма «Алёна», не можа пакінуць абьякава-раўнадушным нікога. У мяне расце дачка Оля, яна вельмі любіць вершы... Хачу, каб яна вывучыла гэтую вашу паэму на памяць... Жадаю Вам моцнага здароўя, доўгіх год плённай творчай працы, поспехаў, шчасця!»

На маю думку, каштоўнасць для аўтара такіх ці падобных водгукі не ў тым, што яны прыемна ўзвышаюць уласны аўтарскі гонар і нават не ў тым, што такую ацэнку можна разглядаць як знак якасці для твора... У падобных водгукіх — пацвяджэнне таго, што аўтар у сваёй творчасці ідзе па правільным шляху — як у плане праўдзівасці, жыццёвасці тэм, сюжэтаў, канфіліктаў, калізій, сутыкненняў думак і поглядаў, у сваёй канцэпцыі вобразнага і характараў, так і ў плане мастацкага вырашэння задум... Бо ўсё гэта разам узятая выконвае найважнейшую (а, магчыма, галоўную!) функцыю творчасці, калі памятаць пытанне «для каго мы пішам?», а імяна: этычнасць, этыку паводзін аўтара ў дачыненні да свайго чытача... Так, этычнасць, этыку...

Аўтар не мае права нічым (нічым!) ні прынізіць, ні зняважыць годнасць чытача; ён мае тут адно толькі права і абавязак — усёй ідэйна-мастацкай напоўненасцю сваіх твораў, творчасцю сваёй — узвялічваць чытача, узнімаць яго душу і сэрца на светлыя, жыццёлюбныя, жыццесцвярдзальныя ўчынкі, паводзіны, выхоўваць, умацоўваць у чытача глыбокую павагу да годнасці чалавека, да гуманістычнай мэтаскіраванасці жыцця... Аўтар — паэт, празаік — павінен бачыць у чытачы свайго спадзвіжніка, папелніка, у рэшце рэшт сааўтара, — нічым не ніжэйшага за пісьменніка, а хутчэй — наадварот, больш дасціпнага і праніклівага, больш адказнага і чулага ў асэнсаванні асноў і прызначэння чалавечай дзейнасці, у якога пісьменніку ёсць чаму павучыцца, — інакш кажуць, праца пісьменніка павінен быць вартай чытача, г. зн. героя сённяшняга дня, сучасніка і саудзельніка яго задум і іх ажыццяўлення... Я асабіста заўсёды толькі так ставіў да водгукі чытачоў і крытыкаў і

да свайго пісьменніцкага абавязку ў цэлым...

— У вашай творчасці значнае месца займае тэма вайны, ёй прысвечаны ці адзін з вашых вершаў, а тансама асобныя паэмы, у прыватнасці, тал ж «Алёна». У апошні час вы пачалі публікацыю дакументальных навел пад назвай «З аповесці вайны». Ці будзеце вы і далей закранаць гэтую тэму і ці задавальняюць вас творы беларускіх пісьменнікаў аб вайне?

— Па-першае, я хацеў бы зрабіць адно ўдакладненне. Вайна, якую мы маем на ўвазе, была для нас не проста вайна. Для нас яна была Вялікая Айчынная вайна, — так назваў, яе сам народ. Гэта была нечуваная па маштабнасці і бескампраміснасці сутычка двух класа-

гэта, адказваючы на ваша пытанне?

Таму што, на вялікі жаль, па сумных шматгадовых назіраннях, у нашы беларускія перыядычныя і кніжныя публікацыі нярэдка ўрываўся і ўрываюцца творы «ваеннай» тэматыкі, у якіх чытач дарэмна будзе шукаць Вялікую Айчынную вайну з яе нечуванай і гісторыі героікай, самаахвярнасцю і мужнасцю твораў яе перамог, нашай непаўторнай, нягаснучай легендарнасці... Выводзяцца бязвольныя, мітуслівыя, прыглушаныя, без пэўнай душэўнай прапіскі персанажы, падобныя адзін на другі ў сваёй бязмэтнасці, далёкія ад характэрных рысаў часу, які яны прад-

халагічнай вайне супроць савецкага народа ўсялякія пыхлівыя хлусліўцы імкнуцца ачарніць вобраз савецкага воіна, палымянага, самаадданнага змагаюся за сацыялістычную Радзіму, за свабоду для ўсіх народаў... Усе мы не маем права забываць, што творы аб Вялікай Айчыннай вайне на цяперашнім часе ў першую чаргу ідуць да нашай моладзі, і трэба, каб яны, гэтыя творы, прыносілі ў душы юнакоў святую, свяшчэнную прагу паўтарыць жыццё лепшых сыноў Савецкай Радзімы, рабіць кожную сваю справу, раўняючыся на іх...

Нядаўна даўно пабываў у адной школе Аршанскага раёна, якая носіць імя Героя

пачалі блытаць дзве розныя катэгорыі: пазію і вершаскладальніцтва... Гэтак жа сама як: талент паэта і здольнасць да версіфікатарства...

Адсюль і беспадстаўная трывога пра затаваранасць ПАЭЗІЯІ кнігарань, і размовы пра дэвальвацыю ПАЭТЫЧНАГА слова, і палемікі пра «традыцыяналізм» і «сучаснасць» верша і г. д.

Страсныя, хвалючыя, гротэчныя выбухі чалавечай душы, імклівыя, нясцімныя ўзлёты думкі чалавека, якімі б сродкамі яны ні выяўляліся — ці рыфмаванымі ці нерыфмаванымі радкамі, ці верлібрам — не могуць быць нічым іншым, як толькі ПАЭЗІЯІ, калі яны ПАЭЗІЯІ; і наадварот — як бы хто ні ўпрыгожваў, ні аздабляў свой твор, ён пазііяй не стане, калі ў ім пазііі няма...

А што ж такое ПАЭЗІЯІ?

Давайце прыгадаем, што сказаў пра гэта вялікі крытык, прызнаны і ўсімі паэтамі, і крытыкамі, і філосафамі, і проста чытачамі...

Лепей за яго мы не скажам...

Вазьму тры мясціны.

«Поэзия — это светлое торжество бытия, это блаженство жизни, нежданно посещающее нас в редкие минуты; это упоение, трепет, мление, нега страсти, волнение и буря чувств, полнота любви, восторг наслаждения, сладость грусти, блаженство страдания, ненасытная жажда слёз; это страстное, томительное, тоскливое порывание куда-то, в какую-то всегда обольстительную и никогда недостижимую сторону; это вечная и никогда не удовлетворимая жажда все обнять и со всем слиться; это блаженный пафос, в котором сердце наше бьётся в один лад со вселенной...»

І яшчэ:

«Чем выше поэт, тем больше принадлежит он обществу, среди которого родился, тем теснее связано развитие, направление и даже характер его таланта с историческим развитием общества...»

І яшчэ:

«...всякий внешний талант, ослепляющий глаза внешней стороной искусства и выходящий не из вдохновения, а из легко воспламеняющейся природы, так же тихо и незаметно сходит с арены, как шумно и блистательно является на нее...»

Вісарыён Рыгоравіч Бялінскі... Думаю, тут усе адказы на ўсе пытанні, што нас хвалююць...

У беларускай літаратуры ёсць ПАЭЗІЯІ, якая належыць свайму грамадству і вялікаму часу, што яе нараджае, паэзія мужнай барацьбы за лёс чалавечтві і трапяткай чалавечай пшчоты і дабрыні...

Ёсць ПАЭТЫІ, добрыя і розныя, якія разам з рамантычнай узнёсласцю, захапленнем красою, характаром жыцця, нясуць у сабе страсную прагу аддаць душы свае і сэрцы ў барацьбе за роднасць з гэтым жыццём, у барацьбе за яго падсонечную вечнасць...

Я мог бы назваць не аднаго з нашых паэтаў, якім даўно належаць мая пашана і любоў... Але, дазвольце мне, паколькі наша гутарка з'явіцца на старонках газеты напярэдадні 8 Сакавіка, з атрада беларускіх майстроў паэтычнага слова выдзеліць нашых паэтаў-жанчын, якія ў апошнія гады ўсё часцей і часцей прыходзяць да нас з выдатнымі ўзорамі паэтычнага майстэрства, не даючы спыняцца на дасягнутому нікому з нас, іх калег... З прыемнасцю назаву імяны: Яўгенія Янішчыц, Данута Бічэль-Загнетава, Волга Іпатава, Таіса Бондар, Раіса Баравікова, Валяціна Коўтун, Нэла Тулушава, Валяціна Аколава, Ніна Загорская... За кожным з гэтых імянаў — багатыя самабытныя

(Працяг на стар. 6—7).

«Не даваць спакою творчаму сумленню!»

На пытанні нашага карэспандэнта адказвае лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Кастусь КІРЭНКА

вых сіл, сістэм, светапоглядаў, светаў; вялікая бітва сацыялізму з яго ярка выяўленым загалым Савецкай улады гуманістычным, чалавечым ладам жыцця за новы, прагрэсіўны ход развіцця гісторыі нашай краіны і ўсяго чалавечтві, — супраць цемрашальства і лютасці гітлераўскага фашызму з яго адкрыта аб'яўленай праграмай духоўнага і фізічнага вынішчэння ўсяго людскога ў свеце. Фашызм на справе даказаў, што ён нясе савецкаму народу і народам іншых краін чорную ноч заняволення і рабства. Бязлітасны вораг напай на нашу Савецкую сацыялістычную Радзіму, і ваявалі супраць фашысцкіх захопнікаў, акупантаў не якіясь бяздарныя людзі, а савецкія людзі, якія ведалі, у імя чаго ўзяліся за зброю, калі іх вымусілі на гэта, і якія ўсёй сілай сэрцаў адчувалі, як дорага ім тое, што яны абараняюць... Адсюль і той бяспрыкладны і бясконы героізм, мужнасць і адвага, што ўсюды спадарожнічалі ім у іх неймаверна цяжкай ратнай справе...

Мы ведаем — не перавяліся яшчэ асобы, гіпертрафічна ўпэўненыя ў сваёй «вялікасці» і «святнасці», якія вельмі ваяўніча імкнуцца адвергнуць, ігнараваць праўду аб сацыялістычным характары патрыятызму савецкіх людзей у непараўнальнай ні з чым барацьбе гадоў Вялікай Айчыннай вайны. Аб'яўляючы нават упамінанне аб гэтай праўдзе прапагандыскай «паліграматай», яны стараюцца ўбіць у галовы даверлівых людзей, асабліва малых, другую «праўду» — аб палітычнай, духоўнай безаблічнасці, безадметнасці, нават бязроднасці ўдзельнікаў вайны, адкідаючы, абыходзячы тую гістарычную ісціну, што абаронцы нашай Радзімы вучыліся ў савецкай школе, выхоўваліся на прыкладах жыцця неўміручага Леніна і яго папелнікаў, герояў Вялікага Кастрычніка і Грамадзянскай вайны, на ідэях марксізму-ленінізму, ішлі ў бой камсамольцамі, камуністамі, самаадданымі, свядомымі патрыётамі Савецкай Радзімы... Як удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, я заўсёды ўсім сэрцам пратэставаў і пратэстую супроць духоўных наркатыкаў, якія падкідалі і падкідаюць у наш бок настэрныя аматары замахаў на гістарычную праўду...

Але чаму я загаварыў пра

стаўляюць... Не буду гаварыць пра выключэнні — чытач сам ведае выдатныя і добрыя творы нашай прозы... А вось не так даўно давялося прачытаць «пыхлы», больш чым на паўтысячы кніжных старонак раман, дзе «герой», а хутчэй — проста сузіральнік падзей, — выступіла перад намі не як прадстаўнік свайго героічнага пакалення, а як непрыкаяны «пакутнік» вайны, вандруючы з аднаго раздзела рамана ў другі, бяскона калупаецца ў сваіх мяшчанскіх успамінах і перажываннях, разам з аўтарам ніяк не можа наплакацца нават аб нясытнай талерцы франтавога супа і аб іншых накштальт гэтага сваіх «цяжкасцях»... Хача — гэты ж самы па вачах «сірата» ў сваёй абывацельскай скарге на жыццё не забывае расказаць, як знаходзячыся ў тылавым рэзерве, спакойненька пераспаў ноч з жонкай свайго лепшага сябра, які ў той час быў на перадавой... І ні «герой» рамана, ні аўтар яго ў палоне самаўлюбнасці не адчуваюць, колькі цыннізму ў іх інфармацыі аб такіх начах, у іхніх дробненькіх «скаргах» і «крыўдах» на фоне той найвялікшай ваеннай горычы і бяды, што перажыў наш народ, і на фоне той мужнасці і адвагі, што паказалі савецкія людзі, здабываючы цяжкую, аплачаную мільёнамі ахвяр святую нашу перамогу.

Паўстае пытанне: калі верыць аўтарам такіх і да яго падобных твораў, дык хто ж тады разграміў наймагутнейшую гітлераўскую армію знішчэння і разбою, хто выратаваў свет ад пакут фашысцкага рабства, і з кім наша Радзіма здабыла векапомную славу сваю?.. Няўжо з тымі неўрастэнікамі, ушчэрбнымі, бязвольнымі, бязмэтнымі бязліўцамі, якіх малююць асобныя аўтары?.. Ці, магчыма, такія аўтары лічаць, што, маўляў, народ і Радзіма — гэта адно, а яны са сваімі «героямі», мадэлямі, схемамі — самі па сабе?..

Я глыбока перакананы: усімі сіламі трэба ставіць заслоны фальсіфікацыі, абывацельскаму, дробнагаістычнаму паказу Вялікай Айчыннай вайны! У імя надрастаючых, новых пакаленняў трэба гэта рабіць!.. Трэба памятаць: недарэмна варажыя прапаганда стараецца прынізіць гістарычную ролю савецкага народа ў разгроме фашызму, недарэмна ў сваёй псі-

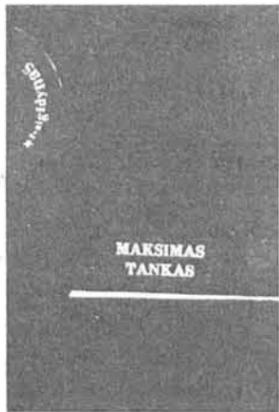
Савецкага Саюза Юрыя Смірнова. Пасля сустрэчы з вучнямі мне паказалі школьны музей Юрыя Смірнова, і я яшчэ раз упэўніўся, з якой любоўю шануюць у дзіцячых асяроддзях памяць аб героях Вялікай Айчыннай вайны! Нельга было без глыбокага сардэчнага хвалявання слухаць дзяжурных па музею васьмікласнікаў-камсамольцаў Сяргея Дарасевіча і Васіля Навуменку, калі яны гаварылі аб пакутным, але поўным жыццёвага аптымізму подвігу героя. І нельга было не хвалявацца, бачачы, з якой руплівасцю сабрана ў невялікім школьным пакоі ўсё, што можна было паказаць пра жыццё так рана загінуўшага юнака... Такіх музеяў у нашых школах няма!.. Але чаму ж сярод іх экспанатаў зусім рэдкія кнігі нашай літаратуры, дзе на ўсю веліч маляваліся б канкрэтныя вобразы герояў Вялікай Айчыннай вайны?!

Думаецца, што даўно настала пара значнай актывізацыі ў літаратуры мастацкай дакументальнасці... Трэба, каб Праўда аб Вялікай Айчыннай вайне — а ў гэтай Праўдзе — непараўнальна нарэшце вартае і шырокае мастацкае адлюстраванне... Прыклады таленавітага мастацкага паказу Вялікай Айчыннай вайны ў беларускай літаратуры ёсць, яны вядомыя, але хацелася б, каб іх было больш і больш!.. І каб галерэя выдатных вобразаў народных герояў, створаная беларускімі пісьменнікамі, шырылася і папаўнялася.

Што датычыць пытання, ці буду я закранаць гэтую тэму, то, безумоўна, адказ тут можа быць толькі адзін: так, буду! — як удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, ніколі не мог і не змагу абыходзіць гэтую тэму...

— Вы, Кастусь Ціханавіч, у паэтычнай творчасці сваёй, умоўна кажучы, традыцыяналіст. Гэта, аднак, не значыць, што вы абыходзіце ўвагай верлібр, не карыстаецеся белым вершам... Як вы лічаце — ці не з'яўляецца вобразная ўскладненасць, метафарычная завуальванасць для ненадзвычайнага аўтара самазтай, ці не прыводзіць жаданне «асучасніць» верш, паказаць сябе наймадзейшым — проста пошунатам дзеля пошунатаў?.. І што вы думаеце пра стан сённяшняй беларускай пазііі, пра размовы аб дэвальвацыі паэтычнага слова, пра тое, што зборнікамі пазііі літаральна затавараны кнігарні?

— Я думаю, што з нейкага часу (калі гэта сталася, — дакладна сказаць не бярэся!) мы

М. ТАНК. Глыток вады. Вершы. На літоўскай мове. Вільнюс, «Вага», 1986.

Змест кнігі складаюць творы паэта, напісаныя ў довераннёўскі і паслявераннёўскі перыяды. Даўнейшыя творы народнага паэта Беларусі дадзены ў перакладах А. Венцлавы, Э. Межлаіцка, Ю. Марцінкявічуса, А. Балтакіса, А. Хургінаса, Я. Дзгунітэ, В. Бложа, Э. Мацявічуса. Большую частку твораў, змешчаных у зборніку, — як даўнейшых, гэтак і нядаўніх, — пераклалі А. Жукаўскас і Э. Матузьявічус.

«Глыток вады» — трэцяя кніга М. Танка на літоўскай мове: у 1961 г. у перакладзе групы літоўскіх паэтаў быў выпушчаны зборнік вершаў «След бліскавіцы», а ў 1969 г. — у перакладзе А. Жукаўскаса — «Лістні календара». «Глыток вады» выйшаў у серыі «Жвайгдзінас» («Сурзор»). Раней у гэтай серыі былі надрукаваны зборнікі Аркадзя Куляшова і Рыгора Барадуліна.

А. ЗАБЯРЭЗСКИ.

РАЗМОВА НАРОСЦЕЖ

Да гэтага я ведаў Уладзімера Карызна толькі як паэта-песенніка. Песні на яго словы гучаць па радыё, на тэлебачанні, у канцэртных залах, на вечарах мастацкай самадзейнасці. І адкрыццём, сюрпрызам была, прызнацца, для мяне кніга паэта «Расколіна на Звоне Свабоды» (яна выйшла летась у выдавецтве «Юнацтва»). Прыцягнулі ўвагу і назва, і маляўніча аформленая вокладка, а галоўнае — тое, што аўтар выступае ў новым для яго жанры — у жанры вершаваных дарожных нататак, вершаванай публіцыстыкі: раздзел «Хвалі і таросы» і паэма «Размова наросцеж» наведны амерыканскімі ўражаннямі, цыкл «В'етнамская балада» прысвечаны знаёмству з краінай Хо Шы Міна. Калі пачынаў чытаць, то, шчыра кажучы, лавіў сябе на думцы: ці знойдзе сябе паэт у новым для яго жанры? Ці справіцца з тэмай, якая ў кампетэнцыі, можа, толькі журналістаў-міжнароднікаў?

І вось кніга прачытана. З цікавасцю. І атрыманы адказ: публіцыстычны жанр у асноўным пад сілу паэту-песенніку. Больш таго: як мне здаецца, адно тут спрыяе другому, схільнасць да песеннага лірызму дапамагае аўтару паўней выказаць свае пачуцці ад сустрэчы з замежнымі сябрамі.

Закружыцца
Ад шчасця

Галава,
І заспяваем
Песню мы «Лясную»,
І тыя,
Што ў баях
Навек паснулі,
Пачуюць нас
І будуць
Будпяваць...

Гэта радкі з верша «В'етнамскім сябрам».

Іншае гучанне набываюць старонкі зборніка, калі размова заходзіць пра амерыканскія ўражання, пра «адлегласць між берагамі нашых душ». Тут я вылучыў бы цэнтральны, памойму, твор зборніка, паэму «Размова наросцеж», якая заканчваецца трывожным надзённым акордам:

Не ранеты — ракеты вы росціце.
На граніцах,
На сэрцах — таросамі лёд...
Містэр,
Гавару я з вамі наросцеж,
Каб пачуў мяне
За аніянам народ.

Паэма У. Карызна папярэджвае, заклікае да змагання за мір, наводзіць на роздум пра тое, як адольваць «адлегласць між берагамі нашых душ». Сапраўды, як усё мяняецца! Амерыканскія салдаты не ведалі рускай мовы, а мы англійскай, і тым не менш знаходзілі агульную мову з імі. Я бачыў іх у Берліне ў 1945 годзе. Стройныя, чыста апранутыя, у чаравіках на тоўстай падэшве. Такія ж чаравікі былі і ў мяне на нагах. Нам іх

пастаўлялі на лэндлізу. Нашы саюзнікі былі добразлучлівымі хлопцамі (праўда, тут жа рабілі і бізнес: прапаноўвалі за акупацыйныя маркі гадзіннікі, цыгареты і іншыя заморскія «дзівы»). То былі салдаты Рузвельта. Але вось у Бельі дом уехаў без выбараў, на канстытуцыйным коніку Трумэн, і становішча на нашых вачах змянілася: добрыя хлопцы-франтавікі былі заменены вышкеленымі антысавецкімі. Цёмныя сілы ўзялі галаву і кінуліся ў бой супраць учарашняй саюзнікаў на антыгітлераўскай кааліцыі. Менавіта з гэтымі сіламі, з «пентагонаўскай Амерыкай» і вядзе палеміку У. Карызна ў сваёй паэме. Адкрытым, што называецца, тэкстам вядзе ён размову з «нашчадкам містэра Найта» і ўсімі тымі, хто

Крычыць аб нашай пагрозе,
А нам рыхтуе атачны вяр,
Словы ажно прабіраюць марозам
Пра «рэчы, важныя болей,
Чым мір».

Бачыць паэт у ЗША і другія сілы, тых, хто разумее, да чаго можа дасягнуць гонка ўзбраенняў, хто выступае за мірнае

супрацоўніцтва з нашай краінай. Пра сустрэчу з такімі амерыканцамі расказаецца ў вершы «На мітынг». Рабочы люд Дэтройта «прышоў паслухаць праўду — паслухаць нас». Сустрэча канчаецца кранальным момантам: у адказ на нейчае злоснае шыпенне адзін рабочы ўзяў слова і дастаў з-за пазухі гвардзейскі знак, падораны яму савецкім салдатам на Эльбе. Дастаў і сказаў:

Яго вам уручаю,
Хай вернецца дамоў...
І усе нас абдымалі
Замест прамоў.

Мы былі сведкамі стаўных ужо традыцыйнымі тэлемастоў паміж савецкімі людзьмі і амерыканцамі. Масты паміж двума «берагамі» закліканы пракладваць і пісьменнікі, аб чым, дарэчы, гаварылася на нядаўнім міжнародным форуме ў Маскве. У святле гэтай надзённай патрэбы і варта, я думаю, ацэньваць кнігі, накітавалі «Расколіна на Звоне Свабоды».

І. ПЛАДУНОУ,
дацэнт інстытута замежных
моў, удзельнік Вялікай Ай-
чынай вайны.

УСПАМІНАЕЦЦА ДЗЯЦІНСТВА

Нядаўна выйшла ў свет кніжачка для дзяцей Міколы Янчанкі «Залаты вулей». Разам з сваімі вершамі ў нашу хату і ў нашу сям'ю ўвайшоў і сам пісьменнік. Гэта, відаць, чалавек з добрым і чыстым сэрцам. А інакш і не можа быць.

Калі чытаеш вершы Міколы Янчанкі, успамінаецца дзяцінства, якое крочыць разам з намі праз усё жыццё. У нашай сям'і

пяцёра дзяцей. Няма таго дня, каб у нашай хаце не гучалі вершы.

Хачу сказаць яшчэ вось што: ці не малым тыражом выдзеныя «Залаты вулей»? Бо жадаючых набыць кніжку многа, а ў магазінах яе няма.

Ю. БРАДУНОВА,
рабочая хлебазавода.
г. Рагачоў.

«Не даваць спакою творчаму сумленню!»

(Працяг. Пачатан на стар. 5).
здабыткі і, безумоўна, — яшчэ прыгажэйшая творчая будучыня...

Баяцца, трывожыцца за лёс нашай ПАЭЗІІ, паэтаў, мне думаецца, падстаў няма...

Але праблема ў нас ёсць... Яна павінна, па-мойму, вырашацца ў аддзелах рэдакцый часопісаў і газет, у нашых выдавецтвах... Гэтую праблему можна назваць праблемай вершаскладальнікаў і версіфікатараў, якіх у век суцэльнай пісьменнасці, высокай адукаванасці з'яўляецца ўсё больш і больш... Адзначаную праблему, як я думаю, можна вырашаць паглыбленнем працы з аўтарамі, больш стараным, уважлівым, патрабавальным адборам твораў у друк...

— Улюбёны ў паэзію, вы, безумоўна, не маглі і не можаце не цікавіцца творчасцю маладых паэтаў... Што вы маглі б сказаць пра нашу маладую паэзію і параіць маладым? Хто найбольш, з вашага пункту гледжання, цікавы, так сказаць, па духу блізкі вам?

— Творчасцю маладых паэтаў я цікаўлюся з таго самага дня, калі пачаў адчуваць сябе ўсхваляваным удзельнікам вялікага няўрымслівага пошуку чароўнага паэтычнага слова... І да сённяшняга дня — калі бяру ў рукі часопіс, ці газету, ці кнігу, дзе змешчаны вершы розных паэтаў, то ў першую чаргу пачынаю чытаць вершы маладых... Радасна прывітаць з'яўленне новага паэта, заўважыць

знойдзенае ім трапнае слова, перажыць разам з ім яго хваляванне...

Але мне хочацца паспрачацца з вамі аб азначэнні — «маладая паэзія»... Ці правамерны гэты назоў — «маладая паэзія»? Што гэта такое — «маладая паэзія»? Творчасць пачынаючых ці іншае?.. А паэзія Пушкіна, Лермантава, Някрасава, Шаўчэнка, Цютчова, Блока, Маякоўскага, Ясеніна, Пастарнака, Твардоўскага, Купалы, Коласа, — якая яна? «Старая»? Не, яна вечна маладая і вечна пасталаму мудрая, бо яна — ПАЭЗІЯ... Паэзію нельга дзяліць па ўзроставых адзнаках... Лермантаву было дваццаць сем год, а Пушкіну — трыццаць васьмь, калі яны загінулі... А чалавецтву засталася ад іх геніяльная спадчына, роўнай якой мала ёсць у свеце... Чароўны пясняр Расіі Ясенін усю сваю лірыку стварыў да дваццаці пяці гадоў жыцця... І наш Максім Багдановіч у дваццаць шэсць год ужо выканаў сваю гістарычную місію перад Бацькаўшчынай... Але найвыдатнейшы Цютчаў свой другі зборнік лірыкі выпусціў у свет у пару свайго шасцідзесяцігоддзя. Вялікі рускі байкапісец Крылоў першыя байкі апублікаваў амаль у саракагадовым узросце. І непараўнаны Кандрат Крапіва і ў дзевяноста гадоў жыцця парадаваў такімі фельетонамі і байкамі, якім любы можа пазайздросціць...

Калі завіруць далей у гісто-

рыю, дык убачым: лірыка і сэнеты Петраркі хвалявалі сэрцы яго сучаснікаў і ў пару маладосці паэта, і ў пару яго глыбокай жыццёвай сталасці. І тое ж — у нашага сучасніка Пастарнака: заваяваўшы папулярнасць як абраннік ПАЭЗІІ ў гады маладосці, ён і за год да свайго сямідзесяцігоддзя парадаваў чытача цыклам выдатных вершаў... І тое ж было ў Шэкспіра, Камээнса, Гётэ, Шылера, Байрана, Гейне, Шаўчэнка, Някрасава, Уйтмена, Блока, Маякоўскага, Купалы, Коласа і іншых святаў сусветнай паэтычнай культуры...

Пра што гэта можа сведчыць?

Гэта можа сведчыць толькі пра адно: чалавек, які адчуў, што ў сэрцы яго загаварыла «нейкая магутная сіла, нейкая непераможная страсць» (В. Р. Бялінскі), што кінула яго на подзвіг паэтычнай творчасці, — які б ні быў у яго ўзрост, ні на момант не павінен забываць: ён пераступае парог у ПАЭЗІЮ... У ПАЭЗІЮ, дзе кожны творца бяру на сябе аднолькавую з усімі творцамі адказнасць — на ўсё жыццё, да апошняга дыхання... У ПАЭЗІЮ, дзе для ўсіх нас гучаць галасы і вялікіх, слаўных папярэднікаў, і славных сучаснікаў, розныя па сіле, узнёсласці, па пафасу свайму, але ў якіх аднолькава чуецца, любасць да лёсу, да прызначэння паэта, жыве боль і радасць за гістарычнае асяроддзе, дзе паэтычны талент нарадзіўся і ўзрос, за час, які стаў для паэта часам яго творчага выяўлення... І малады паэт ад першага свайго слова павінен імкнуцца быць вартым сваіх папярэднікаў, стаць родным, сваім у гэтай сядружнасці песняроў...

Але ж фактар маладосці ёсць? — скажаце вы... — Так, ёсць, хто ж можа адмаўляць і магутны, і прывабны фактар маладосці! Безумоўна, ёсць...

Але фактар гэты не для таго, каб выдзяляцца ў асобную эліту і нейкі час пакрасавацца сабой... Бо маладосць, як вядома, вельмі хутка праходзіць... А для таго, каб з адважнай смеласцю, настойлівасцю і ўпартасцю, на якія здольна маладосць, шукаць і шукаць сваё майстэрства, сваю адметную якасць, стыль, свой індывідуальны, самабытны голас, які мог бы або загучаць нароўні або нечым дапоўніць галасы, якія ўжо ЕСЦІ ў ПАЭЗІІ...

Мне ўяўляецца, што некаторымі сваімі разважаннямі я ўжо даў асобныя пароды маладым сваім сябрам, з гэтай жа сардэчнасцю, як раіў бы і самому сабе... Ды так яно і ёсць — я ўсё сказаў ад сэрца: як усё жыццё сам думаў і рабіў, так і сказаў... Ну, а на конт парад маладым — як ім пісаць, — гэта справа вельмі далікатная і, я б сказаў, занятак небяспечны... Па маім глыбокім перакананні, малады паэт павінен знайсці сябе сам... Ён абавязкова павінен мець сваю тэму, тэму ўсяго творчага жыцця, гэта значыць, сваёй творчай натуре, індывідуальнасці, свайго ўспрымання свету; у яго абавязкова павінна быць свая творчая пазіцыя (швэрдлая і непакісная!), ён павінен сам востра адчуваць сваё асабістае творчае дыханне, — яно ёсць, — як дыханне ў грудзях чалавека, так і дыханне ў пачуццях, думках, лятунках, задумах, у паглядах на кожную з'яву, якой жыве свет...

Але ж кожны малады паэт — гэта ў першую чаргу чалавек, член таварыства людзей, грамадзянін... І як грамадзянін грамадзяніну я скажу свайму маладому калегу, папленніку і сябру, што найпершая якасць па маім перакананні, без якой нельга па-сапраўднаму, па-сумленнаму пражыць ні грамадзянскае, ні творчае жыццё, гэта — сціпласць... Ён ніколі не можа

дазволіць сабе ўпадабняцца розным «напалеончыкам», у якіх таленту вельмі і вельмі бракуе, а пыхі і самаўпэўненасці — аж да неба; якія многа хітруюць і мітусяцца, дзе толькі могуць — сябе напаканжываюць, адрэзана, а — часцей — таемна; штось недзе для сябе выбіваюць, здабываюць, салодкімі слоўкамі заклікаюць няўпэўненых у свае інтэлекты, самі сябе пнуць на п'едэстале і г. д., і г. д...

Сціпласцю, як і ўсе маральна здаровыя людзі, малады паэт будзе здольны ўратаваць сябе ад спакусы лёгкага, але не трывалага, уяўнага поспеху, ад нізкапробнага модніцання, адраванасці ад сваіх папленнікаў, ад любой праявы, якая грунтуецца не на шчырай дзейнасці і таму можа прынізіць, а то і скалечыць душу... Другая найабавязковая якасць — прага да працы... Праца, праца і праца, пошук, пошук і пошук! — ад першага радка да апошняга, праз усё жыццё! — толькі так і не інакш!... Літаратуры трэба аддаваць усе сілы, увесь час, усе здольнасці, абы-як, мімаходзя, на яе працаваць — вялікі грэх, якога не ўдавалася яшчэ замаляць нікому і нічым... І трэцяя — вера ў свае сілы, у самога сябе... Не самаўпэўненасць, не ганарлівая фанабэрыстасць, не зазнайства, а іменная — вера; вера ў тое, што ты абраў для сябе шлях правільны, няхай сабе хоць і нялёгка, цяжка, але варты твайго юнацкай мары; вера ў сваю творчую пазіцыю, у свой зрок, сваё пачуццё дружбы і таварыства, сваё дыханне, пра якое я ўжо гаварыў вышэй. Такая вера не бывае без ідэі жыцця, і таму — кожнаму чалавеку, а маладому — тым больш, — патрэбна гартавачу сабе ідэю, якой адной варта служыць цэлы век... У ідэі жыцця закладзена і безадмоўная, душэўная патрэба, гарачая

ЗНАЕМСТВА адбылося ў рэдакцыі нашага штотыднёвіка. Госьця з Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі, прыемная маладая жанчына, прадставілася па-руску: «Доктар Брадэрлова». Адрозніваўся бездакорна, без акцэнта вымаўленне. Высветлілася, што навуковы супрацоўнік

стытута імя А. М. Горкага, каб выступіць з паведамленнем аб прапагандзе беларускай літаратуры для дзяцей і юнацтва ў ГДР (на матэрыяле творчасці М. Лынькова).
— Вы не ўпершыню ў Мінску?
— Патсдам і Мінск — гарады-пабрацімы, а гэта значыць, што паміж імі існуюць цесныя

з вывучэнні беларускай дзіцячай літаратуры.
— Што, калі не сакрэт, падштурхнула вас на цікавасць да беларускай дзіцячай літаратуры?

— Ініцыятыва выходзіць ад прафесара Вольфганга Бусовіца, загадчыка кафедры савецкай літаратуры і адначасова кіраўніка секцыі славістыкі... У адзін цудоўны дзень ён прапанаваў мне працаваць над кандыдацкай дысертацыяй на тэму «Важнейшыя гістарычныя этапы развіцця Беларусі ў мастацкім увасабленні беларускай прозы для дзяцей і юнацтва апошніх двух дзесяцігоддзяў», якую, дарэчы, я абараніла ў 1985 годзе. Зварот да гэтай тэмы невыпадковы. У Патсдамскім педагагічным інстытуце вывучаецца курс савецкай дзіцячай літаратуры, а ў ім, у прыватнасці, разглядаецца і творчасць беларускіх пісьмнікаў. Напрыклад, Міхася Лынькова, Васіля Быкава, Святланы Алексіевіч і іншых. Усе творы, якія неабходны былі для работы, прачытала ў арыгінале. Скажу без перабольшання, гэта асалода адчуваць вабнасць беларускага слова, асабліва, калі знаёмішся з творами прызнаных майстроў.

— Аб гэтым мы не забываем у сваёй выкладчыцкай дзейнасці. У бліжэйшых нашых планах, напрыклад, складанне на нямецкай мове хрэстаматыі па беларускай мове для дзяцей і юнацтва. Мяркуем у яе ўключыць не толькі творы дзіцячых пісьмнікаў, а і паасобныя ўзоры «дарослай» літаратуры, найперш тыя, якія тэматычна закранаюць тэму маленства, раскрываюць унутраны свет дзяцей. Мяркуем дастаткова поўна прадставіць як класіку, так і сучасную літаратуру. Па магчымасці, уключым і асобныя паэтычныя творы. Але тут ёсць свае цяжкасці...

— У чым яны заключаюцца? У цяжкасці перакладу?

— Так, але, думаю, гэтыя цяжкасці мы пераадолеем. Нам важна зацікавіць студэнтаў беларускай літаратурай для дзяцей і юнацтва, каб потым паасобныя з іх, магчыма, пачалі вывучаць і беларускую мову. Будзем адбіраць лепшыя з перакладаў, выкананых раней.

— Творы беларускіх пісьмнікаў у ГДР у цэлым прадстаўлены няблага...

— Штосьці возьмем з анталогіі беларускай прозы «Буслы над балотамі», з беларускага нумара часопіса «Советская литература» на нямецкай мове. І, вядома ж, урыўкі з кніг асобных аўтараў. Падрыхтуем адпаведны каментарый, метадычныя распрацоўкі, каб хрэстаматыя стала і добрым вучэбным дапаможнікам для студэнтаў.

Толькі супрацоўніцтва не на словах, а на справе, сказала ў заключэнне Н. Брадэрлова, можа прынесці ўзаемную карысць. Падобныя кантакты асабліва важныя цяпер, калі чалавецтва ўступіла ў важную эпоху свайго развіцця, калі вельмі патрэбна ўзаемаразуменне паміж народамі, паміж іх культурамі.

Наш кар.

Міхалу
ДУБЯНЕЦКАМУ—60

4 сакавіка споўнілася 60 год з дня нараджэння перакладчыка Міхала Дубянецкага. Праўленне СП БССР накіравала юбіляру прывітальны адрас, у якім гаворыцца:

«Дарагі Міхал Фёдаравіч! Горача віншуем Вас, таленавітага перакладчыка мастацкай літаратуры, з 60-годдзем з дня нараджэння.

Свой працоўны шлях Вы пачалі ў першыя пасляваенныя гады настаўнікам пачатковых класаў на Піншчыне. Пасля працавалі прапагандыстам, загадчыкам аддзела прапаганды і агітацыі райкома партыі. З 1958 года Ваша жыццё звязана непасрэдна з друкам. Намеснік рэдактара ганцавіцкай раённай газеты «Сялянская праўда», рэдактар выдавецтва «Беларусь», загадчык рэдакцыі, галоўны рэдактар выдавецтва «Ураджай», інструктар сентара друку ЦК КПБ, адказны сакратар — намеснік галоўнага рэдактара БелСЭ, дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» — такі Ваш працоўны шлях.

З 1964 года Вы пільна працуеце ў галіне мастацкага перакладу. На Вашым творчым рахунку пераклады твораў: «Жывы і помні» В. Распуціна, «Гэта дзіўнае жыццё» Д. Граніна, «Благодная кніга» А. Адамовіча і Д. Граніна, «Клімко» С. Цюцюніна, «Верная рака» С. Нэрмонта, паасобных галоўнага рэдактара БелСЭ, дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» — такі Ваш працоўны шлях.

Жадаем Вам, дарагі Міхал Фёдаравіч, добрага здароўя, шчасця, новых творчых поспехаў».

Пятру
ЛІСІЦЫНУ—60

9 сакавіка споўнілася 60 год з дня нараджэння пісьмніка Пятра Лісіцына. У адрасе СП БССР, у прыватнасці, гаворыцца:

«Дарагі Пётр Сцяпанавіч! Шчыра вітаем Вас з 60-гадовым юбілеем. Вы з таго арлінага камсамольскага племені, што адважна ўступіла ў смяротную схватку з ворагам у гады Вялікай Айчыннай вайны. Пятнаццацігадовым падлеткам Вы сталі байцом вядомай на ўсю Беларусь брыгады «Няўлоўныя».

Радзіма высока адзначыла подзвігі, здзейсненыя ў юнацтве, узнагародзіўшы Вас ордэнам Леніна, ордэнам Айчыннай вайны і ступені, многімі медалямі. Урад Польскай Народнай Рэспублікі ўзнагародзіў Вас «Крыжам партызанскім».

Пасля вайны, скончыўшы Латвійскі дзяржаўны ўніверсітэт, Вы працавалі ў народнай гаспадарцы па многіх адказных пасадах. Вы пішаце пра тое, што найбольш ведаеце. У аснове апаўднёвання і асабліва аповесцей, такіх, як «Февральскі наст», «Ні полнолуние», «На хуторе», — яркія ўражанні незабыўных ваяўных гадоў. З неаслабнай увагай чытаюцца Вашы кнігі «Росныя травы», «Трое разных» і іншыя.

Жадаем Вам, дарагі Пётр Сцяпанавіч, моцнага здароўя, вялікага асабістага шчасця, новых творчых здабыткаў».

Супрацоўнікі штотыднёвіка шчыра далучаюцца да гэтых віншаванняў.

Ніна БРАДЭРЛОВА:

«МЯНЕ ЦІКАВІЦЬ
БЕЛАРУСКАЯ
ДЗІЦЯЧАЯ
ЛІТАРАТУРА»

секцыі славістыкі-англістыкі Патсдамскага педагагічнага інстытута імя Карла Лібкнехта Ніна Фёдараўна Брадэрлова родом з Беларусі — нарадзілася ў Мінску за два гады да вайны. У маленстве спазнала, што такое фашызм. («Калі чытаю раман Канстанціна Сіманова «Жывыя і мёртвыя», — прызнаецца Ніна Фёдараўна, — не пакідае ўражанне, што гэта ўсё напісана са слоў май маці»).

Лёс склаўся так, што пасля таго, як выйшла замуж, пераехала ў Патсдам, пачала працаваць у мясцовым педагагічным інстытуце. Чытае курс краіназнаўства, гісторыі СССР і адначасова праводзіць са студэнтамі практычныя заняткі, даследуе беларускую дзіцячую літаратуру. У Беларусь прыехала па запрашэнні Мінскага дзяржаўнага педагагічнага ін-

кантакты, развіваюцца культурныя і літаратурныя ўзаема-сувязі...

— Вы кажаце, што займаецеся нашай дзіцячай літаратурай... Мабыць, асабіста знаёмы, сустракаецеся з некаторымі яе прадстаўнікамі?

— Знаёма са Станіславам Пятровічам Шушкевічам. Яго расказы, кнігі шмат дапамаглі мне пры вывучэнні гісторыі беларускай дзіцячай літаратуры. Карыстаючыся выпадкам, не магу не сказаць удзячнае слова маім добрым знаёмым, сябрам Івану Навуменку, Эсфір Гурэвіч, Антону Семяновічу, загадчыку кафедры замежнай мовы педінстытута, дацэнту Валентыне Малевіч, даследчыкам літаратуры Марыі Шаўлоўскай, Маргарыце Яфімавай — усім, хто дапамагаў і дапамагае і асабістымі парадамі, і кнігамі

неабходнасць грамадзянскай, грамадскай актыўнасці. Бо наша ідэя — гэта ідэя актыўнага высакароднага ўплыву на ўсе працэсы чалавечай дзейнасці з адной вялікай мэтай — дасягненне вышэйняй чалавечага шчасця... Хіба ж не да гэтага заўсёды імкнулася і ПАЗЭІЯ?..

Вы пыталі, хто мне з маладых блізкіх па духу, вось я і сказаў вам, з якімі якасцямі людзей лічыў і лічу сваімі надзейнымі сябрамі па творчаму строю... Я ўсюды сэрцам з імі, яны ў нашай літаратуры ёсць...

— Цяпер, калі ў жыцці краіны, усяго савецкага народа адбываюцца важныя пазітыўныя змены, перабудова ўсіх сфер жыцця з мэтай паскарэння нашага руху наперад, — што, на вашу думку, новага мы маем права чакаць у рабоце нашай творчай арганізацыі — Саюза пісьмнікаў? І як вы «прымерваеце» патрабаванне жыцця і часу да сябе?

— Гэта вы правільна пытаеце — як я «прымерваю» патрабаванні жыцця і часу да сябе... Рашэнні XXVII з'езда КПСС, выступленні Генеральнага сакратара ЦК нашай партыі Міхала Сяргеевіча Гарбачова, іншых кіраўнікоў партыі і ўрада ўвесь час настройваюць іменна на такую пастаноўку пытання: як кожны з нас асабіста, канкрэтна мяркуючы ўдзельнічаць у вялікай справе перабудовы і паскарэння сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны... Перабудова — справа ўсіх і кожнага, — такі сьвярдзальны лейтматыў гучаў на студзеньскім Пленуме ЦК КПСС.

Які мой адказ на гэта?.. Мяркую ў свае творчыя планы ўнесці такія карэктывы, якія б далі магчымасць быць бліжэй да падзей часу, — ну, напрыклад, спадзяюся больш увагі аддаваць публіцыстыцы. Хочаша часцей, чым дагэтуль, сустракацца з чытачамі... Ну, і, безумоўна, ускладаю надзею на актыўнае пазытыўнае праца...

Што датычыць вашага пытання — чаго новага мы маем

права чакаць у рабоце пісьменніцкай арганізацыі — дык зноў жа адзначу, што ўсё галоўным чынам залежыць ад нас саміх: як кожны пісьменнік будзе ставіцца да ўсенароднай справы — перабудовы... На мой погляд, у першую чаргу нам трэба павысіць грамадскую значнасць нашых сустрэч, сходаў, канферэнцый, сімпозіумаў, усіх форумаў, — трэба адмовіцца ад практыкі вынясення на сходы асабістых крыўдаў, скаргаў, дробных, часам зусім нікчэмных, сутычак, сварак і г.д. А замест гэтага — аддаваць час глыбокаму, партыйнаму разгляду пытанняў і праблем літаратуры і працэсу, нашага ўдзелу ў жыцці краіны, — як і належыць прадстаўнікам культурнай інтэлігенцыі... Тым болей, што крыўдаваць і скардзіцца ў пісьменніку няма прычын і падстаў. Вялікія клопаты партыі і ўрада аб развіцці літаратуры і мастацтва, аб умовах працоўнай дзейнасці кожнага з нас могуць, я лічу, выклікаць з нашага боку толькі адну трывогу: а ці ўсё мы робім, каб адказ наш на гэтыя клопаты быў варты іх...

Па-другое, пара ўрэшце нам у Саюзе пісьменнікаў зраўнаважыць: нельга так бяскожна хваліць саміх сябе... Адзін за адным фотаздымкі і фотарэпартажы, хвалебныя інфармацыі, ліслівыя, алілуйскія артыкулы і г.д., і г.д. ... Што ні зробішца — адрозніваць і ікону... А самазадаволенасць, пыхлівасць, як вядома, ніколі не былі рухавікамі прагрэсу.

І трэцяе... Як мне здаецца, не лішне пажадаць, каб атмасфера Саюза пісьменнікаў была багацейшая на дружбу, ўзаемапавагу, таварыскасць, спагадлівасць, дабрату... Як мага менш карыслівага, эгаістычнага саперніцтва і больш светлага творчага саборніцтва!.. Менш нікчэмнага самахвалявання і пазёрства і больш гарачага ім-

кнення правяць свае здольнасці на карысць грамадства...

У пастанове студзеньскага (1987 г.) Пленума ЦК КПСС «Аб перабудове і кадровай палітыцы партыі» гаворыцца: «Адказныя задачы ўскладаюцца на ідэалагічных работнікаў, закліканых несі ідэі, палітыку партыі ў масы, узбройваць іх разуменнем гістарычнай неабходнасці перабудовы, дапамагаць кожнаму чалавеку знаходзіць сваё месца ў агульнанароднай барацьбе за паскарэнне...» Лічу, што гэтае ўказанне ЦК нашай партыі непасрэдна адрасавана нам, савецкім пісьменнікам, аднаму з найбольш дзейных атрадаў ідэалагічнай работы... У штотдзённым нашым жыцці, працы сваёй мы не маем права даваць спакою свайму творчаму сумленню... Пытанне «а што ты робіш, каб дапамагчы партыі, народу ў іх вялікіх рэвалюцыйных намаганнях?» — павінна быць безумоўным пытаннем нашай адказнасці перад часам...

— Кожны літаратар павінен добра ведаць, што адбываецца ў грамадстве, а гэта вымагае больш цесных кантактаў з людзьмі, працоўнымі калектывамі... У гэтым сэнсе ў вас ёсць свае «перавагі», магчымасці. Вы з'яўляецеся дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР, сустрапаецеся са сваімі выбаршчыкамі, выслухоўваеце іх скаргі, просьбы, прапановы. Што б вы маглі пра гэтыя сустрэчы сказаць? Як яны ўзабагацяць вас як пісьменніка?

— Для мяне кожны раз сустрэчы з выбаршчыкамі — гэта новы ўрок жыцця, новая ступень у яго пазнанні. Бо кожны раз спатканне з людзьмі прыносіць нешта нечаканае — для папаўнення жыццёвых назіранняў, для душы, для сэрца. А яшчэ — усё новае і новае напамінае пра тое, хто ты і для чаго, што нельга заседжвацца, трэба часцей ісці да іх — змяненна шчырых і добрых, чужых і спагадлівых, мацаваць супольнасць з іх вялікім і шчодрым духоўным багаццем...

Валянціна АКОЛАВА

З калодзежа поўня нап'ецца вады.
Пільней назірае дасвецце.
І выдыхнуць першую спеласць сады
На трыццаць другім маім леце.

І мроіва ночы пяройдзе ў зару.
І будзе відаць у сусвеце,
Як неба святкуе Купалля пару
На трыццаць другім маім леце.

Буслянка шырока узніме крыло.
Знядужыцца змораны вецер.
І мама бяссоннем разбудзіць сяло
На трыццаць другім маім леце.

У ранак лагодны расшчодрыцца дзень.
Чые ён дарогі прыкмеціў?
Спытаюся мудрасці ў простых людзей
На трыццаць другім сваім леце.

Душой зразумею, што шчасце вязуць
Гады, не багі, мне ў қарэце.
Радку прысягну, нібы рана лязу,
На трыццаць другім сваім леце.

Прамоўлю:
— Зняславіць радзіму маю
Ніхто не адважыцца ў свеце.
Трывогай цябе, маладосць, наталю
На трыццаць другім сваім леце.

Палескі матыў

Твая рака зліваецца з маёй:
Случ абдымае Прыпяць берагамі.
Паміж палескім небам і зямлёй
Жыццё бурліць трывожнымі гадзмі.

Забруджаны паветра і пясок.
Сівее лес ад атамнага пылу,
Ды вочы мае век жывой расой.
І мужнасць будучыні дорыць сілу.

Вольга РУСІЛКА

Гэта я — пад высокім абрывам,
Склаўшы непаслухмяныя крылы.
Са спазненнем на цэлую вечнасць
Я хачу навучыцца лятаць.
Ты паможаш мне, вецер імклівы,
Падымі мяне небам Радзімы,
Каб у самае цёплае мора
Мне не ўпасці і крыл не зламаць.

Я адчуваю ўсёй істотай
Працэс сціскання галактыкі.
Вуззе сцежка да роднага дому —
На ёй ні з кім не магу размінуцца.
Бліжэ той страшны лес, бо ў ім
Усё больш маіх родных і блізкіх.
Не трэба спрачацца — адлегласці ўсе
Штодня правяраю сэрцам.

Твая рака зліваецца з маёй...
Двух сэрцаў неразлучаных ўдары.
Паміж палескім небам і зямлёй.
Вышэй, чым зоркі свецяць, любви, мары.

Пра двурушнікаў

У двурушніка — дзве душы:
З першай — лоўкі ён, напаказ,
А з другою — як праязас.

У двурушніка — дзве душы:
З першай — смелы ён, не ілжэ,
А з другою — злосць сцеражэ.

У двурушніка — дзве душы:
З першай — будзе верна кахаць,
А з другою — здраду шукаць.

О, двурушнік, скажы, калі —
У цябе дзве нагі былі?
Бо ідзеш, як на чатырох,
Так, магчыма б, і поўзаць змог.

Матулям

Гады перасохлі, як грэблі.
Цяжкі інвалідскі кіёк.
Дзяцей дабрныя часам дрэмле.
І шчырасці слепіцца зрок.

І душы іх часам глухія.
І мамы — адзін на адзін.
І дні адзіноты даўгія
У вокнах вясковых гардзін...

Адгавары. Асцеражы
Ад адзіноты, як ад болю.
Шануй мяне і беражы,
Пакуль твая, пакуль з табою.

Адгавары. Асцеражы
Ад недаверу, як ад зморы.
Шануй мяне і беражы,
Пакуль вяршыні маюць горы.

Адыход. Развітанне. Вяртанне.
Стук у сэрцы мацней, чым грамі.
І што ведала я пра каханне,
Сярод першай студэнцкай зімы?

Снежань быў раззлаваны і ранні.
Галалёд разлагодна звінеў.
І што ведала я пра каханне,
Калі сівер пранізваў мяне?

Заслынала ў гарачым прызнанні.
Адмаўляла пачуццяў агонь.
І што ведала я пра каханне,
Калі слёзы салілі далонь?

І калі, — ныла сэрца ў чаканні,
Заставалася доўга адной...
І што ведаю я пра каханне? —
Пасівелай скажу галавой.

За тысячай халодных кіламетраў,
За дзесяццю маўклівымі гадамі,
За ніткаю адчайнай сівізы —
Каханне.

Мне так баляць
Няздзейсненыя жаданні,
Што я баюся
Нараджэння новых.

Падаюць жоўта лісты...
Ды не шкада.
Гэта — не тыя.
Не залатыя.
Яны не помняць тых слоў
Майго люблага.

Кінула трубку у твар тэлефону —
Прыкра, балюча мне да знямогі...
Жыццё навучыць свайму закону:
Не выкрасці шчасця чужога.

Ты пазнаеш яе,
наўную тую дзяўчынку
з адкрытымі вачыма,
з нязграбнымі рукамі,
раскрыленымі ў бакі?

Ты пазнаеш яе голас,
што зрываўся ад прагі праўды,
ад неўсвадомленай пачыоты
і незразумелай тугі?
Скажы,
цяпер
ты пазнаеш сябе?

Алена ТАНАНА

Алена Танана нарадзілася ў 1965 годзе ў Віцебску. У 1986 годзе скончыла Віцебскі педінстытут імя С. М. Кірава. Цяпер працуе настаўніцай у Оршы.
Удзельніца семінара маладых літаратараў у Картут імя С. М. Кірава. Цяпер працуе настаўніцай у Оршы.

ПРОЗА

ЛЮТАЎСКІ КАПЕЖ

Не часта, але гучна, нават праз падвойнае акно чуваць было, падаў капеж: цок-цок, дзынь-дзынь!

Вадзім ног пад сабой не чуў. Насіўся ад шафы да трумо. Перабіраў сарочкі, гальштукі. Калі ж налюбаваў і тое, і дру-

Леанід КАЛОДЗЕЖНЫ

гое, дастаў бялюткую насоўку, спырскую адкалонам яе, сам асвятлюўся. Прычасу чарнявы неслухмяны віхор і прыгладзіў акуртаненькіх вусікі.

— Паеш цяпер, — не тоячы ўсмешкі, варухнулася маці, якая дасюль стаяла перад акном са складзенымі на грудзях рукамі і цікавала за сынам.

— Часу няма.
— Паспееш, не гарыць. Ідзі, кажы.
— Не хачу.
— Хоць трохі хапяні.
— Потым, потым, як вярнуся.

Тарока сын адзеў шапку, накінуў лёгкі палітончык, згроб сакваж.

— Што ж ты адважэш?
— Там жа кормяць.
— Усё-ткі?
— Загляну ў магазін — бачна будзе. Можна, зэфіру куплю ці цукерак. Света «Кароўку» любіць.

— Ліманэду вазьмі. І вяршоў не зашкодзіць. АБавязкова пашукай.

— Добра. Пастараюся.
Вадзім лягнуў дзвярыма, дробна затупаеў уніз па гулкіх цэментных прыступках.

Зыркае лютаўскае сонца, чысты снег асляпілі да слёз. Хлопец зажмурыўся, прыкрыў рукой вочы, даў ім звыкнуцца.

Ля дамоў у зацішку пад промнямі дымілася пара і па-ранейшаму імпазна звінеў капеж. Прыгрэтыя, адурнела ціўкалі вераб'і, насіліся чародкамі, апускаліся на асфальт, штосьці збіралі, пілі ваду, а нейкі адзін чысцёха надумаў пакупацца: прысеў ускрай лужынкі, трэпнуў крыльцамі, аднак хутка выскачыў, страсянуўся, зачычырыўся.

Размахваючы сакважам, хлопец крочыў ледзь не падбегам. Шыбаваў, насьвістаў. Пад нагамі пакрэктаў, весела хрупаеў ломкі лядока.

Супраць гастронама перад латком пакручастым цугам вывівалася даволі доўгая чарга — прадавалі апельсіны. Вадзім рашыў купіць. Падвэрнуліся яны дарэчы.

Чাগосці іншага не варта было і шукаць. Ён прыстроіўся за спіной жанчыны, галаву якой хавалі рыжыя лісіца-каўнер і бухматая, бы капа, лісіная шапка. Амаль адначасна прыстала і жавенькая бабулька.

— Што, дзетка, адпускаюць? — блізарука плюскаючы вачыма, папытала яна.

— Апельсіны, бабуля, — адказаў хлопец.
— Апельсіны?!
— Ага.

Кароткія аповяданні

— Вой, вой! І мне б трэба! А грошы не ўзяла! — усклікнула старая. — Пабягу дамоў, — паведаміла і папрасіла: — Скажыце, хто прыйдзе, пра мяне.

— Не турбуйцеся. Я вас перад сабой прапушчу.
— Во дзякуй вам, во дзякуй!

Не паспеў Вадзім агледзецца — таўхнулі ззаду. Крутнуўся — Алік са сваёй белабрысай рагатухай Тоняй прыпыніліся.

— Панітамініца захацеў? — выскаліў зубы сябра.
— У балніцу да Светы сабраўся.
— Захварэла?! — вытарашылася Тоня.

— Радзіла! — расплюўся Вадзімаў твар.
— Ну?! Каго? — падаліся ўперад Алік і Тоня.

— Хлопчыка.. Сына!
— Давай тады вушы! — учапілася Тоня.

Утраіх адышліся ўбок, загаманілі, заблазнавалі.

Чарга пасоўвалася даволі прыкметна. Не менш прыкметна яна і расла. Хутка ля жанчыны стаў мажны, высачэзны, гара-гарой, пры цёмных акулерах мужчына. З нагруднай унутранай кішэні ягонага пэцёртага шырокага паліто паказваў вострую мордачку малюсенькае сабачане.

— Ладна, бывай, стары! — высунуў Алік з-пад рукава гадзіннік. — Пара нам. У кіно ляцім.

— Усяго, Вадзік! Прывітанне Светцы.
— махнула пальчаткай Тоня: — Перадай ёй: заўтра, пазаўтраму адведзем.

Пасміхаючыся сам сабе, Вадзім перад латком ужо зайшоў напярэд мужчыне.

— Ты — куды? — здзівіла таго.
— Чарга мая тут.
— Што-о-о! — склаліся дудачкай той-

На пачатку песні

Зноў праменьчык да сэрца лашчыцца,
Ліха ўпрыхкі кудысь адышло.
І надзеі мае — як ластаўкі:
Дзе на іх адшукаць сіло?

Мусяць, добрыя гэта весткі,
Хай далёка яны ляцяць:
Я — яшчэ на пачатку песні,
На парозе майго жыцця,

Нібы колісь:
на ўскрайку поля.
Калі вочы, істоту усю
Працінала святлом да болю,
Я пайсці не магла адсюль...

Будзе ўцеха ці не, скажыце!
Ну, а як ёй не быць, калі
Песня гэтая спела у жыцце,
На далоні маёй зямлі!

Есць я і Свет.

Пра што ні напішы,
Усё разам: і знаёмае адведу,
І тое, што адкрылася ў душы,
Як прыгажосць у родным чалавеку.

І досыць будзе расчыніць акно,
У нечым згледзець новыя адценні,
Каб усвядоміць добра
хоць адно:
Есць Свет і я.
І гэта — непадзельна.

Ціхенька ноч падышла
(Ходзіць крадком, не будзціць!..)
Ці дажыву да святла,
Як навалніцы не будзе?..
А як пярун загірчыць,
Неба маланкаю шворкне,
Ці адшукаю ўначы,

Дзе пакаціліся зоркі?
Ці сабару іх у час —
Каб да добра і спакою?..
Вецер, нябёсы — маўчаць,
Сэрца — грывіць пад рукою...

Калі ёсць смутак

Калі ёсць смутак,
вінаваты хто ж?
Учора зніклі птушкі, ды здалося,
Што не прыродзе гэты золкі дождж...
А сёння зноў — пачуццяў шматгалоссе.

Дык што, у цэлым свеце я — адна?
І гаварыць пра тое не павінна,
Як позірк дэкронуўся да акна,
Як лапаталі крылы праз хвіліну?

Час мінае,
думкі ж не пазбыцца:

Больш ужо няма куды ісці.
Толькі ж не знайшла тае крыніцы,
Пра якую марыла — знайсці,

Каб цябе (прыдумаецца ж гэтакі!)
Хоць бы раз (іначай — і не жыць!),
Быццам птушку кволюю, улетку
З рук сваіх вадою напайць...

Рыска лёсу

Пачнеш да шчасця прывыкаць,
Ды бухне сэрца нестрымана,
І ўжо спатрэбіцца кахаць
Мацней,
чым быць тваёй каханай...

Лісты пажоўклі на сталю,
А кроў трымціць
і б'еца ў скроні,
Бо рыска лёсу ўсё далей —
Як мала месца на далоні..

стыя мужчынавы губы. — Не блытаеш,
мілья!

— За жанчынай во займаў, — хітнуў
хлопец галавой. — Няхай жанчына ска-
жа.

— Не памятаю, каб хто пытаў канца-
вога, — павярнулася шапка-капа.

— Але ж бачыць вы павінны былі, —
разгубіўся Вадзім.

— І не бачыла, — холадна бліснула
шклянымі вачыма і матлянула ці то аб-
лезлым там-сям, ці то пасечаным моллю
хвостом лісца.

— Як жа так?! — заліла чырвань Ва-
дзіму шчокі. — Выходзіць — маню?

— Не ведаю, — буркнула праз плячо
жанчына.

— Тут разам са мной адна бабулька
станавілася. Па грошы пайшла. Прыйдзе
— пацвердзіць!

— Хоціць арапа запраўляць! — абсек
мужчына. — Усё зразумела. Адыдзі, не
блытайся пад нагамі.

— Я праўду кажу!

— До! — зарвала чалавека. — Канчай
цямяніць!

Быццам падтрымлівала яго, выткнула-
ся з заплахі, ашчэрыла белыя іклы і за-
гырчэла сабачанё.

— Цыц, Куцька! Сціхні! Не псуй нер-
вы сабе, — зашпіліў гаспадар паліто. —
Сам разбярэся.

Ён павёў плячом:

— Каціся адсюль, жаўтароцік!

Вадзім ікнуў, акурат паветра хапаў,
ззяўнуў ротам, уталопіўся на мужчыну.

— Чаго вылупіўся? Ударыць сабраў-
ся? Паспрабуй! Ці мо смеласці не ха-
пае? Тады давай стрэнь дзе. Толькі, па-
пярэджваю, не скардзіся пасля. Чыкацца
не буду. Шмакн раз, — узняўся круг-
лы, што гіра, кулак, — ніводная бальні-
ца лячыць не возьмецца!

— Правільна! Інакш з імі, з шурыка-
мі, і нельга, — прапішчаў нечы галасок.
— Страх, не моладзь пайшла.

— Фуліганне! — важна прагукнуў муж-
чына.

Вадзім пракаўтнуў нарэшце даўкі ка-
мяк і павярнуўся.

— Г-г-га! З'еў гарачага да слёзі! — да-
нёсся пісклявы голас. — Пацёгся, як
сабака пабіты.

Хоць па-ранейшаму і свяціла сонца, і
плюскаў капеж, і вераб'і вар'яцелі, але
хлопец нічога не чуў і не бачыў.

ГОРКІ НАЕДАК РЭДЗЬКА

Вецер то сунімаўся, то нечакана мац-
неў; дзьмуў, бязладна гнаў над зямлёй
грувасткія чорна-сіне-шэрыя хмары, раз-
юшана свістаў з-за вуглоў, грывеў уз-
раванай бляхай, сек драбнюткім дожджы-
кам, рваў і кідаў жоўтае лісце, усцілаў
ім асфальт. Панасаўна папраўляла хуст-
ку, унурліва адварочвалася.

«От-то ж пагодка! Рана сёлета восень.
Яшчэ бабінага лета не было, а ўжо ха-
ладэча, — падумалася ёй. — Як там у
вёсцы? Ці ўбраліся хоць? Блага, калі не.
Цялёпайся цяпер, мясі гразь. А мо ўпа-
радчыліся? Павінны б. Ухапілі недзе і
лён, і бульбу выкапалі. Капуста, відаць,
засталася. Дык то не бяда. Капусце не
страшна халепе. Абы не мароз».

На рагу вуліц старая прыпынілася, пе-
равяла дух, перахапіла ў другую руку
пустую гаспадарчую сумку, з якой, ку-
ды б ні кірвала, ніколі не расставала-
ся, затым гэтак жа няспешна выкінула
ўперад кавенку, рушыла далей. Клы-
пала, гучна шкрэбала падэшвамі падно-
шаных, са збітымі абцасамі, тупляў, уп-
рава-ўлева забірала, абыходзіла кожную
лужынку.

«Ай-яй, чаму ж эта я боцікі не адзе-
ла? — пашкадавала. — Няхай бы не бы-
ло іх. А то ж ё. Стаяць. Новенькія. Блі-
шчатыя».

Бадай штодня Панасаўна хэдзіла на ба-
зар. Употаў ад сына і нявесткі бегала.
Асабліва нявесткі баялася. Дужа ж той
не падабляўся яе паходы.

— Няўжо вы — галодныя? Хіба няма
чаго есці? Усяго ж хапае. Бярыце. Не
хаваем, — узбуралася яна. — Людзей
сорамна. Што яны могуць падумаць?
І ўвогуле, што забылі на той таўкучы?

І сапраўды, рэдка старая рабіла па-
купкі. Не патрэбны яны ёй. Больш сноў-
дала: шнуравала ўздоўж застаўленых
кашамі, ведрамі, скрынкамі прылаўкаў.
Пытала, колькі каштуюць грыбы, парэчкі
або клубніцы. Тут прыстойвала, там за-
гаворвала.

Два гады, як Панасаўна пераехала ў
горад. Дакладней, сын забраў. Прадаў
карову, хату і перавёз, маўляў, да табе,
маці, выхільвацца, адпачні, пасядзі па-
няй на ўсім гатовенькім.

Доўгімі падаліся ёй гэтыя гады. Аж
дасюль не прывыкла яна да гарадскога
жыцця. Хай бы хоць дзеці не даймалі.
А то ж прама затуркалі. Усё не па-іхня-
му. Кроку ступіць нельга без указак, без
папрокаў.

Часта Панасаўна прыгадвала вёску, пе-
рад логам у цяплым затулілі яблыны,
вішань ды сліў хату, за гародам — салаў-
іны бярозавы гаек, дзе раслі тугія пада-
сінавічкі, а то і баравікі трапляліся. Усп-
пывала ўсякая ўсячына. І заўсёды аб-
чым ні гаманіла на лавачцы з такімі ж,
як і сама, бабулькамі, абавязкова ўспа-
мінала мілы куток.

Аднойчы хтосьці папытаў:

— Любіш так вёску? Забыцца не мо-
жаш?

— Аняго ж не, мая галубка, — адка-
зала тая. — Нарадзілася ж там і жыццё
жыла.

— Чаго ж сцуралася?

— Давалосся.

— Можна вярнуцца. Ці доўга?

Старая неяк палахліва азірнулася,
плюснула сінімі, бы пралескі, вочкамі,
акурат па сакрэту, прашаплявіла шча-
батым ротам:

— З радасцю! О, добра б было! Пту-
шачкай паляцела б!

— Дык едзь.

— Куды?

— Дадому, зразумела.

— Няма да чаго, любачка. Прадалі
хату аднаму дачніку. Разабраў той яе і,
перавёз кудысь.

Панасаўна зноў крутнула па баках га-
лавой, акінула позіркам вокны сынавай
кватэры, балкон і прашаптала яшчэ ці-
шэй:

— Веданне — нізавоштакка б не ад-

раклася ад свайго гняздэчка. Да веку
сядзела б там.

Шуфра, каб баронь божа не собіць
пад машыну (дужа ж не любіла яна і
баялася іх) перабегла дарогу, з палёг-
кай уздыгнула.

З-за непагадзі базар быў невялікі, але
па-восеньскаму багаты. Сталы аж гнулі-
ся ад антонавак, штрыфелю ды пепінак,
ад храбусткіх груздоў, апенек, ад кашоў
журавін, ад таго, чым так шчодро абда-
рыла зямля.

Мінула рад, дзе красаваліся бухматыя
пукі позніх кветак, дзе збывалі нізкі су-
шаных баравікоў, павярнула ў другі пра-
ход, запынілася супраць даўгатварай,
бадай свайй равесніцы, вастраносай у
плюшавай жакетцы кабеціны, перад якой
ляжалі плячёнкі залацістай цыбулі.

— Добры дзянёк, гаспадынька! — па-
свойску праспявала яна.

Жанчына здзіўлена варухнула брывом,
уважна багледзела, але не прызнала зна-
ёмай, зябка сцэпанула плячыма і не зу-
сім прызна адказала:

— Добры ды не надта. Мокрадзь вунь,
золь.

— Ага, ага, сапулася надвор'е. Ніку-
дышняе стала, — не засмуцілася старая
і памацала сухенькімі вузлаватымі паль-
цамі цыбулю:

— Прадаеш часначкову сястрыцу?

— Куляй.

— Зарадзіла ж сёлета?

— Не павезла б, каб дрэннай была.

— Год на год не прыпадае, — памяр-
коўна прамовіла Панасаўна. — Усяк зда-
раецца. Раз — задасціся, другі — не.

— Нічога само па сабе не вырастае,
— пералыніла жанчына, — да ўсяго трэ-
ба рукі прыкладзі.

— Канечне. Кожна расценне догляд
любіць, — як чула неяк па радыё, пра-
казала Панасаўна, аднак тут жа засаро-
мелася нязвыклых слоў і напавілася: —
Хочаш мець — будзь ласкаў пацець.

— А то ж, — пагадзілася незнаёмка.
— Не даглядзі я, праваронь, дык лясну-
ла б цыбулька — жоўкнуць пачала.

— А ты б попелам... пад дожджык
або дожджыкам попелам папудрыла яе.

— До ці яшчэ сыпала — дарэмна.
Добра, людзі падказалі марганцоўкай
паліць. Паспрабавала — і сапраўды да-
памагло: адразу напавілася — засіне-
ла.

Памалу разгаварыліся. Гаманілі пра
жыццё-быццё, пра тое, пра сёе.

Неўзабаве Панасаўна ведала, што не-
знаёмку прывёз на матацыкле збываць
цыбулю яе ўнук, што яна прыхапіла яшчэ
і рэдзьку. Толькі зараз старая заўважы-
ла ўзбоч прыкрыты ланінай кашэль,
схілілася над ім, выбрала самую прыга-
жэйшую рэдчыну, крутнула перад сабой,
цмокнула:

— О, як я любіла яе. Бывала, надзя-
ру, цыбулькі пакрышу, алею ліну або з
макам, са смятанай згату, бульбачкі
адвару — ну, смакоце! За вушы не ад-
цягнуць. Во зараз бы пакаштаваць! Дзя-
куй сказала б.

— Вой, дык хто забараняе! — усклік-
нула жанчына. — Бяры. Любую. Дзве,
тры бяры.

— Колькі ж просіш?

— Ай! Аб чым ты! Кінь! Так даю.

— Не, не, не! Расціла ж усё-такі. За
так не возьму. Е ў мяне грошы. Пенсію
ладную атрымліваю. Даяркай была.

— І я не бяднячка. Думаеш, з-за ней-
кай капейчыны залею тут? Не. Добра

шкада. Не з'есці адной, бачу, усяго.
Прападзе. От і прывезла. От і стаю. Хай
людцы спажаўваць. Так што — не дуры-
ся, цёткачка,—бяры.

— Ну тады — дзякуй табе, галубка!
О, паласуюся ўжо! І сына, і нявестку, і
ўнука пачашчу. От будучы рады! Ох, як
рады!

Дадому ледзь не бегла. Яна быццам
памаладзела.

«Адвяла душу, — радавалася. — Аку-
рат свае мясціны пабачыла. Сярод сьля-
чан пабыла».

Дождж паспарнеў. Прыпраўлены сне-
гам, сек наўскоць хвостка, зацята.

Вярнулася мокрая. Зняла хустку, жа-
кетку скінула. І тое, і другое павесіла ў
пярэдняй. Туплі аднесла на кухню, пры-
сланіла да батарэі.

Калі адсаплася — ухапілася за рэдзь-
ку. Замітусілася, заснавала. Дзынкнула
нажом, завінела талеркамі, бразнула
фарфоравай місай, грымнула таркай, за-
цягнула бяслёўную песню.

Са школы прымаў унук; зацікаўлена
падляцеў, стаў ля стала, вытаращчыўся:

— Бабча, а што ты робіш?

— Наедак адзін гатую.

— Смачны?

— Яшчэ які!

— Мне дасі?

— Вядома.

— І тату, і мамцы таксама?

— Усім.

— Калі?

— Ну, калі? Вечарам.

— Хутчэй бы вечар, — няўрымсліва
затаптаўся хлапчук. — Вот зараз бы!
Хоць трошачкі! Ну, бабча!

— Нельга, маё дзіцятка. Рана. Няхай
адсачае; няхай горыч вычхаецца. Тады.

Старая заюшылася і не пачула, як за-
явілася нявестка. Не распранаючыся, тая
запынілася ля расчыненых кухонных
дзвярэй, выцягнула шыю, няўцямна за-
чмыкала кароткім тонкім носікам, замы-
ліла пухлятымі, тлуста нафарбаванымі
губкамі.

— Чым вы тут насмуродзілі?

— Эта — рэдзька... Рэдзькай пахне,—
паспрабавала Панасаўна супакоіць.

— О, не хапала чаго! Не кватэра —
свінушнік! Задыхнуцца можна! У нас жа
госці сёння!.. У ракавіну... хутчэй у ра-
кавіну вашу ідычыню рэдзьку, — гато-
вы сарвацца, звонка загучаў нявестчын
голос.

— Мамачка, не трэба! — закрычаў
хлапчук. — Яна ж — у-у: аб'ядзенне!

— Адкуль ведаеш?

— Бабча казал.

— Нагаворыць табе бабча. Слухай
толькі. Атруціцца захацеў? — штурхну-
ла сына. — К чорту рэдзьку!

Яна заўважыла туплі, акурат рыба зяў-
нула ротам, хапнула паветра.

— А... а там што?

— Абу... абутак мой, — скурчылася,
яшчэ болей памізарнела старая. — Мок-
ры ён. Сушыцца паставіла.

— Месца іншага няма! Ванна вунь для
таго. Прэч, прэч атопкі адтуль! Зараз
жа! Каб іх і духу не было!

Таропка Панасаўна грэбнула адзін ту-
фель, другі, быццам баранілася ад уда-
раў, угнула, шыгнула вон, амаль бя-
шумна, як здань, нырнула ў сваю бако-
вачку.

— Не жыццё — катарга! Ашалець
можна! — не моўк нявестчын голас. —
Дамоў страшна ісці. І калі ўсё скончы-
ца? Калі-і-і?!

Працэ ачышчэння ва ўсіх галінах нашага жыцця моцна кранае душы, будзіць сумленне кожнага з нас. Вось чаму мы ўсім сэрцам успрынялі рашэнні дваццаці сёмага з'езда КПСС, студзенскага (1987 г.) Пленума ЦК партыі.

Час, у які мы жывём, вымагае ад кожнага грамадзяніна Савецкай краіны ўзорнай дысцыпліны і парадку, адказнасці не толькі за свае, але і чужыя дзеянні.

Цяпер з выключнай сілай адчуваеш магутную аднасць агульнага і асабістага ў нашым грамадстве.

На маю думку, адной з вельмі старых і закарэлых нашых хвароб з'яўляецца абьякавасць. Абьякавасць — гэта стан поўнага раўнадушша. Чалавек, хворы на абьякавасць, пазбаўлены адказнасці і інтарэсу да жыццёвых праў, да самага простага і самага істотнага ў сучасных буднях.

І самае, бадай, распаўсюджанае сярод абьякавых людзей — гэта поўнае нежаданне браць на сябе большы абавязак, большую частку працы, большую адказнасць.

Абьякавы чалавек не хоча сябе абьяжарваць нават у дробязях. Ён не выключае электрычную лямпачку, калі яна гарыць без патрэбы, не прыкрые кранік, з якога курчыць вада, не прыбярэ трэску ці шматок паперы ў ліфце.

Абьякавасць — родная сястра свайму брату — бюракратызму.

Там, дзе рабочы, службовец, навуковец глядзяць раўнадушнымі вачамі, не будзе парадку, не будзе навагі да чалавека.

Колькі шкоды нанесла абьякавасць нашаму грамадству! Абьякаваму работніку ўсё роўна, якую прадукцыю ён выпус-

цікла ці не паўсюдна. І ў прамысловасць, і ў сельскую гаспадарку, у культуру і навуку. Чаму ў нас дагэтуль адстае сельская гаспадарка? Неспрыяльны клімат, дрэнныя землі? Не, у асноўным вінавата наша дрэннае гаспадаранне —

кожнаму з нас гэта ўзяць на ўзбраенне.

А вось некалькі фактаў абьякавасці, з якімі мне самому непасрэдна давялося сустрэцца. Напісаў некалькі артыкулаў для газеты «Вячэрні Мінск». Змясцілі яго. У арты-

сёлках жыве некалькі Герояў Савецкага Саюза, Герояў Сацыялістычнай Працы, народных мастакоў БССР, народных пісьменнікаў БССР, ветэранаў партыі, вайны і працы. Нядрэнна было б запрашаць іх на сустрэчы з вучнямі і настаўнікамі. Выказваючы такое меркаванне, быў упэўнены, што гэтыя людзі не адмовяць школе. Сам жа прапанаваў план літаратурнага мантажа да свята Перамогі і гатовы быў дапамагчы вучням у яго падрыхтоўцы.

І што ж з гэтага атрымалася? Ша мною ахвотна гутарылі і дырэктар школы і кіраўнікі пазакласнай работы. На гэтым усё, фактычна, і скончылася. Настаўнікі школы паставіліся да маёй ідэі абьякава.

І зноў жа факт культурнага жыцця. Нека, збіраючыся ехаць па справах у Гомель, успомніў, што там ёсць музычнае вучылішча, якое носіць імя вядомага беларускага кампазітара, аўтара Гімна БССР Нестара Фёдаравіча Сакалоўскага. А ў мяне ж ёсць асабісты падарунак ад кампазітара — экзэмпляр нот яго сюіты з аўтографам! Раतो я: аддам я гэтую рэліквію вучылішчу.

У вучылішчы хаджу па калідорах, класах і нічога не бачу, што б паказала — музычнае вучылішча носіць імя Сакалоўскага. Ні музея, ні кутка, ні нават стэнда. Заходжу да дырэктара. Пазнаёмліся. Дырэктар пытае:

— З якой нагоды да нас завіталі?..

Не будзь абьякавым, ЧАЛАВЕК!

кае, неабьякавы ён толькі да заробку.

Абьякавы будаўнік спяшаецца здаць аб'ект, не звяртаючы ўвагі на якасць, на недаробкі. Абы з рук збыць — з'ява, народжаная бюракратам і абьякавым кіраўніком, чалавекам, які не паважае сваю прафесію, забывае пра свой гонар, свой абавязак перад грамадствам. У такіх людзей адсутнічае пачуццё сорама, маўчыць сумленне.

Мяне, старога чалавека і пісьменніка, вельмі хвалюе тое, што абьякавасць у нас вельмі распаўсюджана. Што яна пра-

на авось рыхтуецца насенне, са спазненнем сеюць і ўбіраюць ураджай. Часта тая абьякавасць прымае аблічча ўяўных спакоя і дзелавітасці, маўляў, мы ўсё разумеем, усё будзе зроблена.

Мы — дзяржава працы, працы патхнёнай. І як тут не ўспомніць выказанне вялікага рускага публіцыста Дамітрыя Іванавіча Пісарава: «Праца складае самую моцную і надзённую сувязь паміж тым чалавекам, які працуе, і тым грамадствам, на карысць якога накіравана гэта праца».

Выдатна сказана, і варта

куле гаворка ішла пра непарадкі і бескультур'е ў рабоце грамадскага транспарту ў нашым горадзе-героі Мінску. Загналі мяне тое, што ў трамваях, тралейбусах, аўтобусах мала парадку, некаторыя пасажыры вядуць сябе некультурна, а бывае і агрэсіўна. Напісаў, — усё засталася на раўндзішчы...

Ці ўзяць такі факт. Зайшоў аднойчы ў Ждановіцкую сярэднюю школу. Новы, добры будынак, вялікі калектыў настаўнікаў, вучняў, належнае абсталяванне. Расказаў ім, што ў суседніх са школай дачных па-

народная казна «Прагны багацей» і зборнік вершаў Р. Барадуліна «Індынала-кудынала». Кніга Е. Юрчыча «Як аднойчы казалі судзілі» з ілюстрацыямі М. Казлова ўзнагароджана дыпламам I ступені. Такім жа дыпламам адзначаны лінаграфісты М. Басалыгі да зборніка паэзіі «Дзень міру».

Адзначаны дыпламамі I і II ступені шэраг падручнікаў, вучэбных дапаможнікаў, іншых выданняў.

Адзінаццаць кніг розных выдавецтваў атрымалі дыпламы III ступені. Дыпламамі II ступені адзначаны дзве кніжкі-малюткі, Гэта апавесць В. Быкава «Абеліск» (выдавецтва «Мастацкая літаратура», мастак Г. Паплаўскі) і зборнік беларускіх народных песень «Купалінка» (выдавецтва «Беларусь», мастак У. Сытчанка). Рата прынтныя выданні Інстытута геахіміі і геафізікі Акадэміі навук БССР за высокае паліграфічнае выкананне ўзнагароджаны дыпламамі II ступені.

I. БОКІЯ.

ПЯЦТОМНІК ДРАМАТУРГА

Падпісчыкі атрымалі першы том Збору твораў Андрэя Макаёнка, выпуск якога ў пяці кнігах ажыццяўляе выдавецтва «Мастацкая літаратура». Змест тома сілалі п'есы «На досвітку», «Выбачайце, калі ласка», «Каб людзі не журыліся», «Ля-

вохіна на арбіце», «Закюяны апостал», «Трыбунал».

Прадмову «З верай у даброе» напісаў Сцяпан Лаўшун. Ён жа ўкладальнік тома і аўтар каментарыяў.

G. ЛОСЕУ.

АБМЕРКАВАННЕ РАМАНА

Гродзенскае абласное аддзяленне СП БССР сумесна з кафедрой беларускай літаратуры мясцовага ўніверсітэта, клубам аматараў гісторыі і культуры краіны «Паходня», літаб'юданнем пры газеце «Гродзенская праўда» і грамадскасцю горада правялі канферэнцыю па раманах Аляксея Карпюка «Карані». Настаўніца Г. Дземчанка, доктар філасофскіх навук Г. Марціўска, журналіст С. Астравіцкі, бібліаг А. Маісёнік, Л. Лашан, архітэктар А. Захарчук, літаратары У. Бутрамеў, А. Ручная, І. Жун, А. Пяткевіч, Д. Бі-

чэль-Загнетава адзначалі, што раман закрэпае важныя праблемы сацыяльнага і псіхалагічна-маральнага плана. Пісьменнікам створаны каларытныя вобразы Лаўрэна, яго сыноў, Зміцера Крапана і захорнебеларускага паэта Міхася Васільяна. Разам з тым удзельнікі канферэнцыі зрабілі шэраг заўваг па кампазіцыйнай будове твора, аўтарскай мове, указвалі на некаторую сюжэтную расцягнуцасць.

Аляксей Карпюк адказаў на заўвагі і расказаў пра гісторыю стварэння рамана.

M. ТРАНДА.

«ЛІМ» ПАВЕДАМЛЯЕ

ЛЕПШЫЯ ВЫДАННІ ГОДА

Падведзены вынікі чарговага XXVII Рэспубліканскага конкурсу «Мастацтва кнігі-86», арганізаванага, як і папярэдняга, Дзяржаўным выдам БССР і Рэспубліканскім праўленнем НТТ паліграфіі, выдавецтваў і кніжнага гандлю. На конкурс былі вылучаны 84 кнігі, якія выйшлі летась у рэспубліцы, ўзнагароды атрымалі 30 з іх.

Вышэйшыя ўзнагароды — дыпламы імя Францыска Скарыны і грашовыя прэміі — прысуджаныя двум выданням: «Энцыклапедыя прыроды Беларусі» ў 5-ці тамах (выдавецтва «Беларуская Савецкая Энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі, мастак А. Швэраў) і кнізе Цёткі «Ізбранное» (выдавецтва «Юнацтва», мастак У. Савіч).

Па рэзультатах грамадска-палітычнай літаратуры дыпламамі I ступені ўзнагароджаны кнігі выдавецтва «Беларусь»: Ф. Энгельс «Развіццё сацыялізму ад утопіі да навукі» (мастак

У. Шолі) і I-ы том «Выбраных твораў» У. І. Леніна (мастак В. Масцераў). Дыпламамі II ступені адзначана кніга У. І. Леніна «Аб моладзі» (мастак В. Масцераў).

Лепшыя альбомы выдавецтва «Беларусь», аформлены мастацкай Т. Мельянец, атрымалі: дыплом I ступені — «Спатканне з лесам», дыплом II ступені — «Дзяржаўны музей БССР».

Кнігі выдавецтва «Мастацкая літаратура» — «Слова пра паход Ігаравы» (мастак А. Лось) і зборнік вершаў М. Стральцова «Мой свеце ясны» (мастак А. Швэраў) — ўзнагароджаны дыпламамі I ступені. Анталогія сучаснай кубінскай паэзіі «Тытнёвая вясёлка» (дыплом II ступені, мастак А. Александровіч) вызначаецца не толькі добрай аздабай, але і выдатным паліграфічным выкананнем.

Дыпламамі I ступені адзначаны кнігі «Юнацтва», ілюстраваныя М. Селешчуком: беларуская

Мацеевіч, якая зусім нядаўна выйшла на пенсію і зараз працуе выхавальніцай у дзіцячым садзе, і сакратара Арэхаўскага пясняльскага Савета Мінскага Зінаіды Іванаўны. Па маім перакананні, яны безумоўна заслужылі сардэчнай падзякі і заахвочвання... Я і перад чытачамі газеты хачу выказаць сёння сваю падзяку гэтым шчырым працаўнікам... Дастаткова сказаць, што нават зараз, будучы на другой працы, Людміла Пятроўна гарача і ўсхвалявана прымае да сэрца справы пясняльскага Савета...

Зараз партыя ставіць перад Саветамі народных дэпутатаў новыя задачы, якія маюць на мэце ўдасканаленне сацыялістычнай дэмакратыі, павышэнне ролі грамадзян, калектыўна, правую іпрадзію, выхаванне ў кожнага — пачуцця гаспадара краіны, дзе на першым плане — патрыятычнае пачуццё высокага камуністычнага абавязку, адказнасці перад Радзімай... Саветы могуць многае зрабіць па мабілізацыі працоўных на пясняходзе, па актывізацыі ўдзелу кожнага савецкага чалавека ў паскарэнні і перабудове стваральных працэсаў жыцця... І я буду шчаслівы і далей з найбольш поўнай аддачай сіл ук-

лючацца ў выкананне гэтых задач...

— Тэма барацьбы за мір заўсёды прыцягвала да сябе ўвагу пісьменнікаў, паэтаў. Знаходзіць яна адлюстраванне і ў вашых многіх творах, прынамсі, у зборніку «Надзея». Сёння, калі асабліва востра паўстае пытанне выжывання чалавецтва, ніхто з твораў не можа быць абьякавым да гэтай адной з самых глабальных праблем сучаснасці. Што, на вашу думку, можа зрабіць слова паэтычнае, каб прадухіліць тэрмаядзерную катастрофу, забяспечыць чалавецтву мірную будучыню?

— Прадухіліць тэрмаядзерную катастрофу, забяспечыць чалавецтву мірную будучыню, як паказваюць падзеі нашага часу, можна толькі намаганнем і ўсяго чалавецтва. У гэтых намаганнях ёсць магчымасць праявіць сябе кожнаму чалавеку, а тым больш — паэту, душы якога, прасякнутая трапяткім святлом паэтычнага светабачання, асабліва востра павінна адчуваць любую пагрозу для падсонечнага жыцця.

Ужо многа сказана пра сілу слова, таго слова, якое даходзіць да сэрцаў людзей... І таму нам застаецца толькі жадаць сама сабе, каб у нас знаходзіліся такія даходлівыя словы — словы палыманнага закліку, надзеі, пераканання, падтрымкі, веры, якія б узнімалі

сэрцы людзей на барацьбу за мір, мацавалі іх упэўненасць у перамогу.

Мне, чалавеку, які прайшоў праз франты вайны, бачыў і бялочу звязана з ёй, — кроў, слёзы, смерць дарагіх людзей, цяжар людской пакуты, варварскае знішчэнне, — асабліва агідна дзейнасць сённяшніх гітлераў, якія рыхтуюць і спрабуюць ажыццявіць новыя «крыжовыя» паходы супраць усіх нягодных з імі, ставяць пад пагрозу спалення ядзерным агнём усяго чалавецтва... Ніхто не можа стаць у баку ад барацьбы з гэтымі гітлерамі. Кожны пісьменнік павінен лічыць сваім свяшчэнным абавязкам усімі сіламі дапамагчы нашай партыі, якая вядзе няспынную барацьбу за мір і бяспеку, народу свайму, усім змагарам за мір ва ўсім свеце... І ў сувязі з гэтым, я лічу, зноў і зноў паўстае важнае пытанне аб адлюстраванні героікі Вялікай Айчыннай вайны, — ад нас многае залежыць, каб новыя пакаленні, змагаючыся за мір, выхоўваліся на яскравых, яркіх прыкладах стойкасці, мужнасці, нязломнасці і славы сваіх папярэднікаў...

— І яшчэ пытанне. Кастусь Ціханавіч... Ці ўваходзіць у вашы планы кніга пра сьл-

«Не даваць спакою творчаму сумленню!»

(Заначанне. Пачатак на стар. 5—7).

путату Вяроўнага Савета БССР тав. Кірэнку К. Ц. Паведамляем Вам, што Ваш зварот па даручэнню Старшыні Савета Міністраў БССР т. Кавалёва М. В. разгледжан Дзяржпланам БССР і Віцебскім аблвыканкомом... Як паведаміў Савету Міністраў БССР Дзяржплан БССР, Віцебскі аблвыканком уключыў у план практна-доследных работ на 1987 год падрыхтоўку практна-каштарыснай дакументацыі 80-кватэрнага жыллёвага дома ў гарадскім пасёлку Арэхаўска. Будаўнітва яго пачнецца ў 1988 годзе, для чаго Дзяржпланам БССР будзе прадугледжана выдзяленне аблвыканкомом лімітаў капітальных укладанняў... Кіраўнік справам Савета Міністраў БССР Л. Максімаў.

І гэта не першы, не адзінаквы прыклад — такога дзелавога, дэмакратычнага, чулага вырашэння пажаданняў і наказаў выбаршчыкаў з боку вышэйшых партыйных і савецкіх органаў нашай рэспублікі!

Безумоўна, дзейнасць дэпутата не можа быць паспяховай без зацікаўленай, шчырай падтрымкі мясцовай партыйных і савецкіх арганізацый. І я не магу не адзначыць, што мне ў гэтым плане вельмі пашанцавала... У адным сваім паведамленні на імя Старшыні Прэзідыума Вяроўнага Савета БССР Георгія Станіслававіча Таразевіча я пісаў: «У заключэнне лічу сваім абавязкам паведаміць Вам аб вельмі шчырай, зацікаўленай, добрасумленнай шматгадовай працы ў Арэхаўскім пясняльска-Савецкае вылога старшыні выканкома Людмілы Пятроўны

Я не спяшаўся з адказам. А ён:
— Можна, уладкаваць каго на вучобу трэба?
— Не, — кажу, сам пытаю:
— Ці ёсць у вас музей або куток памяці Нестара Сакалоўскага?
— На жаль, няма, — адказаў дырэктар.

— А я вось ноты яго сьціты хацеў падараваць вашаму вучылішчу...
— Дык будзем удзячны, калі падаруеце...

Я расказаў дырэктару пра тое, што ў Мінску жывуць родныя Нестара Фёдаравіча, а ў іх энойдзецца, відаць, нямала матэрыялаў і дакументаў пра жыццё і творчасць кампазітара. Даў нават адрас пісьменніка Уладзіміра Шахаўца, які мае сваяцтва з Сакалоўскім і таксама можа дапамагчы.

Дырэктар падзякаваў. Ідзе час. Не менш двух гадоў мінула з таго наведвання Гомельскага музычнага вучылішча імя кампазітара Нестара Сакалоўскага. І, як мне стала вядома, у вучылішчы пасля палец аб палец не ўдарылі, каб прыдбаць якія-небудзь яшчэ дакументы, матэрыялы, якія б тычыліся жыцця і творчасці Сакалоўскага.

Абьякавацца, абьякавацца...
Зусім нядаўна разам са старэйшым нашым пісьменнікам Янам Скрыганом апынуліся мы ў мястэчку Ракаў Валожынскага раёна. Гэта ўсяго якіх сорок кіламетраў ад Мінска. Была ў нас пільная патрэба

пазваніць у Мінск. Зайшлі ў аддзяленне сувязі, папрасілі дазволу пазваніць. Дазвол атрымалі, разменную манету таксама, да тэлефона-аўтамата пайшлі. Але колькі ні кідалі манет, колькі ні набіралі патрэбныя нумары, а з Мінскам звязца не змаглі. Аказалася, што тэлефон-аўтамат ужо даўно не працуе, але сувязістаў гэта не турбуе.

Не навучыліся многія з нас быць патрабавальнымі да саміх сябе, не хапае ў некаторых грамадзянскай мужнасці не толькі прызнаваць свае недахопы, але і як хутэй іх вынішчаць, ісці наперад з чыстым сумленнем, з яснасцю ў вачах, з цеплынёю, а не холадам у сэрцы.

Міхаіл Сяргеевіч Гарбачоў сказаў у гутарцы з індыйскім журналістам: «Мы вядзем бескампрамісную барацьбу з усялякімі негатывнымі з'явамі, злоўжываннем службовых асоб, з'явамі злчыннасці, амаральных паводзін, з парушэннямі дысцыпліны, парадку, п'яніствам. Усё грамадства актыўна ўдзельнічае ў гэтым».

Адкрытаць суровай крытыкі ўсяго адмоўнага ў нашым грамадстве ўсіх нас узвышае, робіць больш моцнымі.

Усё наша грамадства жыве зараз адным — перабудовай. Павінна ісці і перабудова саміх нас, нашага мыслення, нашых паводзін. Ісці ў напрамку змагання з абьякаваццю, з грамадскай пасіўнасцю і безадказнасцю.

Павел КАВАЛЕУ.

Дэкарацыя нагадвае палубу карабля. Але аквамарынавы гарызонт чамусьці не выклікае пачуцця марской прасторы. А «камандзе» (акцёрам), відаць, ніякавата на сваім «караблі». Мітусяцца выканаўцы, жэстыкуюць, гавораць фарсіраванымі галасамі... Як ні стараюцца, іхняя «арганіка» ў прапанаваных абставінах выглядае штучнай.

Так, на сцэне ўсе прыкметы карабля, але карабля, які не плыве і не паплыве: ці то з сушы не зрушыў, ці то сеў на мель.

Параўнанне з такім «караблём» прыкра для любога спектакля. А на гэты ж ускладаліся асаблівыя надзеі: «Вольны вечер» І. Дунаеўскага, наша апэратэчная класіка, пастаноўка (пра што абвясцілі афішы і праграма), прысвечаная XXVII з'езду КПСС і XXX з'езду Кампартыі Беларусі. Ды ўжо год назад, калі Дзяржаўны тэатр музычнай камедыі БССР сыграў прэм'еру «Вольны вечер» (рэжысёр-пастаноўшчык Б. Уто-раў, музычны кіраўнік і дырыжор А. Лапуноў, сцэнограф У. Жданаў), можна было зразумець марнасць «асаблівых надзей». Нягледзячы на тое, што новаму спектаклю апладзіравалі глядачы.

Апладзіруюць яны і сёння. «Вольны вечер» даволі часта з'яўляецца ў бягучым рэпертуары. Апладзіруюць... па інерцыі. Таму што расхінулася заслона. Таму што прагучала знаёмая мелодыя. Таму што на сцэну выйшлі любімыя артысты. Таму што дырыжор лавіраваў у тварам да залы. Таму што апладзіруюць ці не ўсе вакол, калі хтосьці раптам запляскае ў ладкі. Ветлівая публіка ходзіць «у апэрату»...

Аднак у інертнай дырымонай ветлівасці, з якою прымаюць гэты спектакль, ёсць дзёркі апанент: свежы погляд. Скіньце акулеры фальшывай ветлівасці, калі яны ўсё ж замінаюць вам убачыць, што «карабель» не плыве! Ён спыніў свой рух гадоў, на меншай меры, 25 назад.

Па тым часе ад гісторыі пра сумленых бунтоўных маракоў, пра хцівых подлых эксплуатацыйшчыкаў, пра закаханых Стэлу і Янга яшчэ не павявала наўняй архаікай. А сёння? Сёння гісторыю, што разгортваецца ў «Вольным ветры», успрымаеш з усмешкай, і усмешкай непаблажлівай. (Так глядзіш, бывае, некаторыя пасляваенныя кінастужкі: яны цікавыя толькі для тых, хто быў малады 30—40 гадоў назад, ці для даследчыкаў). Ды наўрад ці іранічная рэакцыя і скепіс цяперашняй маладой публікі прадугледжваліся пастаноўшчыкамі апэраты, якія імкнуліся яшчэ і мадэрнізаваць твор, рабілі пэўныя перакампаўнікі матэрыялу (крытыка адзначыла гэта ў «Мастацтве Беларусі», № 10, 1986 г.).

Што можа прывабіць у гэтым спектаклі? Бадай, вечная для мастацтва лірычная тэма. У астатнім жа... Нейкая ўмоўная краіна-«заграніца». Схематызм канфілікту паміж «гаспадарамі» (суцэльна мярзотнікамі) і вольным народам. Час дзеяння, відаць, — рубеж 40—50-х гадоў. А цяпер канец XX стагоддзя. Так што антымільтарысцкі і антымперыялістычны пафас «Вольнага ветру» сёння проста не гучыць на магутным шматгалосым фоне заклікаў да прадухілення сусветнай ядзернай катастрофы! Сучасная амушніца сцэнічных паліцэйскіх

сцямі, са сваім лёсам, са сваімі адносінамі да жыцця. «Пра што» спектакль? Пра чалавечнасць...

Ва ўсякім разе, для мяне прагучаў найбольш выразна і пераканальна матыў чалавечнасці — дзякуючы ансамблю акцёраў. Выканаўцаў у спектаклі многа. Ды сёння спасылаюся толькі на тых, каго вылучаю безагаворачна, не пакрыўішы душой. Іншы назаве іншых.

Як многа можна расказаць пра Сільву Н. Гайдзі! Зняўшы маску «красоткі кабарэ», герайня ператвараецца ў стомленую, «будзённую», шчырую жанчыну. А безабароннае даверлівае дзяўчо, свецкая дама, няшчасная зняважаная душа, найгранадурнаватая і вульгарная катэтка (перад маці Эдвіна), вынаходлівая закаханая з «часцінкай чорта», актрыса з драматычным лёсам, — гэта ўсё яна!

Завадатар высёлых спраў, балбатун і няўрымслівы адданы сябра — гэта Боні (віртуозна-пластычная ігра А. Кузьмянкова). Пікантная, маладжавая, капрызлівая норавам дама — гэта матухна Эдвіна (удалая работа І. Скорбагатавай ва ўзроставай ролі). Шаржаваная «пад Скалазуба» генерал Рандорф — каларытная, сакавітая нават, фігура (артыст А. Цівуноў). Імпананты, «з манерамі», закамлексаваны ўласнай «чыстапароднасцю» — князь Леапольд (з густам праведзенай ролі Г. Казлова).

Лёгкасць, за якой не відаць «поту», — адзнака майстэрства ў любой справе. Для апэраты лёгкасць яшчэ і закон. Акцёры, якія прываблілі маю ўвагу, гэты закон не парушаюць: ні ў лірычных дугах, ні ў каскадных нумарах, ні ў так званых «размоўных зонах». У спектаклі прываблівае дасціпна, парадыйна пастаўлены канкан (мабыць, крышку і «перасолены» — але гэта ўжо на чый густ). Дынамічная, лёгкая сцэна высвятлення ўзаемаадносін Стасі і Боні... І ўсё ж закон лёгкасці парушаецца, ну скажам так, празмернасцю і супярэчлівасцю пастававачых пошукаў, сцэнічнай шматслюнасцю.

У відовішчы працываецца намер стваральнікаў спектакля паказаць «тэатр у тэатры»: на сцэне імітацыя публікі ў ложах. Публіка гэтая (хор ці статысты) досыць бурна рэагуе на падзеі, але героі падзеі непачына паказваюць ёй спіну, бо звяртаюцца да той публікі, што ў рэальнай глядзельнай зале. Супярэчлівае ўражанне ад сінтэзатарных «уставак» — парафразаў на тэмы «Сільвы». Здавалася б, гэта ўносіць у дзеянне музычную імпрывізацыйнасць, але ж імпрывізацыйнасць зададзеная, механічная робіцца тормазам для натуральнага сцэнічнага развіцця драматургіі. Досыць надакучліва абыгрываецца ў фінальнай дзеі «светламузычная» левіца; а як старанна зрэжысраваны — у прасторы і ў часе — наклон удзельнікаў спектакля...

Калі з-за рэжысуры або з-за дырыжора трансфармуецца тэмпарытм пастаноўкі, губляе тонус і акцёрскі ансамбль.

Канечне, шкада, што здараецца гэтак і ў спектаклях, дзе ёсць магчымасць раскрыцця ўдумлівым, чуйным, тонкім акцёрам. Але ўсцешна, што ў Дзяржаўным тэатры музычнай камедыі БССР яны ёсць. А такія акцёры маюць густ і патрабавальнасць да рэпертуару.

С. БЕРАСЦЕНЬ.

СПРАВАЗДАЧА ТВОРЧАЙ МОЛАДЗІ

У Гомелі рэгулярна наладжваюцца абласныя выстаўкі маладых мастакоў. Сёлетняя прысвечана XX з'езду ВЛКСМ і XXVIII з'езду ЛКСМБ. У экспазіцыю ўвайшло каля ста работ жывапісу, графікі, іншых відаў выяўленчага мастацтва.

Удала выступілі плакатысты, творы якіх прасякнуты высонім грамадзянскім гучаннем. Вызначаюцца кампазіцыі «Людзі, не

дазвольце самагубства!» А. Отчыка, «Блакітная планеца — чыстае неба» У. Лосева, «Курсам з'езда — курсам паскарэння» М. Шылярава. Шэраг экспанатаў прысвечаны барацьбе супраць п'янства і алкагалізму. З жывапісу вылучаюцца палотны «Бацька» М. Дубровы і «Стары млын» П. Лук'яненкі. Цікавыя акварэлі «Рабінка», «Чырвоныя ягады» С. Курашовай. А. МАКСІМАУ.

ПРАЦЯГ СУСТРЭЧЫ

Як даўнія і добрыя сябры прыехалі ў падшэфны калгас імя Сільніцкага Полацкага раёна літаратары Віцебшчыны. У праўленні гаспадарні, на сустрэчы з калгаснікамі ішла гаворка аб дасягненнях тутэйшых хлебабоўцаў, творчых набытках абласнога аддзялення СП БССР. Сваімі думкамі і планами ў сувязі з перабудовай, нядаўнім пленумам ЦК КПСС падзяліліся старшыня калгаса Герой Сацыялістычнай Працы Я. Кім-

стач, сакратар партыйнай арганізацыі калгаса В. Бацюлева, літаратары Д. Сімановіч, У. Папковіч, У. Арлоў, М. Барэйша, А. Салтук. У падарунак хлебабоўцам уручана бібліятэчка з аўтаграфамі літаратараў, якія жывуць і працуюць у вобласці. У калгасным клубе гучалі вершы, песні маладога самадзейнага паэта і кампазітара — ён жа і выканаўца — М. Астахэнікі. І. ЗІМІН.

ных дзеляў нашай літаратуры? Многіх, і мяне ў тым ліку, зацікавілі вашы ўспаміны пра Лынькова, Броўку, Гаўрылава, Ткачова, іншых вядомых мастакоў слова... Яны ў лепшым сэнсе выходзяць за межы свайго жанру. — у іх выказваюцца вашы адносіны да творчасці і таго ці іншага аўтара, робіцца спроба вызначыць іх месца ў літаратуры...

— Ну, безумоўна, калі набярэцца дастаткова колькасць успамінаў, дык з цягам часу будзе і кніга... Хаця ў абавязковых маіх планах не было пакуль што такога пункта — тэрмінова рабіць адзначаную кнігу...

Паколькі вы закранулі пытанне пра ўспаміны, дык дазвольце сабе выказаць сваю думку пра гэты від літаратуры.

Я разглядаю ўспаміны пра пісьменнікаў, якія чым-небудзь засталіся ў сэрцы, як своеасаблівы род публіцыстыкі, якая мае несці ў сабе зарад гарачай неабьякаваці да жыцця, да праўды дзейнасці чалавека; дзе любоў, радасць, гнеў, сцвярдзенне або адхіленне ўсяго, што табе дорага або няміла, гучаць як твая споведзь перад часам, як слова барацьбы за твай асабісты ідэал... Успаміны пра дарагіх людзей павінны быць прысвечаны ім, гэтым дарагім людзям, — мяне абурваюць опу-

скі «ўспамінальшчыкаў», дзе на фоне таго, пра каго ўспамінаюць, выстаўляюць напакказ сябе, толькі сябе...

Зараз на маім сталі ляжыць незакончанае эсэ пра Андрэя Макаёнка, рэпартаж сэрца, які я прысвячаю гэтаму вялікаму драматургу і выключнаму чалавеку... У самы бліжэйшы час мяркую прапанаваць яго ўвазе чытачоў...

Ёсць вялікае жаданне і сардэчная патрэба сказаць шчырае слова пра Якуба Коласа, Кузьму Чорнага, Пятра Глебку, Максіма Рыльскага, Міколу Нагнібеду, Аркадзя Куляшова, Уладзіміра Дубоўку, Уладзіміра Агіевіча, Макара Паслядовіча, Піліпа Пестрака, Валянціна Таўлая, Міколу Сурначова... Калі ўдасца гэта ажыццявіць, значыць, будзе і кніга.

Памяць аб светлых і незабыўных творцах літаратуры — гэта жывая павязь часоў і сэрцаў, якая з'яўдаецца ўсё, што зрабілі нашы папярэднікі, з тым, што робім мы, іх сённяшнія прадаўжальнікі... І трэба берагчы гэтую павязь, бо ў ёй — з хвалючай яскравасцю праяўляецца сіла нашага духа ў святой справе служэння свайму народу, Радзіме...

Інтэрв'ю ўзяў
Алесь МАРЦІНОВІЧ.

Г ІСТАРЫЧНЫ лёс беларускага народа склаўся так, што яго матэрыяльная і духоўная каштоўнасці разышліся, распыліліся літаральна на ўсім свеце. На тое было некалькі прычын — і грабежніцкая палітыка акупантаў у час шматлікіх войнаў, і марнатраўства мясцовых магнатаў, і ўласная надбайнасць. У выніку ўсяго гэтага нашы музейныя, бібліятэчныя і архіўныя зборы выглядаюць сёння куды бядней, чым сховішчы іншых славянскіх народаў. Каб пазнаёміцца з помнікамі сваёй матэрыяльнай і духоўнай культуры,

ад гарадскіх варот, сярэбраныя гарадскія пячаткі, мітра Георгія Каніскага, наштоўныя кубкі з партрэтамі рускіх цароў, пярсцёнкі і маралі з пакейскай знаходкай... Усе гэта на самым пачатку вайны бясплёдна знікла з Магілёва... Зрэшты, не зусім бясплёдна. Па звестках, якія ёсць у «Эмітажы», крыж Ефрасінні Полацкай трапіў у калекцыю амерыканскага мільянера Моргана. Пасля маёй публікацыі пра гэта, зробленай у газеце «Літаратура і мастацтва» ў 1970 г., заходнія журналісты рашылі прайсціся па ўказаных слядах. Але іх роспытты не далі ніякіх вынікаў: хто ж захаце прагназаваць, што ён трымае нарабанае! Відаць, гэта разумелі і заходнія журналісты. Бо, як яны лічаць, негатывныя вынікі роспыттаў — яшчэ неадстатковы довад таго, што крыж

За межамі Беларусі застаецца таксама асноўная і найбольш каштоўная частка экспанатаў Віленскага беларускага музея, стварэнне якога было распачата яшчэ да рэвалюцыі. Дзякуючы намаганням інтэлігенцыі і матэрыяльнай падтрымцы шырокіх народных мас тут былі сабраны рукапісы і старадрукі, карціны і гравюры, слухавыя паясы і ўрэзкае шкло, вырабы народных майстроў. Усе гэта даволі шчасліва ператрывала ваенную павалу. Літоўскі Савецкі ўрад добра разумеў каштоўнасць віленскай калекцыі для беларускага народа. І калі ў 1945 г. музей рашылі расфармаваць, была створана спецыяльная літоўска-беларуская камісія, абавязаная справядліва падзяліць усе фонды. Аднак з беларускага боку ў камісіі, на жаль, аказаліся не зусім кампетэнтныя і адказныя таварышы. У выніку ў Мінск была перавезена толькі частка архіва «Нашай Нівы» (сёння яна захоўваецца ў Дзяржаўным музеі-архіве літаратуры і мастацтва БССР). Большасць рукапісаў беларускіх пісьменнікаў, старадрукі, комплекты перыёдыкі, творы дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, гістарычныя рэліквіі — усё гэта засталася ў Вільнюсе — у Цэнтральнай навуковай бібліятэцы АН Літоўскай ССР (фонд 21 у адрэзе рукапісаў), у гісторыка-этнографічным музеі, што ля гары Гедыміна. Усе гэтыя зборы сёння цяжка даступныя беларускім даследчыкам (кнігі, напрыклад, не вычленыя з агульных каталогаў па моўным прынцыпе, як гэта зроблена ў іншых вільнюскіх бібліятэках). І, тым не менш, кожны раз, калі прыезджаеш у камандзіроўку ў Цэнтральную навуковую бібліятэку АН Літоўскай ССР, застаеш там некалькі сваіх беларускіх калег... Дзяржаўнымі грашамі аплачваецца сёння безадказнасць нашых таварышаў, якія ўдзельнічалі ў рабоце сумеснай камісіі. І сёння, відаць, застаў час выправіць тую пасляваенную памылку. Нашы рэспублікі, нашы акадэміі, нашы акадэмічныя бібліятэкі шпёр саборнічаюць, цесна супрацоўнічаюць паміж сабой. І, думаецца, пры адпаведных захадах літоўскія калегі па-сяброўску перададуць нам зборы Віленскага беларускага музея, якія ім (па іх жа словах) не ляжа патрэбны, а нам дазволіць запоўніць многія прабелы ў гісторыі матэрыяльнай і духоўнай культуры. Дарэчы, захаваўся старая інвентарная вопісы музея, якія дапамогуць пры такой перадачы.

Пры добрай волі нашых бліжэйшых суседзяў (а ў гэтай добрай волі я не сумняваюся) можна было б таксама вярнуць на беларускую зямлю нявіжскі і полацкі кнігазборы, вышэзеныя ў выніку ваенных дзеянняў, калекцыі А. Каладзеяна з Барысава, А. Ельскага з Замосця, Чапскіх са Станькава. А таксама атрымаць з вядучых бібліятэк краіны хача б адзін комплект выданняў Францішка Скарыны. Тым больш, што гэтых выданняў у некаторых гарадах ёсць па некалькі экзemplараў. Да 500-годдзя з дня нараджэння беларускага першадрукара наша рэспубліка магла б атрымаць неацэнны падарунак.

Пытанні, якія тут узнікаюць, далёка не новыя. Многія матэрыяльныя і духоўныя каштоўнасці ў апошнія дзесяцігоддзі вярнулі нашы суседзі (прыгадася хача б вавельскія габелены). Актыўна вядзецца такая работа ў Грузіі, Арменіі. І толькі беларусы неяк саромеюцца заявіць аб сваім праве на тое, што з'яўляецца часткай іх гістарычнай спадчыны. Спадчыны, якую мы павінны памножыць і перадаць наступным пакаленням.

«ЁН СТВАРЫЎ ПЕСНЮ ПРА НАШ ГОРАД...»

— Дзесяць гадоў назад тух, у актавай зале Мінскага тэхналагічнага інстытута, адбыўся ўрачысты вечар, прысвечаны 65-годдзю пісьменніка Уладзіміра Карпава. На тым вечары прысутнічаў і сам Уладзімір Барысавіч. Той вечар запісвала тэлебачанне, і зараз, я чуў, вырашана паказаць яго на экран тэлевізараў зноў. Гэта вельмі прыемна. Мы будзем мець магчымасць убачыць яго, пачуць яго голас. Зрэшты, пісьменнік жыве ў сваіх творах. І пакуль жывуць ягоныя кнігі, жыве і ён. А кнігі Уладзіміра Карпава — жывуць. Яго раманы «За годам год», «Вясенні ліўні», «Нямігі крывавыя берагі», «Сотая маладосць» — гэта суровая, мужная і ўзнёслая песня пра сталіцу Беларусі.

Ён стварыў і пакінуў нам у спадчыну сваю песню пра наш горад. «Ведаеце, якім я ўбачыў Мінск у 44-ым? Зусім разбураным. І зайчы тварылі ў трамвайным парку», — любіў гаварыць Уладзімір Барысавіч. Ён любіў Мінск, і з вялікай любоўю паказаў яго нам, паказаў і гады змагання з фашызмам і ў гады аднаўлення, у гады пасляваеннага будаўніцтва. Пра наш горад ён раскажаў не толькі ў сваіх мастацкіх творах. Уладзімір Карпаў — адзін з аўтараў кнігі «Мы раскажам пра Мінск», ён — аўтар тэксту да фотаальбома «Мінск», ён — складальнік кнігі «Горад і гады». Прачытайце, дарэгія таварышы, ягоныя кнігі — вы будзеце мець асалоду паслухаць узнёслаю песню пра наш горад, пра нашу слаўную, мужную і працавітую сталіцу...

Такімі словамі адкрываў вечар, прысвечаны 75-годдзю з дня нараджэння Уладзіміра Карпава, які днямі адбыўся ў Беларускай тэхналагічным інстытуте імя С. М. Кірава, Алесь Асіпенка. Ён падзяліўся са студэнтамі і выкладчыкамі ўспамінамі аб сустрэчах, размовах з У. Карпавым, падкрэсліў сур'ёзнасць, грунтоўнасць і этанакіраванасць творчасці вядомага пісьменніка і літаратуразнаўцы.

З увагай слухала зала выступленне Героя Савецкага Саюза М. Асіпенка. Яна раскажала, як пазнаёмілася з Уладзімірам Барысавічам. Гэта здарылася неўзабаве пасля забойства Кубэ, у якім яна прымала непасрэдную ўдзел. З Мінска яна шчасліва выбралася і апынулася ў вёсцы Янушавічы на партызанскай Лагойшчыне. Там да яе завітаў зусім малады хлопец, назваўшыся прадстаўніком Мінскага падпольнага абкома КП(б)Б Валодзем. Гэта быў першы чалавек, каму Марына Барысаўна раскажала ўсю праўду. Мо і з гэтых прычын сустрэча запомнілася. Памятала яна вясё-

лага, усмешлівага хлопца Валодзю, пра якога адно і ведала, што ён — Валодзя. А другі раз убачыла яго ажно праз дзесяць гадоў, на сустрэчы былых партызан і падпольшчыкаў у Руднянскім лесе на той жа Лагойшчыне. Там да яе падшоў ужо немаляды, з пасіве-лімі скронямі чалавек і загаварыў: «Марына Барысаўна, не пазнаеце? Валодзя я. Памятаеце?» Так яны сустрэліся зноў. І з тае пары сяброўства, дружбы і тае даўжылася да самай смерці пісьменніка.

— Ён мог бы яшчэ так шмат зрабіць! У яго было надзвычай шмат планаў і задум. На вялікі жаль, ён не паспеў іх здзейсніць. Але і таго, што ён зрабіў, досыць, каб сказаць: такіх людзей не забываюцца, яны будуць жыць не толькі ў нашай памяці, але і ў памяці нашчадкаў, — скончыла свой расказ М. Асіпенка.

Пра творчы шлях У. Карпава раскажа студэнтам Уладзімір Юрэвіч. Ён адзначыў, што ў творах, прысвечаных мінулай вайне, пісьменнік часам грашылі супраць праўды, апускалі тую цяжкасць, з якімі сутыкнуліся савецкія людзі, не адлюстроўвалі трагедыянага ў подзвігу народа. У. Карпаў адным з першых у нашай літаратуры пачаў пісаць праўду аб вайне, аб змаганні з фашызмам у акупацыі. Ён абаліраў на строга дакументальны матэрыял. Але пісьменнік здолеў пераадолець супраціўленне дакументальнасці, стварыў сапраўдныя мастацкія творы. Кніг такога плана, якія выйшлі з-пад пера У. Карпава, у нашай літаратуры няшмат, падкрэсліў У. Юрэвіч.

Член праўлення Мінскай секцыі вэтэранаў вайны К. Груздзёў пазнаёміў прысутных з баявым шляхам Уладзіміра Барысавіча, адзначыўшы ў заключэнне, што раманы пісьменніка пра мінскае падполле з'яўляюцца, на сутнасці, своеасаблівымі падручнікамі па партызанскай барацьбе ў нашым горадзе.

Аляксандр прачытаў верш, прысвечаны У. Карпаву.

Успамінамі пра Уладзіміра Барысавіча падзялілася яго былая вучаніца М. Пікулоўская. — Ён вучыў яе, калі працаваў дырэктарам школы ў вёсцы Крукі былога Камарынскага раёна.

Цёплае слова ўдзячнасці ўсім, хто прыняў удзел ва ўшанаванні памяці У. Карпава, сказала ўдава пісьменніка М. Карпава.

Вечар завяршыўся канцэртамі, які далі артысты Белдзяржфілармоніі.

М. КАВАЛІЦКІ.

У калгасе імя У. І. Леніна Акцябрскага раёна прайшоў Дзень выдавецтва «Мастацкая літаратура». Аб стане выдавецчых спраў працаўнікам гаспадаркі расказалі загадчык рэдакцыі прозы У. Рубанаў і старшы рэдактар рэдакцыі крытыкі, літаратуразнаўца і драматургі М. Мятліцкі. Адзначалася роля сацыяльнага заказа ў рабоце «Мастацкай літаратуры».

У прыватнасці, на матэрыяле з жыцця гэтага калгаса В. Шырко піша кнігу нарысаў.

Літаратуру прыняў першы сакратар Акцябрскага райкома партыі М. М. Судас.

Супрацоўнікі «Мастацкай літаратуры» сярод калгаснікаў. У цэнтры — старшыня гаспадаркі С. Карагедзі.

Фота І. РАГОВІЧА.

Адам МАЛЬДЗІС

ВЯРНУЦЬ ЗАКОННАМУ ЎЛАДАЛЬНІКУ

даследаваць іх, нам давядзіцца ездзіць у іншыя рэспублікі і іншыя краіны, выдаткоўваць на гэта вялікія грошы.

Найбольшыя страты беларускай культуры панесла ў другой сусветнай вайне. Фашысцкія захопнікі этанакіравана і сістэматычна рабавалі і вывозілі ў райх каштоўнасці, што захоўваліся ў беларускіх музеях, архівах і бібліятэках. Прывяду толькі некалькі найбольш характэрных фактаў, узятых з тагачаснага друку. Ужо ў канцы жніўня 1941 г. з Мінска, з Дзяржаўнага музея БССР, у Кёнігсберг былі вывезены найбольш каштоўныя карціны, «каменныя бабы», калекцыя слухавых паясоў, што да вайны захоўваліся ў Нясвіжы. Затым на Захад былі адпраўлены найбольш каштоўныя часткі збораў рэспубліканскай, акадэмічнай, універсітэцкай і мінскай гарадской бібліятэк. У Рупіборы апынуўся архіў АН БССР. У 1943 г. былі разрабаваны калекцыі Баранавіцкага музея, дзе захоўваліся карціны Рубенса, Сальваторэ Роза, творы беларускіх мастакоў, заходнеўрапейскі і кітайскі фарфор, неўрапейскія разьба па дрэве XIV стагоддзя. Урэшце вясной 1944 г. былі вывезены ў Германію, спачатку ў Інстэнбург, а потым у Гехштадт (каля Ульма на Дунаі), зборы Дзяржаўнага музея БССР. Усе гэта ў сваёй пераважнай большасці так і засталася за мяжой. Рэальныя сляды беларускіх калекцый сустрэкаў у ФРГ Юліян Сямёнаў.

Паводле слоў савецкай журналісткі Аллены Брусцовай, у Аўстрыі, у штольні пад гарой Зальцберг, фашысты перахоўвалі скрыні з кнігамі, якія належалі мінскай гарадской бібліятэцы. Мне самому ў час камандзіроўкі ў Англію давядзілася бачыць у Лондане, у бібліятэцы імя Ф. Скарыны, багаты альбом з унікальнымі здымкамі, зробленымі ў 20-я гады ў час навуковай экспедыцыі на Случчыне. Альбом гэты да вайны безумоўна належаў Дзяржаўнаму музею БССР, бо экспедыцыя адбывалася пад кіраўніцтвам тагачаснага дырэктара гэтага музея.

Асобна трэба сказаць пра лёс магілёўскіх збораў. Сярод якіх знаходзіўся слаўны крыж Ефрасінні Полацкай, зроблены ў 1161 г. выдатным майстрам Лазарам Богшам з 21 залатой пласціны, куды былі ўстаўлены каштоўныя камяні. Твары святых на гэтай гістарычнай рэліквіі чаргаваліся з тонкім арнамантам і надпісамі... Апрача таго, у Магілёўскім музеі да вайны захоўваліся дзсяткі рукапісных і старадрукаваных кніг, залаты і сярэбраныя ключы

сапраўды не ў ЗША ды й не ў калекцыі Моргана.

Вялікія каштоўнасці былі вывезены з Беларусі таксама ў час першай сусветнай вайны — як кайзераўскімі, так і беларускімі войскамі, а таксама іх мясцовымі стаўленікамі. У 1916 г. сотні беларускіх рукапісаў XVI—XVIII стагоддзяў паступілі ў Гамбургскі каланіяльны (!) інстытут і Франкфурцкі універсітэт. У 1920 г. беларускае Мінскае кола таварыства аховы помнікаў вывезла на Захад 600 скрын з 36 тысячамі экспанатаў — карцінамі, кнігамі, старадаўняй зброяй, вырабамі ўрэзкай, налібоцкай, карэлішкай, гродзенскіх мануфактур XVIII ст. Куды вывезла — дакладна не ведаем да сённяшняга дня, хаця гэта няцяжка ўстанавіць па музейных і бібліятэчных каталогах.

Падобныя прыклады, блізкія і больш аддаленыя ў часе (колькі было вывезена ўсялякага добра шведамі, французамі!), можна было б множыць. Відаць, нямала іх ведаюць работнікі Дзяржаўнага і Мастацкага музеяў БССР, вядучых бібліятэк. З такіх прыкладаў даўно пара скласці поўны спіс нашых музейных, бібліятэчных і архіўных страт, асабліва часоў апошняй вайны. І, стварыўшы спецыяльную камісію, распачаць карпатлівую работу па выяўленні і вяртанні вывезеных каштоўнасцей. Усе тое, што нарабавана захопнікамі, павінна быць па справядлівасці вярнута законнаму гаспадару — беларускаму народу!

Другі, куды больш лёгкі тэпел справы — вяртанне тых беларускіх калекцый, якія ў выніку ваенных падзей або розных выпадковасцей аказаліся ў суседніх рэспубліках. У першую чаргу тут трэба назваць бібліятэку Храптовічаў і Віленскі беларускі музей. У XVIII ст. вядомы дзяржаўны дзеяч, мецэнат і паэт Іахім Храптовіч сабраў у сваім маёмтну ў Шчорсах каштоўныя кнігі і рукапісы, якія пераважна датычыліся мясцовай гісторыі. Удзячнымі чытачамі гэтай бібліятэкі з'яўляліся ў свой час Адам Міцкевіч і Ян Чачот. Паміраючы, апошні з Храптовічаў завяшчаў свае зборы першай вышэйшай навукальнай установе, якая адкрыецца ў яго родных мясцінах. І тут пачалася першая сусветная вайна. Да Шчорсаў набліжаліся кайзераўскія войскі. Каб выратаваць зборы, іх рашылі часова перавезці ў Кіеў. У 1925 годзе, калі ўжо дзейнічаў Беларускі дзяржаўны універсітэт, паміж беларускім і ўкраінскім урадамі вяліся перагаворы (пра іх пісала тады «Польмя»), каб вярнуць шчорсаўскую бібліятэку ў Беларусь. Але часы змяніліся, перагаворы спыніліся, і зборы Храптовіча да гэтага часу знаходзяцца ў Кіеве.

Зусім не выпадкова слова «ветразь» трапіла ў заглавак гэтага матэрыялу. Яго і сапраўды можна убачыць у залах мінскага Палаца мастацтва, які адзін з элементаў афармлення экспазіцыі рэспубліканскай маладзёжнай выстаўкі. У гэты сімвал гармоніі і прыганосці моладзь быццам заклала глыбокі сэнс—імненне выйсці на прасцягі свайго мастацтва. Гэта натуральна, бо ім, маладым, па адным толькі ўзросце належыць будучыня. Ад іх мы чакаем смелых крокаў у творчасці, жывога і мабільнага водгук на ўсе вострыя праблемы сённяшняга дня.

Так, можна сказаць, што выстаўка «Маладосць рэспублікі» ў пэўнай ступені дае адказ на гэтыя пытанні. Тут быццам ёсць усё і разнастайнасць тэм і жанраў, і спроба з'явіць на свет сваімі ўласнымі вачамі. Сярод амаль чатырохсот твораў жывапісу, скульптуры, графікі, плакатаў, дэкарацыйна-прыкладнага і манументальнага

чаму звяртаюся да тых, хто прыме ўдзел яшчэ не ў адной маладзёжнай справаздачы. Новы творчы ўзлет нацыянальнай графікі адбудзецца тады, калі праца пераможа інерцыю.

У. КРЫВАБЛОЦКІ,
мастан-манументаліст,
лаўрэат прэміі Ленінскага
камсамола Беларусі:

— Вядома, рэспубліканская выстаўка і тым больш такая, якая працуе ў перад'ездаўскія дні,—падзея для нас, маладых. Што можна сказаць пра экспазіцыю? На маю думку, нам, манументалістам, у параўнанні з жывапісцамі, графікамі, прыкладнікамі, якія прадстаўлены ў экспазіцыі творами-арыгіналамі, не пашанцавала. Чаму?

С. ГАРБУНОВА. Партрэт Свята-ланы Цітовіч.

У. КОЖУХ. Ордэнам Чырвонай Зоркі...

ПАД ВЕТРАЗЕМ ШУКАННЯЎ І НАДЗЕЙ...

3
МАСТАЦКАЙ ВЫСТАЎКІ
«МАЛАДОСЦЬ
РЭСПУБЛІКІ»,
ПРЫСВЕЧАНАЙ
XXVIII З'ЕЗДУ ЛКСМБ

мастацтваў ёсць работы, якія сведчаць пра жывы творчы пошук маладых. Але сустракаеш у экспазіцыі і сузіральна-меланхалічныя роздумы ў ружовым бесканфліктным свеце, якія не хваляюць гледача ні тэмай, ні яе падчай. І міжволі думаеш: чаму маладыя аўтары не імкнуцца да большага, чым зрабіць проста па-рамясніцку ўмелую, прафесійную работу?

Даць пэўную адзінку выстаўцы, пагаварыць аб праблемах маладых мастакоў напярэдадні маючага адбыцца з'езда творчага Саюза мы запрасілі тых, чые творы экспануюцца сёння ў залах Палаца мастацтваў. Слова—самой творчай моладзі рэспублікі.

У. САВІЧ,
мастан-графік:

— Мне давалося рабіць экспазіцыю графікі. Якое ад яе ўражанне? На маю думку, яна магла быць значна лепшай. Многа і слабых твораў трапіла на выстаўку, а іх чамусьці прапусціў выстаўком. Калі гаварыць увогуле пра графіку маладых, дык тут існуе адна асноўная праблема—нежаданне працаваць над сабой, шукаць пастаянна, актыўна. Сёння, пэўна, здзіўляе: маўляў, у графіцы Беларусі—моцны атрад мастакоў, тых, хто выйшаў у апошнія гады са сцен БДТМІ. Многія з іх сапраўды валодаюць рамяством, разнастайнымі тэхнікамі, умеюць працаваць у розных матэрыялах. Словам, прафесійную падрыхтоўку на аддзяленні графікі яны атрымліваюць салідную. Але з тых пяці дзесяткаў мастакоў, што атрымалі дыпломы прыкладна за апошніх дзесяць гадоў, з творчым гарніем працуюць нямногія. І не таму, што астатнія няздольныя, не таленавітыя. Проста той талент не кожны хоча развіваць. І гэта яскрава бачна ў экспазіцыі выстаўкі. А між тым, самаадукацыя прафесіянала—ці не самы важны фактар у творчасці. Я не стамляюся выказваць гэтую думку сваім студэнтам, якія, дарэчы, у сценах ВДУ—больш актыўныя асобы. Што гэта так, пацвердзіла нядаўняя выстаўка, прысвечаная 40-годдзю тэатральна-мастацкага інстытута, на якой прагучалі, у прыватнасці, імёны такіх маладых мастакоў, як Уладзімір Гладкевіч, Алена і Канстанцін Вашчанкі, Алег Назаранка. Дарэчы, яны—менавіта з тых нямногіх, хто не супакойваецца, а самастойна працягвае шукаць сваё слова ў графіцы. Вось чаму іх творы і на выстаўцы «Маладосць рэспублікі» вылучаюцца навізнай, свежым почыркам, ікардынарным асэнсаваннем тэмы.

І яшчэ. Гэта мая апошняя выстаўка, у якой я прадстаўлены як «малады» мастак. Вось

не стае нам яшчэ культуры падачы на выстаўках менавіта той мастацкай прадукцыі, якая выходзіць за межы камернасці, працуе цяпер для людзей, у інтэр'ерах і экстэр'ерах будынкаў грамадскага прызначэння, на вуліцах і плошчах рэспублікі. Возьмем хоць бы мой роспіс «У імя жыцця на зямлі», які я стварыў для Ушацкага музея. Плошча яго—каля чатырохсот квадратных метраў. Гэтай шматфігурнай кампазіцыі я аддаў амаль пяць гадоў напружанай працы, распісаны тэмперай кожны яе сантыметр. А на выстаўцы вісяць толькі чорна-белыя фотаздымкі і невялікі эскіз-кардон. Ці можна ўявіць сабе музейную залу з тым роспісам па гэтых дэталях? Зразумела, не! Тое ж самае і з іншымі творами манументальнага мастацтва, што ў экспазіцыі «Маладосць рэспублікі», якія прадставілі мае таварышы... А чаму б не пакапаціцца Палацу мастацтваў пра спецыяльны канструктыў для вялікіх слайдаў з падсветкай, на якіх вітражы, мазаікі, роспісы глядзеліся б зусім інакш? Дарэчы, зрабіць слайд або каларовы фотаздымак—заўсёды вялікая праблема, нягледзячы на тое, што ў дагаворы з мастацка-вытворчым камбінатам ёсць пункт: як толькі работа на аб'екце здаецца, дык адразу яе фатаграфавачу.

І яшчэ пра наш камбінат Мушу скажаць, што для манументалістаў тут няма амаль ніякай базы. Няма спецыяльнай майстэрні для вітражыстаў. Вось цяпер мы працуем над эскізамі ў памяшканні, дзе ідзе пайка вітражоў. Уяўляеце, чым там мы ўсе дыхаем? А між тым, замест таго, каб аддаць былыя скульптурныя майстэрні вітражыстам, у гэтыя вялікія памяшканні засялілі рэзчыкаў па дрэве. На камбінате няма залы, дзе нам можна было б рабіць эскіз-кардон буйных памераў у натуральную велічыню, даводзіцца траціць час, каб у горадзе знайсці такое памяшканне, за арэнду якога камбінат аддае нямала грошай. Вось тут варта падумаць пра такі варыянт: у Мінску рэстаўрыруюцца пэўныя пяціпавярховыя будынкі, чаму б не дамовіцца з гарадскімі ўладамі, каб у час капітальнага рамонту дабудоваць спецыяльна для манументальных майстэрняў яшчэ адзін паверх? Час паклапаціцца і пра мастакоў, якія ствараюць мазаіку: няма на камбінате майстэрняў, дзе колюць смальту, людзі займаюцца гэтым у халодных падвальных памяшканнях... Словам, ёсць нямала праблем, якія перашкаджаюць маладому мастаку

працаваць з поўнай аддачай, рашаць менавіта творчыя пытанні...

В. МІХАЙЛОУСКІ,
жывапісец, член маладзёжнага
аб'яднання СМ БССР,
г. Віцебск:

— Я вось пра што хачу сказаць: выстаўка наша скончыцца, адбудзецца яе абмеркаванне, але нас, моладзь з перыферыі, ніхто на яго, дарэчы, як і заўсёды, не запраосіць. Здаецца, мы ўжо і прывыклі да таго, што Саюз мастакоў рэспублікі, у прыватнасці, маладзёжнае аб'яднанне, не надта песьціць нас увагай. Ва ўсякім разе, нам вельмі не стае шчырай, зацікаўленай гаворкі пра творчыя праблемы, што існуюць у асяроддзі маладых мастакоў, нам неабходны крытычны аналіз нашай працы. А ці часта звяртаюцца да творчасці абласных жывапісцаў, графікаў, скульптараў мастацтвазнаўцы са сталіцы? На жаль, не. Шчыра кажучы, куратарства Мінска мы не адчуваем. Праўда, зрэдку прыязджаюць, каб закупіць пэўныя творы, у асноўным графічныя. А так, калі паглядзець, дык творчая моладзь даходзіць да ўсяго сама. Але часам, бывае, таленавітыя хлопцы не вытрымліваюць—ідуць у «афармілаўку» (бо спрацоўваюць меркантильныя інтарэсы), страчваючы самае каштоўнае—патрэбу ў творчасці.

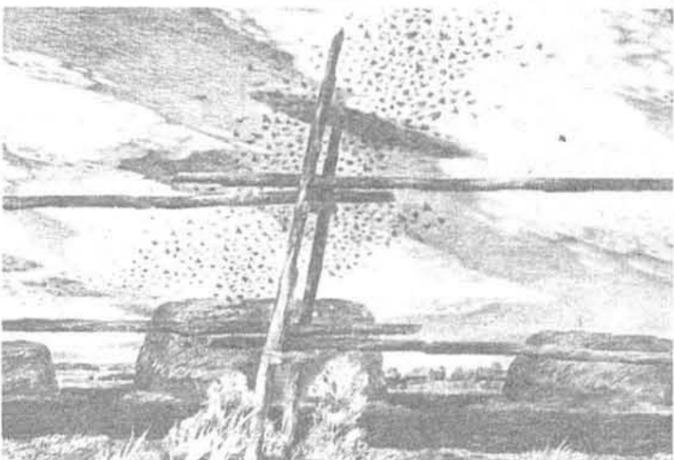
Ёсць яшчэ адна праблема, ад якой залежыць, між іншым, усё наша далейшае жыццё. Вядома, што член маладзёжнага аб'яднання—прэтэндэнт на ўступленне ў Саюз мастакоў. Зразумела, калі ён актыўная асоба, калі стабільна працуе. Нас у Віцебску, я маю на ўвазе менавіта членаў маладзёжнага аб'яднання, некалькі чалавек. На сённяшні дзень усё мы маем за плячамі па пятнаццаць выставак, сярод якіх ёсць і ўсеагульныя. Але ці нашчасціць нам быць заўважанымі нашымі старэйшымі калегамі са сталіцы, ці дасць нам хто адтуль параду—рыхтаваць дакументы на паступленне ў Саюз або варта яшчэ працаваць над сабой, каб не сорамна было за свае творы? Гэта, як кажучы, пытанне адкрытае. Застаецца толькі спадзявацца на выпадак...

С. ГАРБУНОВА,
скульптар, лаўрэат прэміі
Ленінскага камсамола
Беларусі:

— На жаль, не магу пахваліцца, як старшыня бюро секцыі скульптуры Саюза мастакоў, што экспазіцыя, дзе прадстаўлены пластычныя творы

А. КСЯНДЗОЎ. Навальніца. З цыкла «У шляху».

Р. СІТНІЦА. Развітальныя чароды. Фота А. КАЛЯДЫ

маладых,—з лепшых. Мне здаецца, нельга апаніць становішча экспазіцыю, дзе няма ніводнай «заглаўной» работы, не адчуваецца імкнення да пошуку, да мастацкага адкрыцця. Ды і сама я выставіла толькі два скульптурныя партрэты... А між тым, у скульптуры павінны ўвасабляцца самыя высокія ідэі. Бадай, найбольш складаная тэма—вобраз сучасніка. Здаецца, каму ж, як не нам, маладым, распрацоўваць яе далей? Аказваецца, часам нам лягчэй схвацаць за гісторыю, бо там быццам усё зразумела. Вядома, ёсць у маладых скульптараў нямала нявырашаных праблем, якія змяняюць штодзённа падтрымліваць сябе ў творчай форме. Пасля заканчэння інстытута малады мастак падобны на птушаня, якое выпала з гнязда. Ён пазбаўлены кантролю і дапамогі настаўніка, інстытуцкай майстэрні. Пачынаюцца праблемы з працаўладкаваннем. Памятаю, якім ударам для мяне, выпускніцы з чарвоным дыпломам, было застацца без працы, бо менавіта гады ўсіх скульптараў вывелі са штата камбіната... Прайшло чатыры гады з дня заканчэння

БДТМІ да стварэння помніка Сымону Буднаму, над вобразам якога я працавала яшчэ ў сценах інстытута. Я зразумела за гэты час адно: цяжка адстойваць сваю мастакоўскую назіцыю, але без яе не адбудзецца індывідуальнасць, асоба творчая. Чаму я гэта падкрэсліваю? На жаль, той-сёй з маладых ставіць сабе за мэту толькі матэрыяльную забяспечанасць і займаецца рамясніцтвам. Колькі разоў даводзілася назіраць на савец, як скульптар, якому прапаўваюць зрабіць манументальны знак, адмаўляецца ад заказа, бо за бюст, маўляў, большыя грошы плоціць. Сорамна і крыўдна становіцца за такога чалавека, які носіць званне мастака. Вось чаму хочацца прыгадаць вядомыя словы: трэба падтрымліваць талент, а бяздарнасць сама прарвецца. А талент—гэта не толькі здольнасць, гэта яшчэ і самааддача, грамадзянская назіцыя, стан душы творцы. Менавіта такім людзям і трэба ісці насустрэч, забяспечваць іх майстэрнямі, насылаць у дамы творчасці, словам, падтрымліваць.

Інтэр'ю ўзяла
Л. КРУШЫНСКАЯ.

РАЗДЕЛ ПЕРШЫ МЭТЫ І ЗАДАЧЫ САЮЗА

1. Саюз тэатральных дзеячаў БССР (СТД БССР) — добраахвотная грамадская творчая арганізацыя, якая дзейнічае на дэмакратычных асновах самакіравання і публічнасці.

1. Мэтай Саюза з'яўляецца аб'яднанне дзеячаў тэатра на асновах камуністычных ідэалаў, метадаў сацыялістычнага рэалізму — мастацкай праўды, прынцыпаў творчай разнастайнасці, развіцця і абнаўлення лепшых традыцый беларускай, шматнацыянальнай савецкай і сусветнай тэатральнай культуры.

Саюз падтрымлівае праўдзівыя, таленавітыя, ідэйна значныя творы тэатра, звернутыя да лёсу чалавека і лёсу народа; садзейнічае ўмацаванню ў сцэнічным мастацтве духу партыйнасці, сацыяльнай актыўнасці, якія дапамагаюць сцвярджаць і ў жыцці, і ў творчасці новае, сумленнае, перадавое і змагацца з руцінай, коснасцю, застоём, якія тармозяць рух грамадства наперад.

2. Саюз сумесна з дзяржаўнымі органамі кіравання культуры ўдзельнічае ў кіраўніцтве творчай дзейнасцю тэатраў і іншых арганізацый, звязаных з тэатральным мастацтвам, аказвае работнікам тэатра прафесійную, прававую і сацыяльна-бытавую дапамогу.

Саюз прымае ўдзел у супрацоўніцтве з тэатральнымі арганізацыямі і дзеячамі тэатра замежных краін, прапагандуе дасягненні савецкага тэатральнага мастацтва, адстойвае справу міру, дэмакратыі і сацыяльнага прагрэсу, сцвярджае агульначалавечыя ідэалы і каштоўнасці. Саюз тэатральных дзеячаў БССР, з'яўляючыся самастойнай часткай Саюза тэатральных дзеячаў СССР, выдзяляе сваю работу ў цесным узаемадзеянні з тэатральнымі саюзамі братніх рэспублік СССР, а таксама з іншымі творчымі саюзамі краіны.

3. У кампетэнцыю Саюза ўваходзяць:

— пытанні ўсебаковага развіцця тэатральнага мастацтва, узаемаўзбагачэння нацыянальных тэатральных культур;

— вывучэнне і фарміраванне грамадскай думкі па пытаннях тэатральнага жыцця ў рэспубліцы;

— абарона аўтарскіх і выканальніцкіх правоў, забеспячэнне неабходных умоў творчай працы і жыцця тэатральных дзеячаў Беларускай ССР;

— распрацоўка і эксперыментальная праверка новых форм арганізацыі тэатральнай справы.

4. Саюз тэатральных дзеячаў БССР у выпадку неабгрунтаваных ці некампетэнтных кіраўнічых рашэнняў у галіне тэатральнай справы прыпыняе іх ажыццяўленне адпаведна з існуючым заканадаўствам. Саюз сумесна з дзяржаўнымі органамі кіраўніцтва культуры і работнікамі тэатраў рэгулярна заслухоўвае справаздачы выбранных і прызначаных кіраўнікоў Саюза і органаў кіраўніцтва культуры, ацэньвае іх дзейнасць і ў неабходных выпадках ставіць пытанне аб вызваленні работнікаў, якія не спраўляюцца са сваімі абавязкамі ці скампраметавалі сябе.

II. Для рэалізацыі сваіх мэт і задач Саюз тэатральных дзеячаў БССР:

1. Удзельнічае ў вырашэнні пытанняў і выпрацоўвае рэкамендацыі:

— па рабоце рэпертуарна-рэдакцыйных калегій органаў кіраўніцтва культуры, дзяржаўных заказах на драматычныя і музычна-драматычныя творы;

— па назначэннях і атэстацыі кіруючых кадраў тэатраў, тэатральных навучальных устаноў і іншых арганізацый, звязаных са сцэнічным мастацтвам,

вам, падрыхтоўцы кадравага рэзерву і павышэнні кваліфікацыі работнікаў тэатраў;

— па размеркаванні дзяржаўнай датацыі і рэсурсаў у сферы тэатральнага мастацтва.

2. Вызначае асноўныя напрамкі арганізацыі тэатральнага працэсу:

— развіццё прынцыпаў дэмакратызму і самакіравання ў жыцці тэатральных калектываў;

8. Кіруе работай Бюро прапаганды тэатральнага мастацтва.

9. Ажыццяўляе выдавецкую дзейнасць, накіраваную на аб'яднанне і прапаганду творчага вопыту беларускага, шматнацыянальнага савецкага і замежнага тэатраў, публікацыю твораў драматургіі, вынікаў даследаванняў у галіне гісторыі і тэорыі тэатра, эканомікі, сацыялогіі і арганізацыі тэатра.

10. Вылучае дзеячаў тэатра на атрыманне Ленінскай і Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, прысваенне ганаровых званняў, прызначэнне персанальных пенсій.

11. У супрацоўніцтве з Усеагульным агенствам па аўтарскім правам кантралюе захаванне аўтарскіх і выканальніцкіх правоў стваральнікаў спектакля. Прадстаўляе і абараняе інтарэсы аўтараў, рэжысёраў, усіх дзеячаў тэатра, чья творчая праца выкарыстоўваецца кінематографам, студыямі гуказапісу, радыё, тэлебачаннем, іншымі сродкамі масавай інфармацыі.

12. Адкрывае і ўтрымлівае дамы актёраў, палаты работнікаў мастацтваў, творчыя клубы, бібліятэкі, музеі, выстаўкі, санаторыі, дамы творчасці, лячэбныя ўстановы, пансіянаты, дачы, інтэрнаты, яслі, дзіцячыя сады, піянерскія лагеры, базы адпачынку, турыстычныя лагеры, прадпрыемствы грамадскага харчавання.

13. Прадстаўляе членам Саюза і членам іх сем'яў пуцёўкі ў здраўніцы, дамы адпачынку і дамы творчасці Саюза і дзіцячыя ўстановы, устанавіваючы для іх ільготы па аплаце.

14. Аказвае членам Саюза матэрыяльную дапамогу, выдае пазыкі, арганізуе касу ўзаемадапамогі.

15. Сумесна з Міністэрствам культуры БССР кіруе інфармацыйна-кансультацыйнай і службай працаўладкавання сцэнічных работнікаў.

16. Клапоціцца пра ветэранаў тэатральнага мастацтва, стварае і ўтрымлівае дамы ветэранаў сцэны, арганізуе работу секцый ветэранаў на месцах.

17. Ажыццяўляе мерапрыемствы па ўшанаванні памяці выдатных тэатральных дзеячаў.

18. Кіруе работай Бюро прапаганды тэатральнага мастацтва.

19. Ажыццяўляе выдавецкую дзейнасць, накіраваную на аб'яднанне і прапаганду творчага вопыту беларускага, шматнацыянальнага савецкага і замежнага тэатраў, публікацыю твораў драматургіі, вынікаў даследаванняў у галіне гісторыі і тэорыі тэатра, эканомікі, сацыялогіі і арганізацыі тэатра.

20. Вылучае дзеячаў тэатра на атрыманне Ленінскай і Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, прысваенне ганаровых званняў, прызначэнне персанальных пенсій.

21. У супрацоўніцтве з Усеагульным агенствам па аўтарскім правам кантралюе захаванне аўтарскіх і выканальніцкіх правоў стваральнікаў спектакля. Прадстаўляе і абараняе інтарэсы аўтараў, рэжысёраў, усіх дзеячаў тэатра, чья творчая праца выкарыстоўваецца кінематографам, студыямі гуказапісу, радыё, тэлебачаннем, іншымі сродкамі масавай інфармацыі.

22. Адкрывае і ўтрымлівае дамы актёраў, палаты работнікаў мастацтваў, творчыя клубы, бібліятэкі, музеі, выстаўкі, санаторыі, дамы творчасці, лячэбныя ўстановы, пансіянаты, дачы, інтэрнаты, яслі, дзіцячыя сады, піянерскія лагеры, базы адпачынку, турыстычныя лагеры, прадпрыемствы грамадскага харчавання.

23. Прадстаўляе членам Саюза і членам іх сем'яў пуцёўкі ў здраўніцы, дамы адпачынку і дамы творчасці Саюза і дзіцячыя ўстановы, устанавіваючы для іх ільготы па аплаце.

24. Аказвае членам Саюза матэрыяльную дапамогу, выдае пазыкі, арганізуе касу ўзаемадапамогі.

25. Сумесна з Міністэрствам культуры БССР кіруе інфармацыйна-кансультацыйнай і службай працаўладкавання сцэнічных работнікаў.

26. Клапоціцца пра ветэранаў тэатральнага мастацтва, стварае і ўтрымлівае дамы ветэранаў сцэны, арганізуе работу секцый ветэранаў на месцах.

27. Ажыццяўляе мерапрыемствы па ўшанаванні памяці выдатных тэатральных дзеячаў.

28. Кіруе работай Бюро прапаганды тэатральнага мастацтва.

29. Ажыццяўляе выдавецкую дзейнасць, накіраваную на аб'яднанне і прапаганду творчага вопыту беларускага, шматнацыянальнага савецкага і замежнага тэатраў, публікацыю твораў драматургіі, вынікаў даследаванняў у галіне гісторыі і тэорыі тэатра, эканомікі, сацыялогіі і арганізацыі тэатра.

30. Вылучае дзеячаў тэатра на атрыманне Ленінскай і Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, прысваенне ганаровых званняў, прызначэнне персанальных пенсій.

31. У супрацоўніцтве з Усеагульным агенствам па аўтарскім правам кантралюе захаванне аўтарскіх і выканальніцкіх правоў стваральнікаў спектакля. Прадстаўляе і абараняе інтарэсы аўтараў, рэжысёраў, усіх дзеячаў тэатра, чья творчая праца выкарыстоўваецца кінематографам, студыямі гуказапісу, радыё, тэлебачаннем, іншымі сродкамі масавай інфармацыі.

32. Адкрывае і ўтрымлівае дамы актёраў, палаты работнікаў мастацтваў, творчыя клубы, бібліятэкі, музеі, выстаўкі, санаторыі, дамы творчасці, лячэбныя ўстановы, пансіянаты, дачы, інтэрнаты, яслі, дзіцячыя сады, піянерскія лагеры, базы адпачынку, турыстычныя лагеры, прадпрыемствы грамадскага харчавання.

33. Прадстаўляе членам Саюза і членам іх сем'яў пуцёўкі ў здраўніцы, дамы адпачынку і дамы творчасці Саюза і дзіцячыя ўстановы, устанавіваючы для іх ільготы па аплаце.

34. Аказвае членам Саюза матэрыяльную дапамогу, выдае пазыкі, арганізуе касу ўзаемадапамогі.

35. Сумесна з Міністэрствам культуры БССР кіруе інфармацыйна-кансультацыйнай і службай працаўладкавання сцэнічных работнікаў.

36. Клапоціцца пра ветэранаў тэатральнага мастацтва, стварае і ўтрымлівае дамы ветэранаў сцэны, арганізуе работу секцый ветэранаў на месцах.

37. Ажыццяўляе мерапрыемствы па ўшанаванні памяці выдатных тэатральных дзеячаў.

38. Кіруе работай Бюро прапаганды тэатральнага мастацтва.

39. Ажыццяўляе выдавецкую дзейнасць, накіраваную на аб'яднанне і прапаганду творчага вопыту беларускага, шматнацыянальнага савецкага і замежнага тэатраў, публікацыю твораў драматургіі, вынікаў даследаванняў у галіне гісторыі і тэорыі тэатра, эканомікі, сацыялогіі і арганізацыі тэатра.

40. Вылучае дзеячаў тэатра на атрыманне Ленінскай і Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, прысваенне ганаровых званняў, прызначэнне персанальных пенсій.

41. У супрацоўніцтве з Усеагульным агенствам па аўтарскім правам кантралюе захаванне аўтарскіх і выканальніцкіх правоў стваральнікаў спектакля. Прадстаўляе і абараняе інтарэсы аўтараў, рэжысёраў, усіх дзеячаў тэатра, чья творчая праца выкарыстоўваецца кінематографам, студыямі гуказапісу, радыё, тэлебачаннем, іншымі сродкамі масавай інфармацыі.

42. Адкрывае і ўтрымлівае дамы актёраў, палаты работнікаў мастацтваў, творчыя клубы, бібліятэкі, музеі, выстаўкі, санаторыі, дамы творчасці, лячэбныя ўстановы, пансіянаты, дачы, інтэрнаты, яслі, дзіцячыя сады, піянерскія лагеры, базы адпачынку, турыстычныя лагеры, прадпрыемствы грамадскага харчавання.

43. Прадстаўляе членам Саюза і членам іх сем'яў пуцёўкі ў здраўніцы, дамы адпачынку і дамы творчасці Саюза і дзіцячыя ўстановы, устанавіваючы для іх ільготы па аплаце.

44. Аказвае членам Саюза матэрыяльную дапамогу, выдае пазыкі, арганізуе касу ўзаемадапамогі.

45. Сумесна з Міністэрствам культуры БССР кіруе інфармацыйна-кансультацыйнай і службай працаўладкавання сцэнічных работнікаў.

46. Клапоціцца пра ветэранаў тэатральнага мастацтва, стварае і ўтрымлівае дамы ветэранаў сцэны, арганізуе работу секцый ветэранаў на месцах.

47. Ажыццяўляе мерапрыемствы па ўшанаванні памяці выдатных тэатральных дзеячаў.

48. Кіруе работай Бюро прапаганды тэатральнага мастацтва.

49. Ажыццяўляе выдавецкую дзейнасць, накіраваную на аб'яднанне і прапаганду творчага вопыту беларускага, шматнацыянальнага савецкага і замежнага тэатраў, публікацыю твораў драматургіі, вынікаў даследаванняў у галіне гісторыі і тэорыі тэатра, эканомікі, сацыялогіі і арганізацыі тэатра.

50. Вылучае дзеячаў тэатра на атрыманне Ленінскай і Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, прысваенне ганаровых званняў, прызначэнне персанальных пенсій.

51. У супрацоўніцтве з Усеагульным агенствам па аўтарскім правам кантралюе захаванне аўтарскіх і выканальніцкіх правоў стваральнікаў спектакля. Прадстаўляе і абараняе інтарэсы аўтараў, рэжысёраў, усіх дзеячаў тэатра, чья творчая праца выкарыстоўваецца кінематографам, студыямі гуказапісу, радыё, тэлебачаннем, іншымі сродкамі масавай інфармацыі.

52. Адкрывае і ўтрымлівае дамы актёраў, палаты работнікаў мастацтваў, творчыя клубы, бібліятэкі, музеі, выстаўкі, санаторыі, дамы творчасці, лячэбныя ўстановы, пансіянаты, дачы, інтэрнаты, яслі, дзіцячыя сады, піянерскія лагеры, базы адпачынку, турыстычныя лагеры, прадпрыемствы грамадскага харчавання.

У студзені 1987 года заснаваны Саюз тэатральных дзеячаў БССР — новая творчая арганізацыя, закліканая актывна ўплываць на ўдасканаленне ідэйна-мастацкага ўзроўню сцэнічнага мастацтва.
Праект Статута СТД БССР, які сёння друкуецца

на старонках «ЛіМа», — важнейшы дакумент новага тэатральнага саюза, і мы спадзяемся, што ён будзе ўсебакова і зацікаўлена абмеркаваны тэатральнай грамадскасцю.

ПРЕЗІДЫУМ ПРАУЛЕННЯ СТД БССР

ПРАЕКТ

СТАТУТ Саюза тэатральных дзеячаў БССР

Саюз тэатральных дзеячаў БССР утвораны 14 студзеня 1987 года VIII з'ездам БТА і з'яўляецца пераемцам Беларускага тэатральнага аб'яднання

— фарміраванне творчых складаў тэатраў з улікам патрэб і перспектывы развіцця тэатральнага мастацтва, мастацкай мэтазгоднасці, сацыяльнай і маральнай справядлівасці, творчых інтарэсаў актёраў, рэжысёраў і іншых тэатральных дзеячаў;

— удасканаленне арганізацыі і кіравання тэатральнай справы.

3. Забяспечвае аб'ектыўную ацэнку з'яў тэатральнага мастацтва, стану і перспектывы развіцця тэатральных калектываў БССР.

Садзейнічае развіццю тэатральнай крытыкі, усіх яе форм і жанраў, сцвярджае ў ёй высокі прафесіяналізм, дух павагі да людзей тэатра, вынікаў іх творчай працы, клопоціцца аб тым, каб у сферы крытыкі абарона таленту спалучалася з мастацкай патрабавальнасцю і партыйнай прынцыповасцю.

4. Аказвае дзеячам тэатра і тэатральным калектывам усебаковую дапамогу ў іх прафесійным удасканаленні. З гэтай мэтай:

— арганізуе лабараторыі і семінары па пытаннях тэорыі і практыкі сцэнічнага мастацтва;

— накіроўвае спецыялістаў для праглядаў і абмеркаванняў спектакляў, вывучэння вопыту работы тэатраў і аказання ім творчай і матэрыяльнай дапамогі;

— прадастаўляе тэатральным дзеячам творчыя камандзіроўкі для знаёмства з дасягненнямі ў галіне сцэнічнага мастацтва Савецкага Саюза і замежных краін.

5. Усведамляючы вялікую адказнасць перад будучыняй тэатра, неабходнасць пастаяннага прытоку свежых творчых сіл, барацьбы з руцінай і застоём, Саюз звяртае асаблівую ўвагу на работу з творчай моладдзю, усямерна садзейнічае яе ідэйнаму, прафесійнаму, грамадзянскаму і маральнаму стаўленню.

6. Стварае эксперыментальныя тэатральныя калектывы і дапамагае студыйнаму тэатральнаму руху.

7. Садзейнічае шэфскім сувязям тэатральных калектываў з працоўнымі горада і вёскі, воінамі Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту, навучэнцамі школ, прафтэхвучылішчаў, ВУН і тэхнікумаў, аказвае творчую дапамогу народным тэатрам, калектывам тэатральнай самадзейнасці, спрыяе развіццю масавых форм тэатральнага мастацтва.

ральной справы, тэатральнай крытыкі і тэатразнаўства.

10. Вылучае дзеячаў тэатра на атрыманне Ленінскай і Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, прысваенне ганаровых званняў, прызначэнне персанальных пенсій.

11. У супрацоўніцтве з Усеагульным агенствам па аўтарскім правам кантралюе захаванне аўтарскіх і выканальніцкіх правоў стваральнікаў спектакля. Прадстаўляе і абараняе інтарэсы аўтараў, рэжысёраў, усіх дзеячаў тэатра, чья творчая праца выкарыстоўваецца кінематографам, студыямі гуказапісу, радыё, тэлебачаннем, іншымі сродкамі масавай інфармацыі.

12. Адкрывае і ўтрымлівае дамы актёраў, палаты работнікаў мастацтваў, творчыя клубы, бібліятэкі, музеі, выстаўкі, санаторыі, дамы творчасці, лячэбныя ўстановы, пансіянаты, дачы, інтэрнаты, яслі, дзіцячыя сады, піянерскія лагеры, базы адпачынку, турыстычныя лагеры, прадпрыемствы грамадскага харчавання.

13. Прадстаўляе членам Саюза і членам іх сем'яў пуцёўкі ў здраўніцы, дамы адпачынку і дамы творчасці Саюза і дзіцячыя ўстановы, устанавіваючы для іх ільготы па аплаце.

14. Аказвае членам Саюза матэрыяльную дапамогу, выдае пазыкі, арганізуе касу ўзаемадапамогі.

15. Сумесна з Міністэрствам культуры БССР кіруе інфармацыйна-кансультацыйнай і службай працаўладкавання сцэнічных работнікаў.

16. Клапоціцца пра ветэранаў тэатральнага мастацтва, стварае і ўтрымлівае дамы ветэранаў сцэны, арганізуе работу секцый ветэранаў на месцах.

17. Ажыццяўляе мерапрыемствы па ўшанаванні памяці выдатных тэатральных дзеячаў.

РАЗДЕЛ ДРУГІ

АРГАНІЗАЦЫЙНАЯ БУДОВА САЮЗА

1. Вышэйшым органам Саюза тэатральных дзеячаў БССР з'яўляецца з'езд, які склікаецца адзін раз у пяць гадоў.

2. Рашэнне аб скліканні чар-

ферэнцыях, сходах мясцовых арганізацый Саюза.

4. З'езд тэатральных дзеячаў БССР:

— абмяркоўвае важнейшыя праблемы развіцця тэатральнага мастацтва ў рэспубліцы;

— вызначае перспектывныя задачы дзейнасці Саюза; зацвярджае статут і ў неабходных выпадках уносіць у яго папраўкі і змены;

— зацвярджае справаздачы праўлення і рэвізійнай камісіі Саюза;

— вызначае колькасць склад і структуру праўлення, рэвізійнай камісіі і выбірае іх тайным галасаваннем.

Абранымі лічацца кандыдаты, якія атрымалі найбольшую колькасць галасоў, але не менш за 50 працэнтаў тых, хто прымаў удзел у галасаванні.

5. Кіруючым органам Саюза ў перыяд паміж з'ездамі з'яўляецца праўленне Саюза. Пленум праўлення склікаецца не радзей за два разы ў год.

6. Праўленне Саюза:

— вызначае колькасць склад прэзідыума і сакратарыята, выбірае адкрытым галасаваннем прастай большасцю галасоў, пры ўмове ўдзелу ў галасаванні не менш за 2/3 членаў праўлення, прэзідыум, старшыню і сакратараў праўлення Саюза;

— вызначае шляхі ажыццяўлення рашэнняў з'езда Саюза;

— кіруе дзейнасцю арганізацый Саюза на месцах;

— кіруе работай тэатральнага фонду, асноўнай задачай якога з'яўляецца стварэнне неабходнай матэрыяльна-тэхнічнай і фінансавай базы для забеспячэння арганізацыйна-творчай і сацыяльна-бытавой дзейнасці Саюза. Работа тэатральнага фонду ўзначальваецца праўленнем і рэгулюецца спецыяльным палажэннем;

— разглядае штогадовыя справаздачы прэзідыума аб яго дзейнасці;

— уносіць у дзяржаўныя органы прапановы па развіцці тэатральнай справы.

7. Выканаўчым органам праўлення Саюза з'яўляецца яго прэзідыум. У перыяд паміж пленумамі праўлення прэзідыум з'яўляецца кіруючым органам і збіраецца не радзей чым 1 раз у 2 месяцы.

Сакратарыят на чале са старшынёй праўлення Саюза:

— кіруе штодзённай дзейнасцю

апарату прэзідыума праўлення Саюза, рыхтуе пасяджэнні праўлення і прэзідыума;

— прызначае і зацвярджае кіруючых работнікаў апарату Саюза;

— накіроўвае і арганізуе работу Саюза ў адпаведнасці са статутам і рашэннямі з'езда і пленумаў праўлення;

— кіруе ідэйна-творчай, сацыяльна-бытавой, арганізацыйнай, вытворча-гаспадарчай і фінансавай дзейнасцю Саюза, а таксама работай яго арганізацый на месцах і ажыццяўляе кантроль за іх дзейнасцю;

— сумесна з дзяржаўнымі органамі кіраўніцтва культуры ўдзельнічае ў развіцці тэатральнай справы і мае права ў неабходных выпадках прыпыняць кіраўнічыя рашэнні;

— засноўвае і прысуджае прэміі Саюза за выдатныя дасягненні ў галіне тэатральнага мастацтва;

— кіруе дзейнасцю рэспубліканскага Дома работнікаў мастацтваў;

— стварае па асноўных напрамках творчай дзейнасці пастаянныя камісіі і творчыя секцыі.

Старшынёй камісіі і секцыі зацвярджаюцца прэзідыумам.

8. Рашэнні праўлення, прэзідыума і сакратарыята прымаюцца адкрытым галасаваннем большасцю галасоў прысутных і даводзяцца да ведама мясцовых арганізацый Саюза і шырокай тэатральнай грамадскасці.

9. Пры прэзідыуме Саюза дзейнічае канфліктная камісія па творчых пытаннях.

Камісія зацвярджае прэзідыум праўлення Саюза. Задачай камісіі з'яўляецца разгляд найбольш складаных творчых спрэч

11. Рэвізійная камісія:

— кантралюе выкананне статута Саюза, рашэнняў з'ездаў;

— правярае выкананне планаў творчай дзейнасці Саюза; — сумесна з бухгалтарам-рэвізорам Саюза праводзіць рэвізіі і ажыццяўляе кантроль фінансава-гаспадарчай дзейнасці апарату Саюза, тэатральнага фонду, прадпрыемстваў і арганізацый Саюза;

— арганізуе комплексныя рэвізіі;

— аказвае метадычную дапамогу рэвізійным камісіям мясцовых арганізацый і правярае іх работу;

— кантралюе работу апарату Саюза і яго падраздзяленняў;

— правярае разгляд запяў, пісьмаў і скаргаў членаў Саюза, дамагаючыся справядлівага і своєчасовага іх вырашэння;

— накіроўвае ў неабходных выпадках прэзідыуму праўлення заключэнні па правках і рэвізіях для прыняцця належных мер.

12. Члены рэвізійнай камісіі прымаюць удзел у пленумах праўлення, пасяджэннях прэзідыума з правам дарадчага голасу.

13. Мясцовыя арганізацыі Саюза ствараюцца рашэннем прэзідыума праўлення Саюза ў абласцях і гарадах абласнога падпарадкавання пры наяўнасці не менш чым 30 членаў Саюза.

14. Кіруючымі органамі мясцовых арганізацый Саюза з'яўляюцца абласныя канферэнцыі, сходы, якія склікаюцца не радзей за два разы ў пяцігадовы перыяд паміж з'ездамі Саюза.

15. Канферэнцыя:

— абмяркоўвае творчыя і арганізацыйныя праблемы развіцця тэатральнай справы ў вобласці;

— вызначае асноўныя напямкі і канкрэтныя формы работы праўлення мясцовых арганізацый Саюза па паліпшэнні арганізацыйна-творчай дзейнасці тэатраў;

— заслухоўвае справаздачы праўлення і рэвізійнай камісіі і дае ацэнку іх работе;

— выбірае тайным галасаваннем дэлегатаў на з'езд тэатральных дзеячаў БССР па нормах, вызначаных пленумам праўлення СТД БССР;

— вызначае колькасць склад праўлення і рэвізійнай камісіі мясцовай арганізацыі, выбірае іх тайным галасаваннем. Выбранымі лічацца кандыдаты, якія атрымалі большасць галасоў, але не менш чым 50 працэнтаў тых, хто прымаў удзел у галасаванні.

16. Праўленне мясцовай арганізацыі:

— выбірае адкрытым галасаваннем большасцю галасоў старшыню і намесніка старшыні праўлення, сакратара;

— кіруе работай прафесійных творчых аб'яднанняў і секцый пры іх наяўнасці;

— вырашае пытанні прыёму ў члены Саюза і выключэння з яго тэатральных дзеячаў;

— будзе сваю работу ў цесным узаемадзеянні з тэатральнымі калектывамі, іх мастацкімі саветамі і грамадскімі арганізацыямі;

— у неабходных выпадках ставіць перад прэзідыумам праўлення СТД БССР пытанні аб прыпыненні некампетэнтных кіраўнічых рашэнняў у галіне тэатральнага мастацтва;

— клопоціцца аб ідэйна-маральным і прафесійным станавленні маладых спецыялістаў, іх творчым лёсе;

— прадстаўляе праўленню і прэзідыуму Саюза ва ўстаноў-

леным парадку планы работы, каштарысы і справаздачы аб творчай і фінансавай дзейнасці, а таксама прапановы аб прысваенні ганаровых званняў, узнагародах, персанальных прэміях;

— распараджаецца грашовымі, матэрыяльнымі сродкамі і маёмасцю арганізацыі.

Заўвага. У арганізацыях, якія налічваюць больш за 200 членаў, можа быць выбрана бюро праўлення.

17. Рэвізійная камісія мясцовай арганізацыі Саюза:

— выбірае адкрытым галасаваннем старшыню і намесніка старшыні камісіі;

— штогод праводзіць рэвізіі фінансава-гаспадарчай дзейнасці арганізацыі, кантралюе выдаткаванне і захаванне сродкаў і матэрыяльных каштоўнасцей, перадае мясцовай арганізацыі і рэвізійнай камісіі СТД БССР заключэнні па праведзеных рэвізіях і правках;

— выконвае функцыі, выкладзеныя ў раздзеле статута, які вызначае абавязкі рэвізійнай камісіі СТД БССР.

Старшыня і намеснік старшыні рэвізійнай камісіі прымаюць удзел у пасяджэннях праўлення мясцовай арганізацыі Саюза з правам дарадчага голасу.

РАЗДЗЕЛ ТРЭЦІ

ЧЛЕНЫ САЮЗА. ІХ ПРАВЫ І АБАВЯЗКІ

1. Членам Саюза можа стаць тэатральны дзеяч, які прызнае статут Саюза і мае стаж работы ў галіне сцэнічнага мастацтва не менш чым тры гады. Член Саюза павінен адпавядаць высокім прафесійным, грамадзянскім і этычным патрабаванням, садзейнічаць асабістай творчай працы свярджэнню лепшых мастацкіх і маральных ідэалаў тэатральнага мастацтва, актыўна ўдзельнічаць у рабоце адной з арганізацый Саюза.

2. Членамі Саюза могуць быць: артысты драмы (артысты драматычных тэатраў, тэатраў юнага глядача, тэатраў лялек), артысты музычных тэатраў (салісты-вакалісты, артысты балета, аркестра, хору), рэжысёры (галоўныя, рэжысёры-пастаноўшчыкі), балетмайстры і дырыжоры музычных тэатраў (галоўныя, дырыжоры-пастаноўшчыкі, балетмайстры-пастаноўшчыкі), мастакі (галоўныя, мастакі-пастаноўшчыкі), драматургі, тэатразнаўцы, тэатральныя крытыкі, педагогі па ўсіх спецыяльнасцях, звязаных з тэатральным мастацтвам, памочнікі галоўных рэжысёраў па літаратурнай частцы, загадчыкі музычных часткамі, хормайстры музычных тэатраў, канцэртмайстры і рэпетытары тэатраў (па класах вакалу, балета), дырэктары тэатраў, дырэктары-распарадчыкі, намеснікі дырэктараў, загадчыкі мастацка-пастаноўчымі часткамі, навуковыя работнікі ў галіне эканомікі, сацыялогіі тэатра, арганізацыі тэатральнай справы.

Заўвага. Членамі Саюза могуць быць таксама прадстаўнікі іншых тэатральных прафесій, якія сваёй творчай працай унеслі важкі ўклад у развіццё тэатральнага мастацтва і атрымалі прызнанне тэатральнай грамадскасці.

3. Прыём у члены Саюза праводзіцца праўленнем мясцовай арганізацыі па рэкамендацыі мясцовага творчага аб'яднання ці секцыі. Рашэнне аб прыёме разглядаецца камісіяй па прыёме і зацвярджаецца прэзідыумам праўлення СТД БССР.

4. Камісія па прыёме ў члены

Саюза ствараецца рашэннем прэзідыума і ўзначальваецца сакратаром Саюза.

5. Той, хто ўступае ў члены Саюза, прадстаўляе:

а) заяву ў праўленне мясцовай арганізацыі Саюза ці камісію па прыёме;

б) тры рэкамендацыі: — творчага аб'яднання ці секцыі;

— мастацкага савета тэатра (для тых, хто працуе ў тэатры);

— члена Саюза са стажам знаходжання ў Саюзе не менш чым пяць гадоў (для тых, хто не працуе ў тэатры, неабходны дзве асабістыя рэкамендацыі).

Заўвага. Сакратары праўлення СТД БССР устрымліваюцца ад рэкамендацый уступаючым у члены Саюза.

6. Асобы, прынятыя ў члены Саюза, атрымліваюць членскі білет і значок.

7. Члены Саюза плацяць уступны ўзнос і штогадовы членскі ўзнос. Памеры ўзносаў вызначаюцца праўленнем Саюза.

8. Адмова ў прыёме ў члены Саюза можа быць абскарджана:

— у выпадку адмовы праўлення мясцовай арганізацыі — у камісію па прыёме;

— у выпадку адмовы камісіі па прыёме — у прэзідыум праўлення Саюза.

Абскардзіць адмову ў прыёме можа як сам уступаючы, так і асобы і арганізацыі, якія яго рэкамендавалі.

Рашэнне прэзідыума па пытанні аб прыёме ў члены Саюза з'яўляецца канчатковым.

9. Член Саюза мае права:

— выбіраць і быць абраным у кіруючыя органы Саюза;

— уносіць у адпаведныя органы Саюза прапановы па паліпшэнні работы Саюза і падведамаснаму арганізацый, прадпрыемстваў і устаноў;

— карыстацца ўсімі відамі творчай, кансультацыйнай, прававой і метадычнай дапамогай, якая прадстаўляецца Саюзам;

— карыстацца сацыяльна-бытавой дапамогай і ўстаноўленымі льготамі;

— звяртацца ў канфліктную камісію па творчых пытаннях і ў іншыя органы Саюза па ўсіх праблемах, звязаных з абаронай прафесійных правоў і вынікаў творчай дзейнасці.

10. Член Саюза абавязаны:

— захоўваць статут Саюза; — выконваць рашэнні кіруючых органаў Саюза;

— актыўна ўдзельнічаць у рабоце Саюза і выконваць грамадскія даручэнні яго выбарчых органаў;

— садзейнічаць асабістай працы развіцця тэатральнага мастацтва, свярджэнню ў ім жыццёвай праўды, гуманізму і творчай разнастайнасці;

— усёй сваёй творчай дзейнасцю адстойваць і развіваць высокія этычныя традыцыі саветскага і сусветнага сцэнічнага мастацтва, жываць у сваім асяроддзі прэм'ерства, хлусню, крывадушша, угодніцтва, кампліментарнасць, групушчыну, любыя правы нацыяналізму і шавінізму.

11. За парушэнне патрабаванняў статута да члена Саюза могуць быць прыменены меры пакарання:

— грамадскае спагнанне;

— вымова;

— строгая вымова.

Спагнанні накладваюцца праўленнем мясцовай арганізацыі або прэзідыумам праўлення Саюза.

12. Выключэнне з Саюза адбываецца ў выпадках:

— здзяйснення ўчынкаў антыграмадскага і амаральнага характару;

— здзяйснення ўчынкаў, якія прыніжаюць гонар і годнасць дзеяча тэатра;

— працяглай творчай бяз-

дзейнасці, не звязанай з хваробай, выхадом на пенсію ці якой-небудзь іншай важкай прычынай;

— няўплаты членскіх узносаў на працягу года.

13. Выключэнне з Саюза праводзіцца тымі ж органамі, якім прадстаўлена права прыёму. Пастанова аб выключэнні можа быць абскарджана ў прэзідыум Саюза тэатральных дзеячаў, рашэнне якога з'яўляецца канчатковым.

14. Выключэння з Саюза могуць зноў уступіць у яго на агульных падставах пасля трохгадовага тэрміну.

15. Рашэнні аб спагнаннях і выключэнні з Саюза даводзяцца да ведама тэатральнай грамадскасці праз друкаваныя органы Саюза.

РАЗДЗЕЛ ЧАЦВЕРТЫ

СРОДКІ САЮЗА

Сродкі Саюза ўтвараюцца з: — уступных і членскіх узносаў;

— адлічэнняў ад прыбыткаў прадпрыемстваў і арганізацый Саюза;

— льгот ад падаткаў з абароту прадпрыемстваў Саюза;

— іншых адлічэнняў і льгот, якія могуць быць атрыманы Саюзам ва ўстаноўленым парадку;

— іншых паступленняў ад грамадзян і арганізацый.

РАЗДЗЕЛ ПЯТЫ

ЮРЫДЫЧНЫЯ ПРАВЫ САЮЗА І ЯГО МЯСЦОВЫХ АРГАНІЗАЦЫЙ

1. Саюз тэатральных дзеячаў БССР і яго мясцовыя арганізацыі карыстаюцца правамі юрыдычнай асобы з усімі вынікамі на падставе дзеючых у СССР і ў БССР законаў, у тым ліку:

— набываць і адчуваць маёмасць, заключаць дагаворы, ствараць гаспадарча-разліковыя прадпрыемствы, якія адпавядаюць мэтам статута Саюза, карыстацца крэдытам, ствараць бягучы і разліковы рахункі ў банках;

— прад'яўляць іск і адказваць па ісках у судах і дзяржаўных арбітражах.

2. Даверанасці, дагаворы, фінансавыя і іншыя дакументы ад імя Саюза падпісваюцца старшыняй праўлення, галоўным бухгалтарам і асобамі, упаўнаважанымі на тое сакратарыятам праўлення Саюза.

3. Даверанасці, дагаворы і іншыя дакументы арганізацый Саюза на месцах падпісваюцца старшыняй праўлення і бухгалтарам мясцовай арганізацыі і асобамі, упаўнаважанымі на гэта праўленнем мясцовай арганізацыі.

4. Праўленне Саюза ці яго прэзідыум выносяць рашэнні аб стварэнні і ліквідацыі арганізацый, устаноў і прадпрыемстваў сістэмы Саюза, зацвярджаюць Палажэнні аб іх, ствараюць ва ўстаноўленым парадку рэзерв для аказання часовай фінансавай дапамогі прадпрыемствам і арганізацыям Саюза.

5. Саюз мае пятачку і штамп. Арганізацыі Саюза маюць пятачку і штамп з адпаведнай назвай.

6. Дзейнасць Саюза тэатральных дзеячаў БССР можа быць спынена па рашэнні з'езда. Усе сродкі і маёмасць, што засталіся пасля ліквідацыі Саюза, перадаюцца дзяржаўным органам ці грамадскім арганізацыям рашэннем з'езда.

Казімір Аляксеевіч ШЫШКІН

Беларускае тэатральнае мастацтва панесла цяжкую страгу. 1 сакавіка 1987 года на 73-ім годзе жыцця памёр член КПСС з 1949 года, артыст Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горкага, народны артыст РСФСР Казімір Аляксеевіч Шышкін.

К. А. Шышкін нарадзіўся 8 лістапада 1914 года ў сяле Высокае Разанскай вобласці. Пасля заканчэння ў 1937 годзе Цэнтральнага маскоўскага тэатральнага вучылішча працаваў у тэатрах Хабараўска, Паўднёва-Сахалінска, Казані і Тульы. З 1970 года і да апошніх дзён жыцця яго творчы лёс быў непарыўна звязаны з Дзяржаўным рускім драматычным тэатрам БССР імя М. Горкага. На сцэне гэтага тэатра К. А. Шышкін стварыў яркія, псіхалагічна дакладныя вобразы Ванюшына («Дзеці Ванюшына» С. Найдзёнава), Баляснікова («Казкі старога Арбата» А. Арбузава), Малахава («Апошняя інстанцыя» М. Матукоўскага), Шупені («Трывога» А. Петрашкевіча), караля Дункана («Макбет» У. Шэкспіра) і іншыя.

К. А. Шышкін актыўна ўдзельнічаў у грамадскім жыцці. Неаднаразова выбіраўся сакратаром партыйнай арганізацыі і старшыняй прафсаюза камітэта тэатра імя М. Горкага.

Яго заслугі ў развіцці тэатральнага мастацтва адзначаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, медалямі, Ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР.

Светлая памяць пра Казіміра Аляксеевіча Шышкіна, таленавітага акцёра, камуніста і грамадзяніна, назаўсёды захавецца ў нашых сэрцах.

В. А. Пячэнікаў, Н. М. Мазай, І. І. Антановіч, Ю. М. Міхневіч, М. Р. Галко, У. І. Міхасёў, М. М. Яроманка, Э. І. Герасімовіч, В. В. Маслюк, А. І. Клімава, Р. І. Янкоўскі, Ю. У. Сідараў.

«Мастацтва Беларусі» № 2

Артыкул Л. Салавей «Дыялог на мове мастацтва» — аб пашырэнні сувязей Беларусі з замежнымі краінамі.

Е. Бондарова («Месца дзеяння — граніца»), Н. Фральцова («Дзіцячы партрэт без сямейнага інтэр'ера») — разважэнні пра новыя філмы.

Творчы партрэт Л. Асялюскага напісаў Л. Дробаў — «Подых легендарных гадоў»; праблеме захавання народнага мелосу прысвечаны артыкул Д. Якімоўскага «Музычнае радыёўшчэцце сёння»; развагі пра эстэтычнае выхаванне ў артыкуле М. Купавы «Аснова — родная мультура».

Музычнае жыццё асвятляюць Т. Якімоўскага («Думаць, шукаць, дзейнічаць...»), Д. Падбярэзскі («Нечаканыя павароты чорнага дыска»), Т. Рогач («Сем дзён музыкі»); пра асаблівасці развіцця сучаснага народнага мастацтва разважаюць Я. Сахута («Новы ўзровень старых традыцый»), А. Макараў («У сааўтарстве з прыродай»).

Сярод аўтараў — Г. Алісейчык («Час дэбютаў і дэбютантаў»), В. Навуменка («Адстойваючы да сягнутае»), М. Пшанічны («Крынічныя струны»), Л. Шылава («Чалавек буйным планам»), У. Мальцаў («...Апроч чалавечай памяці...») і А. Марціновіч («Напачатку заўсёды п'еса»).

У. Пузыня працягвае размову пра выраб народных музычных інструментаў.

У залах Рэспубліканскага музея атэізму і гісторыі рэлігіі у Гродне працуе мастацкая выстаўка, прысвечаная 660-ай гадавіне гібелі Давыда Гарадзенскага, выдатнага палкаводца сярэднявечча, абаронцы нашага краю ад крыжацкай палавы. У ліку арганізатараў выстаўкі таксама Гродзенскі дзяржаўны гісторыка-археалагічны музей, абласная арганізацыя Саюза мастакоў БССР, абласны навукова-метадычны цэнтр народнай творчасці і культасветработы, абласны савет та-

Дзмітрыеўнай. Ад гэтага шлюбу і нарадзіўся Давыд, якога пскавічы лічылі сваім патомным князем. Але ў гісторыю ён увайшоў пад імем Давыда Гарадзенскага. Бо лёс звязаў яго таксама са старажытнай Гародняй. Паміж імі, куды ён прыехаў у маладосці. Давыд Гарадзенскі прымаў удзел у паходах вялікага князя Літоўскага Гедыміна на крыжаную, праліўшы сваё мужным рыцарам, за што неўзабаве атрымаў руку княжны Біруты, дачкі Гедыміна, і стаў нашталляем Гарадзенскага замка — фарпоста ў барацьбе з крыжакамі. Давыд паспяхова адбіваў напады крыжаной у 1305 і 1306 гадах. Слаўную перамогу атрымаў ён пад Навагародням у 1314 годзе. У

А. СТУПЕНЬ. «На крыжакоў». Давыд Гарадзенскі» 1986.

Замцаваць традыцыю

Думкі з нагоды адной гродзенскай выстаўкі

варыства аховы помнікаў гісторыі і культуры.

Яшчэ да нядаўняга часу перыяд XIII—XV стагоддзяў лічыўся «белай плямай» у нашай гісторыі. Зараз, дзякуючы намаганням навукоўцаў, літаратараў, мастакоў, многія пачынае працягвацца. Сёння мы ведаем аднаго з герояў гэтага часу — Давыда Гарадзенскага.

Бацькам Давыда быў князь Даўмонт, які ў 1266 годзе пасля забойства Міндоўга ўцёк з Літвы (маецца на ўвазе гістарычная Літва — сучасная Беларусь) у Пскоў, прыняў праваслаўную веру і хрысціянскае імя. У 1282 годзе адбываецца шлюб Даўмонта з унучкай ноўгародскага князя Аляксандра Неўскага Марыяй

1322—1323 гг. ён дапамагае пскавічам адбіць крыжацкі напад. Не могучы справіцца з ім у адкрытым баі, крыжакі падкупілі польскага рыцара Андэя Госта, які па-збрэдніцку ў спіну забіў Давыда Гарадзенскага каля Франкфурта-на-Одэры ў 1326 г.

Вось такі мужны і кароткі лёс гэтага легендарнага палкаводца, гадавіну гібелі якога вырашылі адзначыць гродзенцы. Ініцыятарам стаў вядомы гісторык, дацэнт Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта М. Ткачоў. Яго ідэю падхвалілі як аматары мастацтва, так і мастакі-прафесіяналы Гродна і Мінска, супрацоўнікі гродзенскіх музеяў. Экспазіцыя выстаўкі мае камер-

ны, але вельмі эмацыянальны і змястоўны характар.

Удзельнікам выстаўкі даявіліся быць першаадкрывальнікамі аблічча героя, на якое неспакойны і драматычны час наклаў свой адбітак. Цікавыя трактоўкі вобраза Давыда Гарадзенскага прадставілі на суд глядачоў А. Дранец, В. Янушкевіч, А. Ступень, А. Шунейка, Я. Шунейка.

Адчуць подых гісторыі дазваляюць помнікі даўніх часоў. Гэта архітэктурны і гістарычны ландшафт, элементы народнага побыту і этнаграфіі. Рэаліі мінулага як своеасаблівы сімвал адвечнага паўстаюць у краявідах Р. Батальніка, В. Свістунова, П. Сычова, М. Купавы. Этнаграфічныя матывы знайшлі сваё адлюстраванне ў рабоце В. Свентахоўскай, у гістарычна-асацыятыўных аркушах А. Багустава, А. Панцюка, С. Кічка, А. Аўчынінікава, М. Скляра.

Актыўны ўдзел у выстаўцы прынялі гродзенскія мастакі-аматары — жывапісцы, разьбіры, прыкладнікі. Пра гэта сведчыць жывапіс П. Талочкі і А. Салаўёва, разьба па дрэве В. Разанкі і Г. Карпока, медалі А. Храмова і І. Саўко, ужытковая пластыка Л. Нанія і В. Атрашкевіча. Буіны макет Гродзенскага замка XV ст. і сядзібы гараджаніна ў занёманскай частцы Гародні XVI ст. выканаў на падставе гравюр і іншых гістарычных крыніц малады рабочы Гродзенскай мэблевай фабрыкі Г. Зараховіч. Па матэрыялах даследаванняў М. Ткачова рэканструкцыі ўзбраення беларускіх вояў XV—XVIII стст. зрабіў У. Кісла.

Замыкае экспазіцыю жывапіснае палатно Г. Вашчанкі «Грунвальдская бітва» (хоць яно — у пастаяннай

экспазіцыі музея). Твор адлюстроўвае вялікую перамогу славянства над крыжакамі, барацьбе з якімі прысвяціў сваё жыццё Давыд Гарадзенскі.

Упершыню з фондаў абласнога музея былі прадстаўлены як вялікі раздзел выстаўкі археалагічны знаходкі X—XIII стст. на тэрыторыі Гродна і Гродзеншчыны. Сярод іх мячы, сякеры, шпоры і іншы рыштунак коннікаў, гусарскія кірасы XVII ст., шлем-штурмак XVI ст. і г. д.

Гродзенскія гістарычныя выстаўкі 1981—1986 — гэта ўжо моцная традыцыя. Яны прысвечаліся юбілеям Максіма Багдановіча, Янкі Купалы і Якуба Коласа, Казіміра Лышчынскага, «Песні пра зубра», «Слову пра паход Ігаравы». Гэта традыцыя падтрымана Заслаўем і Полацкам, дзе таксама адбываліся мастацкія выстаўкі, прысвечаныя культурна-гістарычнай спадчыне. Яе варта развіваць і надалей. Гродна можа і нават павінна стаць месцам правядзення штогодніх рэспубліканскіх выставак на гістарычную тэматыку.

Цяпер, калі стаіць пытанне аб рэстаўрацыі і рэгенерцыі гістарычнай забудовы горада, можна спадзявацца, што з часам у адным з рэстаўраваных будынкаў размесціцца выставачная зала абласнога аддзялення Саюза мастакоў. Сучасная зала на першым паверсе стандартнай «пяціпавярхоўкі» на вуліцы Ажэшка гонару гораду не робіць.

Вопыт правядзення рэспубліканскіх выставак за межамі сталіцы ўжо ёсць: не так даўно ў Полацку з поспехам праходзіла выстаўка акварэлі і малюнка.

Для ўспрымання гісторыі патрэбна адпаведнае паветра, адпаведнае асяроддзе. Гродну, у аднозенне ад іншых гістарычных гарадоў рэспублікі, пашчасціла захаваць у асноўных рысах свой воблік. Гэта, мабыць, адзіны ў рэспубліцы музей архітэктурны пад адкрытым небам. Афіцыйнае зацвярджэнне за горадам штогодняй мастацкай выстаўкі на гістарычную тэматыку (а можа, і іншых мерапрыемстваў рэспубліканскага ўзроўню) надавала б другое жыццё яго архітэктурным каштоўнасцям, спрыяла б больш актыўнаму ўключэнню горада і рэгіёна ў агульны культурны працэс.

Віталі БОГУШ.

А. ШУНЕЙКА. «Давыд і Бірута» (робіце па тканіне). 1986.

3 9 ПА 15 САКАВІКА

11 сакавіка, 17.10

«У КАНЦЭРТНАЙ ЗАЛЕ БЕЛДЗЯРЖФІЛАРМОНІІ». ДЖ. ПЕРГАЛЕЗІ

Кантата «Стабат-матар». Выканаўцы: Мінскі камерны аркестр, хор Мінскага музычнага вучылішча імя Глінкі, салісты — лаўрэат Міжнароднага конкурсу А. Алабердыева і І. Курмангаліев.

Дырыжор — лаўрэат Міжнароднага конкурсу А. Шароў.

11 сакавіка, 18.10

«СУГУЧЧА»

Вы сустрэнецца з героямі аповесці выдатнага французскага пісьменніка А. Камю «Падзенне», якую пераклаў З. Колас.

3 уступным словам аб праблемах перакладу твораў замежных аўтараў на беларускую мову выступіць А. Асташонак.

11 сакавіка, 21.45

У ТЭАТРАХ РЭСПУБЛІКІ. В. ДАЗОРЦАУ «АПОШНІ НАВЕДВАЛЬНІК»

Спектанль Гомельскага абласнога рускага драматычнага тэатра. Уступнае слова кандыдата мастацтвазнаўства Р. Смольскага.

12 сакавіка, 17.40

СПЯВАЕ НАРОДНАЯ АРТЫСТКА СССР С. ДАЊІЛЮК

У праграме арты з опер Сен-Санса, Чайкоўскага, Рымскага-Корсава, Рацінкі.

12 сакавіка, 18.10

«МОЙ РОДНЫ КУТ»

Перадача прысвечана рэвалюцыйным, баявым і працоўным традыцыям жыхароў Рэчыцкага раёна.

12 сакавіка, 20.05

II УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ, ПРЫСВЕЧАНЫ 70-ГОДДЗЮ ВЯЛІКАГА КАСТРЫЧНІКА

Выступаюць удзельнікі мастацкай самадзейнасці Брэсцкай вобласці.

13 сакавіка, 17.10

ПАКАЗВАЕ ВІЦЕБСК. ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС «ДЗВІНА»

Пра сваю працу ў тэатры раскажа народны артыст СССР Ф. Шмакаў. Затым віцебскі скульптар А. Гвоздзікаў пазнаёміць са сваімі творами. Убачыце вы і работы фотамайстра Г. Бяліцкага, асноўная тэма якіх — барацьба за мір.

Паэт А. Салтук падзеліцца сваімі думкамі пра ахову прыроды Прыдзвінскага краю.

На заканчэнне сустрэча з народным артыстам СССР кампазітарам М. Фрадкіным.

13 сакавіка, 23.25

«НАЦІЮРН»

Творы Баха, Карэлі прагучаць у выкананні ансамбля старадаўняй музыкі «Кантале».

14 сакавіка, 13.05

«СЛОВА — ПАЭЗІЯ»

Вершы А. Куляшова чытае артыст А. Гарцуеў.

14 сакавіка, 17.05

«УСЕ ЖЫЦЦЕ ШУКАУ Я ШЧАСЦЕ...»

Перадача прысвечана аднаму з пачынальнікаў новай беларускай літаратуры, пісьменніку другой паловы XIX стагоддзя Яну Баршчэўскаму. У перадачы выкарыстаны ўспаміны яго тагачасных выкарыстаны ўспаміны яго тагачасных крытыкаў Ю. Барташэвіча, Р. Падбярэзнага, М. Грабоўскага.

14 сакавіка, 18.05

«ЗОРНЫ ДОЖДЖ»

Музычная эстрадная праграма з удзелам папулярных артыстаў латвійскай эстрады.

14 сакавіка, 23.00

«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ»

На гэты раз у праграме знаёмлыя мелодыі мінулых гадоў і сучасныя творы рок-музыкі. Адбудзецца таксама дыскусія па розных пытаннях развіцця эстраднага мастацтва.

15 сакавіка, 16.30

«МАЛАДОСЦЬ МАЯ НЕЗАБЫВУНАЯ»

Пісьменнік П. Пруднінаў успамінае пра знаёмства з М. Зарэцім, пра старонкі станаўлення беларускай савецкай літаратуры.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісателю БССР, Мінск. На беларускай мове.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 02080 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела публіцыстыкі і нарыса — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела культуры і выяўленчага мастацтва — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела пісьмаў — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і фоталістрацыі — 33-44-04, 33-24-62, карэктарскай — 32-20-64, бухгалтэрыі — 23-73-37.

Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машыцы (праз два інтэрвалы). Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алякс АСПЕНКА, Анатоль БУТЭВІЧ, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ [імя галоўнага рэдактара], Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась ДРЫНЬСКИ, Алякс ЖУК, Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ, Ігар ЛУЧАНЮК, Уладзімір НЯКЛЯЕУ, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Уладзімір СТАЛЬМАШОНАК, Рычард СМОЛЬСКИ, Віктар ТУРАУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.